Pecyn Dogfen Cyhoeddus

Cyngor sir ddinbych denbighshire County Council

At:	Aelodau'r Pwyllgor Craffu Perfformiad	Dyddiad:	23 Ionawr 2019
		Rhif Union:	01824 712554
		ebost:	democrataidd@sirddinbych.gov.uk

Annwyl Gynghorydd

Fe'ch gwahoddir i fynychu cyfarfod y **PWYLLGOR CRAFFU PERFFORMIAD, DYDD IAU, 31 IONAWR 2019** am **10.00 am** yn **YSTAFELL BWYLLGORA 1A, NEUADD Y SIR, RHUTHUN**.

Cynhelir sesiwn friffio ar gyfer aelodau ac aelodau cyfetholedig am 9.15am, yn union o flaen y prif gyfarfod. Taer erfynnir ar i aelodau wneud pob ymdrech i fynychu'r sesiwn hon.

Yn gywir iawn

G Williams
Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol, AD a Democrataidd

AGENDA

RHAN 1 - GWAHODDIR Y WASG A'R CYHOEDD I'R RHAN HON O'R CYFARFOD

1 YMDDIHEURIADAU

2 DATGANIADAU O FUDDIANT (Tudalennau 5 - 6)

Aelodau i ddatgan unrhyw gysylltiad personol neu gysylltiad sy'n rhagfarnu yn y busnes a nodwyd i'w ystyried yn y cyfarfod hwn.

3 MATERION BRYS FEL Y'U CYTUNWYD GAN Y CADEIRYDD

Hysbysiad o eitemau y dylid, ym marn y Cadeirydd, eu hystyried yn y cyfarfod fel materion brys yn unol ag Adran 100B(4) Deddf Llywodraeth Leol 1972.

4 COFNODION Y CYFARFOD DIWETHAF (Tudalennau 7 - 18)

Derbyn cofnodion cyfarfod y Pwyllgor Craffu Perfformiad a gynhaliwyd ar 29 Tachwedd 2018 (copi ynghlwm).

5 CANLYNIADAU ARHOLIADAU ALLANOL A WIRIWYD AC ASESIADAU ATHRAWON (Tudalennau 19 - 36)

Derbyn gwybodaeth ynglŷn â pherfformiad ysgolion Sir Ddinbych yn arholiadau allanol 2018 (copi ynghlwm).

10.05 – 10.50 a.m.

6 SAFONAU LLYFRGELL (Tudalennau 37 - 56)

Ystyried perfformiad y Cyngor ar ddechrau 6ed Fframwaith Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru 2017-20 a'r cynnydd a wnaed wrth ddatblygu llyfrgelloedd fel canolfannau cymunedol (copi ynghlwm).

10.50 – 11.30 a.m.

EGWYL - 11.30 - 11.45 a.m.

7 ADRODDIAD CENEDLAETHOL SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU AR REOLI GWASTRAFF YNG NGHYMRU (Tudalennau 57 - 140)

Ystyried adroddiad SAC ar 'Reoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol', i graffu ar y casgliadau ac ymateb Gwasanaeth Gwastraff ac Ailgylchu'r Cyngor i fynd i'r afael â materion a godwyd yn yr adroddiad (copi ynghlwm).

11.45 – 12.20 p.m.

8 RHAGLEN WAITH CRAFFU (Tudalennau 141 - 160)

Ystyried adroddiad gan y Cydlynydd Craffu (copi wedi'i atodi) yn gofyn am adolygiad o raglen gwaith i'r dyfodol y pwyllgor ac yn diweddaru aelodau ar faterion perthnasol.

12.20 – 12.35 p.m.

9 ADBORTH GAN GYNRYCHIOLWYR PWYLLGOR

Derbyn unrhyw ddiweddariadau gan gynrychiolwyr y Pwyllgor ar Fyrddau a Grwpiau amrywiol y Cyngor.

12.35 – 12.45 p.m.

AELODAETH

Y Cynghorwyr

Huw Jones (Cadeirydd)

Hugh Carson Irving (Is-Gadeirydd)

Ellie Chard
Ann Davies
Rachel Flynn
Martyn Holland
Geraint Lloyd-Williams
Bob Murray
Arwel Roberts
David Williams

Aelodau Cyfetholedig dros Addysg sy'n Pleidleisio (Rhifau Eitemau Agenda 5 yn unig)

Kathleen Jones
David Lloyd
Neil Roberts

COPIAU I'R:

Holl Gynghorwyr er gwybodaeth
Y Wasg a'r Llyfrgelloedd
Cynghorau Tref a Chymuned

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

DEDDF LLYWODRAETH LEOL 2000

Cod Ymddygiad Aelodau

DATGELU A CHOFRESTRU BUDDIANNAU

Rwyf i, (enw)	
*Aelod /Aelod cyfetholedig o *(*dileuer un)*	**Cyngor Sir Ddinbych**

YN CADARNHAU fy mod wedi datgan buddiant ***personol / personol a sy'n rhagfarnu** nas datgelwyd eisoes yn ôl darpariaeth Rhan III cod ymddygiad y Cyngor Sir i Aelodau am y canlynol:-
*(*dileuer un)*

Dyddiad Datgelu:	
Pwyllgor (nodwch):	
Agenda eitem	
Pwnc:	
Natur y Buddiant: *(Gweler y nodyn isod)**	
Llofnod	
Dyddiad	

Noder: Rhowch ddigon o fanylion os gwelwch yn dda, e.e. 'Fi yw perchennog y tir sy'n gyfagos i'r cais ar gyfer caniatâd cynllunio a wnaed gan Mr Jones', neu 'Mae fy ngŵr / ngwraig yn un o weithwyr y cwmni sydd wedi gwneud cais am gymorth ariannol'.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

PWYLLGOR CRAFFU PERFFORMIAD

Cofnodion cyfarfod Pwyllgor Craffu Perfformiad a gynhaliwyd yn Ystafell Gynadledda 1a, Neuadd y Sir, Rhuthun, ddydd Iau, 29 Tachwedd 2018 am 10.00am.

YN BRESENNOL

Y Cynghorwyr Ellie Chard, Ann Davies, Martyn Holland, Hugh Irving (Is-Gadeirydd), Huw Jones (Cadeirydd), Bob Murray ac Arwel Roberts.

Aelodau Cyfetholedig – roedd Kathleen Jones a Neil Roberts yn bresennol ar gyfer eitem 5 ar yr agenda.

Y Cynghorwyr Huw Hilditch-Roberts, Julian Thompson-Hill a Richard Mainon fel Aelodau Arweiniol ar gyfer eitemau 5, 6 a 7/8 yn y drefn honno.

Roedd y Cynghorydd Graham Timms yn bresennol fel sylwedydd.

HEFYD YN BRESENNOL

Prif Weithredwr(JG), Pennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant (KIE), Uwch Swyddog Gwella Ysgolion – Uwchradd (JM), Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol (NK), Rheolwr Gwella Gwasanaethau (FA), Swyddog Cwynion Statudol a Chorfforaethol (KR), Prif Swyddog - Gwasanaethau Cynnal (AL), Cydlynydd Craffu (RhE) a Swyddog Gwasanaethau Democrataidd (KAE).

1 YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriadau gan y Cynghorwyr Rachel Flynn a Geraint Lloyd-Williams a’r aelod cyfetholedig David Lloyd.

Croesawodd y Cadeirydd Neil Roberts, aelod cyfetholedig addysg yr Eglwys yng Nghymru a benodwyd i’w gyfarfod cyntaf yn ei rôl newydd.

2 DATGANIADAU O FUDDIANT

Datganwyd cysylltiad personol ar gyfer eitem 5 ar yr agenda, Arholiadau Allanol Dros Dro ac Asesiadau Athrawon, gan y Cynghorwyr canlynol:

- Huw Jones, llywodraethwr yn Ysgol Carrog ac Ysgol Caer Drewyn;
- Ellie Chard, llywodraethwr yn Ysgol Tir Morfa;
- Martyn Holland - llywodraethwr yn Ysgol Bro Famau;
- Hugh Irving, llywodraethwr yn Ysgol Uwchradd Prestatyn;
- Arwel Roberts – llywodraethwr yn Ysgol y Castell ac Ysgol Dewi Sant;
- David Williams fel rhiant i blentyn mewn ysgol yn Sir Ddinbych;
- Huw Hilditch-Roberts fel llywodraethwr yn Ysgol Brynhyfryd a rhiant i blentyn mewn ysgol yn Sir Ddinbych;

- Graham Timms, llywodraethwr yn Ysgol Dinas Bran

Ynghyd â'r aelod cyfetholedig Kathleen Jones, Llywodraethwr yn Ysgol y Parc.

3 MATERION BRYS FEL Y'U CYTUNWYD GAN Y CADEIRYDD

Nid oedd unrhyw fater brys.

4 COFNODION Y CYFARFOD DIWETHAF

Cyflwynwyd cofnodion y Pwyllgor Archwilio Perfformiad a gynhaliwyd ar 27 Medi 2018.

<u>Materion yn Codi:</u>

Mynegodd y Cynghorydd Martyn Holland ei werthfawrogiad wedi i grynodeb o'i sylwadau a oedd wedi'u hepgor o gofnodion cyfarfod y Pwyllgor Craffu Perfformiad gael eu cynnwys.

Eitem 5 ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol (tudalen 8) – Cadarnhaodd y Cydlynydd Craffu bod sylwadau'r Pwyllgor Craffu Perfformiad wedi cael eu cyflwyno yng nghyfarfod briffio'r Cabinet ar 15 Hydref 2018.

PENDERFYNWYD – y dylid, yn amodol ar yr uchod, derbyn a chymeradwyo Cofnodion y cyfarfod Pwyllgor Craffu Perfformiad a gynhaliwyd ar 27 Medi 2018 fel cofnod cywir.

5 ARHOLIADAU ALLANOL DROS DRO AC ASESIADAU ATHRAWON

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol ar gyfer Addysg, Plant a Phobl Ifanc adroddiad ar y cyd gan y Prif Reolwr Addysg ac Arweinydd Uwchradd GwE (a oedd eisoes wedi'i gylchredeg). Roedd yr adroddiad yn darparu gwybodaeth i'r Pwyllgor am ganlyniadau Asesiadau Athrawon a oedd wedi'u gwirio o'r Cyfnod Sylfaen (CS) i Gyfnod Allweddol 3 (CA3) a chanlyniadau arholiadau dros dro Cyfnod Allweddol 4 (CA4) ar gyfer disgyblion Sir Ddinbych yn ystod blwyddyn academaidd 2017/18.

Yn ystod ei gyflwyniad tynnodd yr Aelod Arweiniol sylw at y ffaith bod y trothwy cyrhaeddiad ar gyfer cyflawni gradd 'C' yn yr arholiad TGAU Saesneg yn haf 2018 wedi codi o 20 pwynt o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. O ganlyniad, yn seiliedig ar drothwy sgorio 2017, dyfarnwyd gradd 'D' i gyfanswm o 107 o ddisgyblion yn Sir Ddinbych y rhagwelwyd y byddent yn cyflawni gradd 'C' yn eu harholiad Saesneg yn haf 2018 – effeithiodd hyn ar gyfanswm o 700 o ddisgyblion ar draws rhanbarth GwE.

Dywedodd yr Aelod Arweiniol bod pob awdurdod addysg lleol yng ngogledd Cymru a GwE wedi codi pryderon wrth Lywodraeth Cymru (LlC) am y cynnydd anghymesur yn y trothwy TGAU Saesneg o'i gymharu â phynciau eraill a'r effaith niweidiol yr oedd hyn yn ei gael ar ddisgyblion. Roedd swyddogion addysg yn ceisio cyngor cyfreithiol ar y mater ar hyn o bryd.

Dywedodd Pennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant y Cyngor wrth aelodau bod yr adroddiad wedi'i gyflwyno mewn gwahanol fformat i flynyddoedd blaenorol er mwyn cydymffurfio â gofynion LlC. Gan nad oedd data cyrhaeddiad cymharol cenedlaethol bellach yn cael eu cyhoeddi ar gyfer cyfnodau allweddol addysg, nid oedd disgwyl i awdurdodau addysg lleol feincnodi eu hunain yn erbyn awdurdodau eraill – ond gallai consortia addysg rhanbarthol grynhoi setiau data cymharol yn ôl rhanbarthau pe dymunent.

Dywedodd y Pennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant bod canlyniadau ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 (CA2) wedi parhau'n gadarn, sefyllfa a oedd wedi aros felly ers sawl blwyddyn ac yr oedd Estyn wedi'i gydnabod yn ei adroddiad diweddar yn dilyn ei arolwg o wasanaeth addysg y Cyngor.

Er bod y gostyngiad mewn lefelau perfformiad yn CA4 wedi peri pryder, roedd yn bwysig cofio'r rhesymau pam fod hyn wedi digwydd a rhoi ystyriaeth i ganfyddiadau a chasgliadau Arolwg Estyn o Wasanaeth Addysg y Cyngor a oedd wedi bod yn eithriadol o gadarnhaol. Roedd disgwyl i Estyn wneud cyfeiriadau ffafriol at wasanaethau addysg Sir Ddinbych yn Adroddiad Blynyddol y Cyfarwyddwr, a fyddai'n cael ei gyhoeddi ym mis Rhagfyr 2018.

Roedd Atodiad 1 yr adroddiad yn cynnwys adroddiad drafft ar y cyd â GwE ar berfformiad addysgol Sir Ddinbych. Roedd fformat a strwythur yr adroddiad hwn wedi'i gytuno ar draws y rhanbarth er mwyn sicrhau bod yr un math o wybodaeth yn cael ei adrodd i bob awdurdod lleol ac yn yr un fformat.

Dywedwyd wrth y Pwyllgor:

- er bo perfformiad disgyblion CS Sir Ddinbych wedi gostwng mymryn yn ystod y cyfnod asesu dan sylw, roedd y gostyngiad hwn wedi bod yn is na'r gostyngiad a gofnodwyd yn rhanbarthol ac yn genedlaethol. Y prif reswm dros y gostyngiad mewn perfformiad oedd y disgrifyddion canlyniadau mwy heriol a ddefnyddiwyd wrth asesu canlyniadau mewn iaith a mathemateg;
- Yn ôl y disgwyl, roedd canlyniadau CA2 wedi parhau i wella fel y blynyddoedd blaenorol. Wrth edrych ymlaen roedd y Cyngor a GwE wedi nodi'r angen i fynd i'r afael ag effaith amddifadedd ar gyrhaeddiad addysgol, yn ogystal â sut i gefnogi disgyblion sy'n cyflawni lefelau uchel fel rhan o'u ffocws addysg gynradd yn y dyfodol;
- roedd lefelau perfformiad yn parhau'n gryf yn CA3 yn unol â pherfformiad cenedlaethol yn gyffredinol. Roedd perfformiad disgyblion Sir Ddinbych yn erbyn y Dangosydd Pynciau Craidd (DPC) wedi bod yn dda er gwaethaf y gostyngiad bach yn eu perfformiad mewn mathemateg. Y rheswm am hyn oedd y ffaith bod cynnydd bach wedi bod mewn lefelau perfformiad Saesneg a chynnydd sylweddol ym mherfformiad disgyblion mewn Cymraeg. Roedd swyddogion yn cydnabod bod angen i ysgolion newid y ffordd y maent yn herio a defnyddio data CA3 er mwyn sicrhau gwelliant parhaus. Hefyd, roedd angen gwneud mwy o waith ar wella perfformiad disgyblion sy'n derbyn prydau ysgol am ddim yn erbyn y DPC;
- oherwydd y newidiadau a gyflwynwyd i'r broses arholiadau CA4 yn ystod 2016-17, roedd y data perfformiad yn dal i fod yn anwadal dros ben, a dyna pam roedd gostyngiad wedi digwydd yn y lefelau perfformiad yn genedlaethol yn arholiadau haf 2018. Mae'r gostyngiad hwn yn cael ei

ddwysau ymhellach gan y newid sylweddol yn y trothwy cyrhaeddiad ar gyfer Saesneg a Mathemateg yn arholiad haf 2018, a'r ffaith mai dim ond un pwnc Gwyddoniaeth sydd bellach yn cael ei gynnwys yn y sgôr 9 wedi'i chapio. Er bo'r gostyngiad yn lefelau perfformiad Sir Ddinbych yn erbyn y sgôr 9 wedi'i chapio o minws 10.4 yn ymddangos yn sylweddol ar yr olwg gyntaf, o ystyried cyd-destun y newidiadau a gyflwynwyd i'r system arholiadau allanol yn ystod y blynyddoedd diwethaf roedd y gostyngiad mewn lefelau perfformiad yn ddealladwy. Roedd Gwasanaeth Addysg Sir Ddinbych yn rhagweithiol iawn o ran herio a datblygu dangosyddion newydd a byddai felly'n herio effeithiolrwydd y set newydd o ddangosyddion;

- Roedd ysgolion Sir Ddinbych yn canolbwyntio ar gefnogi pob disgybl unigol i gyflawni a gwireddu ei lawn botensial. Roedd yr Awdurdod a'i ysgolion yn gweld pob disgybl yn gyfartal ac yn rhoi hawl iddynt dderbyn cefnogaeth briodol er mwyn sicrhau eu bod yn llwyddo hyd orau eu gallu. Rhinwedd a gydnabuwyd gan Estyn; a
- er mwyn cyflawni Gradd 'C' mewn arholiad TGAU Saesneg yn haf 2017 roedd gofyn i fyfyriwr sgorio 200 o bwyntiau, ar gyfer arholiad Tachwedd 2018 roedd y trothwy wedi codi i 206. Fodd bynnag erbyn haf 2018 daeth yn hysbys bod y trothwy wedi cynyddu i 220, heb unrhyw rybudd o flaen llaw i awdurdodau addysg nac ysgolion. Roedd CBAC, y Bwrdd Arholi, wedi mabwysiadu dull gweithredu tebyg ar gyfer yr arholiad TGAU Mathemateg hefyd. Cytunodd pob Cyfarwyddwr Addysg yng ngogledd Cymru, GwE a phenaethiaid bod hyn yn annheg ac yn anghyson ag arferion blaenorol, ond er gwaethaf y ffaith bod pryderon wedi'u codi gyda CBAC a Chymwysterau Cymru, ni dderbyniwyd ateb boddhaol. O ganlyniad, roedd yr Aelod Arweiniol wedi codi'r pryderon hyn gyda Gweinidog Cabinet dros Addysg LlC a gofyn iddi gynnal ymchwiliad.

  Roedd newidiadau mor sylweddol â hyn mewn ffiniau trothwy yn ei gwneud yn eithriadol o anodd i athrawon allu cefnogi disgyblion drwy'r broses arholi. Gan fod gofyn i bob ysgol awdurdod lleol yng Nghymru ymgofrestru eu disgyblion ar gyfer arholiadau CBAC – ac nid arholiadau a weinyddir gan unrhyw fyrddau arholi eraill – gallai disgyblion fod dan anfantais wrth gystadlu am leoedd addysg bellach a/neu addysg uwch yn erbyn disgyblion o Loegr a/neu ysgolion annibynnol. Er nad oedd unrhyw awgrym bod CBAC na Chymwysterau Cymru yn mynd i ailystyried graddau 2018, roedd yn bwysig wrth ystyried y newidiadau sydd ar y gorwel i'r system arholi, nad oedd newidiadau sylweddol fel hyn i'r trothwy yn cael eu cyflwyno yn y dyfodol heb rybudd o flaen llaw.

Gofynnodd Arweinydd Uwchradd GwE i gofnod gael ei wneud o'i ddiolchgarwch personol i Bennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant Sir Ddinbych a staff yr Adran am amddiffyn ysgolion y sir a dadlau dros y disgyblion. Credai bod y ffaith eu bod yn sicrhau bod lleisiau'r sir a'r rhanbarth yn cael eu clywed ar lefel genedlaethol yn galonogol.

Wrth ymateb i gwestiynau aelodau, fe wnaeth yr Aelod Arweiniol, Pennaeth Addysg a Gwasanaethau Plant, Prif Reolwr Addysg ac Arweinydd Uwchradd GwE:

- sicrhau aelodau y gallai'r Gwasanaeth 'olrhain' cynnydd a chyrhaeddiad pob disgybl unigol trwy gydol eu cyfnod mewn addysg. Roedd y data a gedwir am bob disgybl yn cynnwys gwybodaeth am unrhyw heriau a allai effeithio ar

eu perfformiad addysgol; boed hynny'n feddygol, corfforol, meddyliol neu bwysau ar amgylchedd y cartref. Roedd manylion ar y lefel honno yn helpu'r Cyngor i sicrhau bod ymyrraeth a chefnogaeth briodol ac amserol yn cael ei chynnig i'r disgybl a'r teulu hefyd yn ôl yr angen, er mwyn helpu pob plentyn i wireddu ei lawn botensial. Cynghorwyd aelodau i gysylltu â swyddogion os oeddent yn dymuno gweld y math o ddata a ddefnyddir gan y Gwasanaeth i 'olrhain' pob disgybl;

- dweud mai un o gryfderau Sir Ddinbych yw ei fod yn gallu 'olrhain' perfformiad disgyblion a oedd yn cael eu haddysgu mewn lleoliadau heblaw am ysgolion (EOTAS). Roedd yr awdurdod yn cynnwys y disgyblion hyn yn ei ddata perfformiad, nid pob awdurdod sy'n cynnwys data EOTAS yn eu hadroddiadau. Gan fod y Cyngor yn ymwybodol o ddisgyblion EOTAS, gallai fonitro eu cynnydd, darparu cefnogaeth yn ôl y gofyn a chydymffurfio â'i ddyletswyddau diogelu a lleihau'r risg o Gamfanteisio'n Rhywiol Ar Blant. Nid oedd pob awdurdod lleol yn cynnwys eu disgyblion EOTAS yn eu hadroddiadau, felly pe baent yn gorffen eu haddysg heb gymwysterau ni fyddai hynny'n cael ei adlewyrchu yn eu hadroddiadau data. Fodd bynnag, nid oedd disgyblion a addysgir gartref yn cael eu cynnwys yn y data canlyniadau, gan nad oedd yn ofynnol iddynt eu cynnwys, ond roedd Sir Ddinbych yn gwybod pwy odden nhw;
- cadarnhau bod y Meysydd Dysgu yn Fframwaith Asesu'r Cyfnod Sylfaen o ran iaith, llythrennedd, cyfathrebu a mathemateg yn ddefnyddiol i'r Awdurdod, gan ei fod yn cynorthwyo'r Gwasanaeth Addysg i nodi rhwystrau dysgu yn gynharach ac yn ei alluogi i ddarparu ymyrraeth briodol ar ddechrau siwrnai addysgol y disgybl. Roedd y Gwasanaeth Addysg wedi gweithio gyda'r Gwasanaeth Iechyd ar ddarn o waith a oedd yn canolbwyntio ar ardaloedd o amddifadedd. Tynnodd sylw at y ffaith bod problemau datblygu iaith a lleferydd yn amlwg mewn ardaloedd o amddifadedd uchel;
- cytuno bod absenoldeb data cymharol at ddibenion meincnodi yn siomedig. Er hynny, gobeithiwyd y byddai rhywfaint o wybodaeth gymharol ar gael erbyn i'r canlyniadau a wiriwyd fod yn barod i'w craffu;
- cadarnhau bod perygl y gallai data CA4 ar gyfer 2019 fod yn ystumiedig hefyd, yn debyg i sefyllfa 2018, oherwydd bod y cymhwyster Gwyddoniaeth yn cael ei adolygu;
- dweud bod y term 'Cymraeg iaith gyntaf' yn berthnasol i ddisgyblion a oedd yn derbyn eu haddysg trwy'r system addysg cyfrwng Cymraeg yn y sir, p'un a oeddent yn siarad Cymraeg adref ai peidio. Roedd Sir Ddinbych yn perfformio'n dda ar hyn o bryd o ran sgiliau Cymraeg yn y sector cyfrwng Cymraeg ac yn y sector Cymraeg ail iaith. Gyda'r cwricwlwm newydd a fyddai'n cael ei gyflwyno byddai Cymraeg fel ail iaith yn dod i ben a byddai pob disgybl yn cael ei asesu yn ôl ei sgiliau Cymraeg iaith gyntaf;
- pwysleisio bod y dangosydd Prydau Ysgol Am Ddim yn ddangosydd perfformiad crai a ddefnyddir i fesur lefel amddifadedd a'r gefnogaeth sy'n ofynnol mewn ysgol. Roedd yn amrywio rhwng ysgolion. Roedd dadansoddiad lleol o'r dangosydd hwn yn allweddol er mwyn sicrhau bod pob plentyn yn derbyn yr un lefel o gefnogaeth i ddiwallu eu hanghenion penodol;
- dweud bod oddeutu 44 o ddisgyblion ar draws ysgolion y sir yn ymddwyn mewn modd sy'n cael effaith niweidiol ar ddisgyblion eraill. Roedd yr Awdurdod yn gweithio gyda'r heddlu, colegau a budd-ddeiliaid eraill i

gefnogi'r disgyblion hyn a mynd i'r afael â'r materion a oedd yn peri iddynt ymddwyn yn wael. Roedd hwn yn faes gwaith eithriadol o gymhleth a oedd yn mynnu dull gweithredu tymor canolig a thymor hir yn ogystal ag ymgysylltiad nifer o wahanol asiantaethau gan nad oedd y disgyblion hyn yn ymgysylltu â'r gymuned ehangach yn gyffredinol;

- cadarnhau bod cyfansoddiad a rôl y Grŵp Monitro Safonau Ysgolion (GMSY) yn cael eu hadolygu ar hyn o bryd;
- esbonio, er bod yr awdurdod lleol yn olrhain cynnydd disgyblion yn rheolaidd er mwyn rhoi cefnogaeth ddigonol iddynt gyflawni eu graddau arfaethedig, nid oedd yn gwybod o flaen llaw bod CBAC yn bwriadu codi'r trothwy ar gyfer gradd 'C' i 80 ar gyfer mathemateg a 220 ar gyfer Saesneg. Mae'n bosibl y bydd hynny wedi effeithio ar opsiynau ôl-16 rhai disgyblion, yn arbennig o ran prentisiaethau.
  Roedd ysgolion chweched dosbarth a cholegau yn ymwybodol o'r broblem a achoswyd o ganlyniad i godi'r trothwy ac felly gostyngwyd eu meini prawf mynediad er mwyn galluogi disgyblion i ail-sefyll arholiadau gyda'r bwriad o gyflawni'r graddau gofynnol, gan gadw mewn cof bod y cynnydd yn y pwyntiau gofynnol i gyflawni gradd 'C' hefyd yn golygu y byddai cynnydd mewn trothwyau graddau 'B' ac 'A' hefyd;
- cadarnhau nad oedd gan y Cyngor gyfrifoldebau mewn perthynas â theuluoedd a phlant sipsiwn a theithwyr. Ar ôl i'r Awdurdod gael eu hysbysu bod teulu sipsiwn neu deithwyr wedi symud i'r ardal, byddai'r Swyddog Diogelu Addysg yn ymweld â'r teulu i gynnig cefnogaeth ac arweiniad. Roedd gan yr Awdurdod blant sipsiwn a theithwyr preswyl yn cael eu haddysgu yn ysgolion y sir. Er bod perswadio teuluoedd teithiol i gofrestru eu plant mewn ysgol leol a gwneud pob ymdrech i sicrhau eu bod yn bresennol yn aml yn heriol, roedd y swyddog arbenigol yn brofiadol iawn ac roedd yn annog teuluoedd i ymgysylltu â'r system addysg; a
- cytuno y byddai rhywfaint o ddata cymharol yn cael ei ddarparu gyda'r adroddiad canlyniadau a wiriwyd ar ddechrau 2019, ond roedd croeso mawr i'r aelodau ymweld â'r Gwasanaeth yn unigol i fynd trwy'r data a gweld sut y gwnaethant ddefnyddio'r data a oedd ar gael i herio ysgolion a threfnu cefnogaeth briodol i'r disgyblion.

Ar ddiwedd trafodaeth y Pwyllgor:

<u>PENDERFYNWYD:</u> - yn amodol ar y sylwadau uchod -

(i) cydnabod perfformiad ysgolion yn erbyn perfformiad blaenorol a chefnogi'r meysydd a nodwyd i'w gwella;

(ii) bod llythyr yn cael ei anfon ar ran y Pwyllgor at Gymwysterau Cymru yn cofrestru pryderon a siom aelodau ynglŷn â'r cynnydd sylweddol yn y trothwy gradd 'C' ar gyfer arholiad TGAU Saesneg haf 2018 o'i gymharu â throthwy 2017, a'r effaith niweidiol y cafodd hynny ar fyfyrwyr; a

(iii) bod yr adroddiad y trefnwyd ei gyflwyno i'r Pwyllgor ym mis Ionawr 2019 ar y Canlyniadau Arholiadau Allanol a Wiriwyd yn cynnwys niferoedd gwirioneddol yn ogystal â chanrannau, a data cymharol rhanbarthol lle bo hynny'n bosibl, ynghyd â data absenoldeb a chyfraddau gwaharddiadau ym mhob un o ysgolion y Sir.

6 CYNLLUN CORFFORAETHOL CHWARTER 2 - 2017//2022

Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol adroddiad ac atodiadau'r Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol (a oedd eisoes wedi'u cylchredeg) yn cyflwyno'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Pwyllgor am berfformiad y Cyngor wrth ddarparu ei Gynllun Corfforaethol 2017-2022 ar ddiwedd chwarter dau 2018-19. Tynnodd sylw'r aelodau at adroddiad y Crynodeb Gweithredol ar gynnydd hyd yma – Atodiad 1, Atodiad 2 a oedd yn cynnwys yr adroddiad perfformiad chwarterol llawn, ac Atodiadau 3 a 4 a oedd yn cynnwys crynodeb o'r prosiectau a oedd ar y gweill gyda'r bwriad o wireddu'r Cynllun cyffredinol a'u safleoedd presennol, gan ddweud bod y Cabinet a'r swyddogion yn fodlon bod y cynnydd hyd yma fel y cynnydd a ragwelwyd.

Amlygodd y Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol nifer o bwyntiau a phenderfyniadau a wnaethpwyd yn ddiweddar mewn perthynas â phob blaenoriaeth gorfforaethol yn y Cynllun:

- **Blaenoriaeth tai:** Roedd y gofrestr newydd ar gyfer Tai Fforddiadwy, Tai Teg, wedi cael ei hail-lansio'n ddiweddar ar y cyd â Grŵp Cynefin. Roedd disgwyl i'r grŵp defnyddwyr mwyaf ar gyfer y gofrestr hon fod yn bobl cyflogedig 25 i 34 oed
- **Clymu Cymunedau:** Roedd cwmpas 4G wedi gwella yn y sir dros y misoedd diwethaf, roedd bellach yn unol â'r cyfartaledd cenedlaethol ar gyfer Cymru. Roedd prosiect ar Bwyntiau Mynediad Digidol wedi cael ei gyflwyno i'r Bwrdd Dyfodol Digidol yn ystod yr haf. Oherwydd y posibilrwydd na fyddai'r prosiect hwn yn darparu newid hirdymor ac yn gwireddu gwerth am arian, penderfynwyd peidio â gweithredu'r prosiect.
- **Cymunedau Cryf:** Roedd statws y flaenoriaeth hon yn parhau fel 'blaenoriaeth i'w gwella' oherwydd bod gwaith ar y gweill i ddod â nifer o wahanol wasanaethau ac asiantaethau ynghyd i weithio ar ddatblygu Prosiect Cefnogi Gofalwyr ac achos busnes ar gyfer prosiect 'Gweithredu i leihau Cam-Drin Domestig yn Sir Ddinbych'. Roedd gwaith ar y gweill hefyd ar brosiect yn ymwneud â chreu sir sy'n 'Gyfeillgar i Ddementia'.
- **Yr Amgylchedd:** Roedd gwaith yn parhau er mwyn sicrhau bod stoc dai'r Cyngor yn cyflawni cyfradd ynni 'C' erbyn diwedd y Cynllun Corfforaethol
- **Pobl Ifanc:** Roedd Bwrsari Cyflogaeth Sir Ddinbych yn y broses o gael ei lansio.

Wrth ymateb i gwestiynau aelodau fe wnaeth yr Aelod Arweiniol a'r Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol:

- sicrhau'r Pwyllgor, er gwaethaf y ffaith bod dangosfwrdd y rhaglen yn dangos statws 'mewn perygl' ar gyfer ysgol ardal newydd Carreg Emlyn, nid oedd y prosiect mewn perygl ac roedd y gwaith adeiladu wedi hen ddechrau. Roedd y statws perygl yn bodoli oherwydd yr oedi a gafwyd ar y dechrau wrth nodi safle dewisedig;
- dweud bod lleoliadau prosiectau tai gofal ychwanegol yn cael eu pennu yn ôl yr angen am y math hwnnw o lety mewn ardal ynghyd â hyfywedd economaidd gweithredu'r math hwnnw o gyfleuster. Byddai llety Gofal Ychwanegol yn golygu bod angen nifer ddigonol o unedau i sicrhau bod ei gostau gweithredu yn cael eu talu;

- cadarnhau bod gwasanaethau a chefnogaeth i Ofalwyr yn ymddangos yn amlwg yn y Cynllun Corfforaethol. Roedd Strategaeth Gofalwyr y Cyngor wedi cael ei archwilio gan y Pwyllgor Craffu Partneriaethau yn ddiweddar ac roedd disgwyl i Adroddiad Gwybodaeth am y gefnogaeth sydd ar gael i Ofalwyr Ifanc gael ei gylchredeg i aelodau'r Pwyllgor hwnnw yn y dyfodol agos. Roedd Bwrdd Prosiect Blaenoriaeth Gorfforaethol Cymunedau a'r Amgylchedd wedi ystyried achos busnes yn ddiweddar i gefnogi'r Strategaeth Gofalwyr;
- hysbysu'r Pwyllgor bod y rhaglen i blannu 2,200 o goed yn y Rhyl a Dinbych Uchaf wedi'i hariannu'n allanol a'i bod yn gysylltiedig â'r agenda lles, dyna pam mae'r rhaglen blannu yn gyfyngedig i wardiau mwyaf amddifad y cyngor sir. Roedd Gwasanaethau Cefn Gwlad y Cyngor yn gweithio'n ddiwyd gydag ysgolion, cynghorau dinas, tref a chymuned ar brosiectau a chyfleoedd eraill i blannu coed;
- dweud bod Gwasanaeth Cwsmeriaid, Cyfathrebu a Marchnata'r Cyngor yn gweithio gyda'r Cynllun Tai Teg er mwyn ei hyrwyddo a thynnu sylw preswylwyr at ei fodolaeth;
- dweud bod yr hyn sy'n gwneud eiddo yn 'eiddo fforddiadwy' yn cael ei bennu ar sail fformiwla cenedlaethol graddedig;
- cadarnhau bod achos busnes wedi'i gymeradwyo'n ddiweddar i hwyluso penodiad Swyddog Cartrefi Gwag; a
- cadarnhau bod Strategaeth Gyfathrebu ar gyfer prosiectau'r Byrddau Rhaglen yn eitem sefydlog ar agenda busnes y ddau Fwrdd

Croesawodd Aelodau y ffaith bod y prosiect i wneud Sir Ddinbych yn Gyfeillgar i Ddementia ar y cyd â Chymdeithas Alzheimer's yn cael ei gynnwys yn y flaenoriaeth gorfforaethol Cymunedau Cryf a bod y cynnig i gynnwys gweithgareddau i gefnogi rhieni yn rhan o'r flaenoriaeth gorfforaethol Pobl Ifanc.

Cofrestrodd y Pwyllgor eu pryderon ynglŷn â'r cynnydd yn nifer yr achosion o gam-drin domestig sy'n cael ei adrodd, ond cydnabuwyd bod hyn yn rhannol o ganlyniad i newid yn y ffordd y caiff digwyddiadau eu cofnodi ac ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth.

Gofynnodd aelodau'r Pwyllgor i ddigwyddiadau bioamrywiaeth cymunedol, megis gweithgareddau plannu coed, gael eu hysbysebu i gynulleidfaoedd ehangach er mwyn gwella lefelau cyfranogi ac fel bo mwy o waith yn digwydd ar y cyd rhwng y Cyngor Sir, cynghorau dinas, tref a chymuned a busnesau lleol ar waith a mentrau twristiaeth.

Ar ddiwedd y drafodaeth, aeth y Rheolwr Tîm Cynllunio Strategol a'r Cydlynydd Craffu ati i gael:

- ffigyrau am nifer y bobl a gafodd help i gael mynediad at dai trwy wahanol gynlluniau gan y llywodraeth a gwybodaeth am yr hyn y tybiwyd sy'n berfformiad boddhaol mewn perthynas â helpu pobl i brynu eu cartref;
- gwybodaeth am y gefnogaeth sydd ar gael i fentrau cefn gwlad a bioamrywiaeth ledled y sir gan y tîm sy'n gweithio yn Loggerheads;
- gwybodaeth am hyd y cytundebau cynnal a chadw sy'n gysylltiedig â choed a blannwyd o dan y cynllun plannu coed PLANT; a

- manylion ynglŷn â phryd y byddai adroddiad ar Strategaeth Arwyddion Twristiaeth ar gyfer y sir yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau

***PENDERFYNWYD:* - Yn amodol ar y sylwadau uchod a darparu'r wybodaeth ofynnol i gydnabod perfformiad y Cyngor, ar ddiwedd Chwarter 2 2018-19, wrth ddarparu ei Gynllun Corfforaethol a gwella canlyniadau i ddinasyddion y sir**

7 CWYNION EICH LLAIS CHWARTER 2

Cyflwynodd Aelod Arweiniol Datblygu Isadeiledd Cymunedol adroddiad ac atodiadau gan y Swyddog Cwynion Statudol a Chorfforaethol (eisoes wedi'u cylchredeg) a oedd yn rhoi manylion perfformiad y Cyngor wrth ymdrin ag adborth cwsmeriaid yn ystod ail chwarter blwyddyn adrodd 2018-19. Roedd yr adroddiad hefyd yn darparu enghreifftiau penodol o'r ffordd yr oedd gwasanaethau'r Cyngor wedi defnyddio'r wybodaeth a loffwyd o gwynion ac adborth i wella gwasanaethau ar gyfer y dyfodol.

Roedd adroddiadau chwarterol ar y broses gwynion wedi dangos perfformiad ardderchog cyson wrth ymdrin â chwynion a'u datrys. Yr unig gŵyn a oedd wedi methu'r dyddiad targed yn ystod chwarter 2 oedd cwyn Cam 2 yn ymwneud â'r Gwasanaeth Cynllunio a Gwarchod y Cyhoedd, lle methwyd y dyddiad targed o ganlyniad i wall dynol. Ar sail perfformiad da cyson y Cyngor wrth ymdrin â chwynion y Pwyllgor:

***PENDERFYNWYD:* -**

(i) cydnabod y perfformiad ardderchog cyson wrth ymateb a datrys cwynion a gyflwynir o dan ei bolisi adborth cwsmeriaid 'Eich Llais' a'r weithdrefn gwyno statudol; a
(ii) bod yr adroddiad yn y dyfodol yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor bob chwarter fel 'Adroddiad Gwybodaeth' i'w alluogi i barhau i fonitro cydymffurfedd â'r polisi a galw i mewn unrhyw Wasanaeth sy'n tanberfformio'n neu'n methu â chydymffurfio â'r polisi a'r weithdrefn 'Eich Llais' yn rheolaidd.

8 DANGOSFWRDD YMDRECH CWSMERIAID

Dangosfwrdd Ymdrech Cwsmeriaid – Adroddiad Diweddaru Ch2: Cyflwynodd yr Aelod Arweiniol Datblygu Isadeiledd Cymunedol adroddiad ac atodiadau'r Rheolwr Gwella Gwasanaethau (eisoes wedi'u cylchredeg) a oedd yn rhoi trosolwg i'r Pwyllgor o ganlyniadau ymdrech cwsmeriaid a boddhad cwsmeriaid a oedd yn deillio o'u cysylltiad â'r Cyngor. Roedd yr atodiadau'n cynnwys yr adroddiad perfformiad blynyddol ar effeithiolrwydd y Gwasanaethau i ymdrin ag ymholiadau (a oedd yn cynnwys ffigyrau gwirioneddol yn ogystal â chanrannau), enghreifftiau o eiriau cwsmeriaid a chynigion ar gyfer gwella gwasanaethau yn y dyfodol ynghyd â throsolwg o'r tuedd hirdymor mewn perthynas â boddhad y cyhoedd â'r ffordd y mae'r Cyngor yn ymdrin â'u hymholiadau.

Dywedodd y Rheolwr Gwella Gwasanaethau wrth yr Aelodau bod ystadegau sy'n dangos bod y cyhoedd wedi gorfod gwneud llai o ymdrech i olrhain eu hymholiad yn golygu bod y Gwasanaeth wedi perfformio'n well i drin a datrys yr ymholiad. Dywedodd y Rheolwr hefyd bod gwaith ar y gweill ar hyn o bryd, fel rhan o ddarparu'r flaenoriaeth gorfforaethol 'Clymu Cymunedau' yn y Cynllun Corfforaethol, i uwchraddio gwefan y Cyngor er mwyn galluogi ac annog mwy o breswylwyr i drafod eu busnes gyda'r Cyngor yn electronig. Trefnwyd bod achos busnes yn ymwneud â hyn, a fyddai'n cynnwys gwaith i uwchraddio gwefan y Cyngor, yn cael ei gyflwyno i'r Bwrdd Rhaglen Cymunedau a'r Amgylchedd ym mis Ionawr 2019.

Ar ddiwedd trafodaeth y Pwyllgor:

***<u>Penderfynwyd</u>*: ar ôl ystyried yr holl wybodaeth a'r data a ddarparwyd -**

(i) cydnabod y tuedd cynyddol parhaus ym moddhad y cyhoedd â pherfformiad y Cyngor i ymdrin â'u ymholiadau; a
(ii) yn y dyfodol bod yr adroddiad Dangosfwrdd Ymdrech Cwsmeriaid yn cael ei gyflwyno i aelodau bob chwe mis fel 'Adroddiad Gwybodaeth' i'w galluogi i barhau i fonitro boddhad y cyhoedd â pherfformiad Gwasanaethau i ymdrin ag ymholiadau a galluogi'r Pwyllgor i alw i mewn unrhyw Wasanaeth sy'n tanberfformio'n rheolaidd o ran darparu gwasanaethau

9 RHAGLEN WAITH CRAFFU

Cyflwynodd y Cydlynydd Craffu y flaenraglen i'r Pwyllgor. Hysbyswyd Aelodau o'r posibilrwydd y byddai llwyth gwaith y cyfarfod nesaf yn un trwm a gofynnodd a hoffai'r aelodau ail-drefnu eitemau penodol.

Safonau'r Gwasanaeth Llyfrgell – Oherwydd yr oedi yng ngwaith Llywodraeth Cymru i asesu adroddiadau ar safonau llyfrgelloedd cyhoeddus eleni, cafodd yr eitem hon ei gohirio tan y cyfarfod nesaf ym mis Ionawr 2019.

Golygai hynny bod pum eitem bosibl (gan gynnwys y pwnc trwm o Arholiadau Allanol a Wiriwyd ac Asesiadau Athrawon) wedi'u trefnu ar gyfer cyfarfod mis Ionawr ac roedd hynny'n peri pryder o ran dichonoldeb. Cytunodd y Pwyllgor ohirio'r eitemau ar yr Asesiadau Effaith o Effeithiolrwydd Lles a'r Strategaeth Ddrafft Rheoli Fflyd y Cyngor tan gyfarfod diweddarach gan adael agenda Ionawr 2019 i gynnwys:
1. Arholiadau Allanol a Wiriwyd ac Asesiadau Athrawon.
2. Adroddiad Cenedlaethol ar Reoli Gwastraff yng Nghymru a
3. Safonau Gwasanaeth Llyfrgell 2017/18.

Yng nghyfarfod Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu roedd y Grŵp wedi gofyn i'r Pwyllgor Craffu ar Berfformiad i ystyried adroddiad ar Wasanaethau Tai yn ei gyfarfod ym mis Mawrth 2019.

Tynnodd y Cydlynydd Craffu sylw'r aelodau at gopi o'r "ffurflen gynnig i Aelodau" a oedd yn gynwysedig gydag Atodiad 2. Dywedodd y Cydlynydd Craffu wrth y

Pwyllgor, os oedd ganddynt unrhyw eitemau i'w cyflwyno i'w craffu, y dylent lenwi ffurflen gynnig a'i hanfon ati hi erbyn canol yr wythnos ganlynol, fel bo modd eu hystyried yng nghyfarfod nesaf y Grŵp Cadeiryddion ac Is-gadeiryddion Craffu.

Atgoffwyd Aelodau bod penderfyniadau'r Pwyllgor i'w gweld yn atodiad 4.

PENDERFYNWYD – yn amodol ar yr uchod, y dylid cymeradwyo y Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol.

10 ADBORTH GAN GYNRYCHIOLWYR PWYLLGORAU

Nid oedd unrhyw adborth i'w adrodd.

Daeth y cyfarfod i ben am 13:00

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Adroddiad i'r:	**Pwyllgor Craffu Perfformiad**
Dyddiad y Cyfarfod:	**31 Ionawr 2019**
Aelod / Swyddog Arweiniol:	**Yr Aelod Arweiniol dros Addysg, Plant a Phobl Ifanc/ Pennaeth Gwasanaethau Addysg a Phlant**
Awdur yr Adroddiad:	**Prif Reolwr Addysg ac Arweinydd Uwchradd a Chynradd GwE**
Teitl:	**Canlyniadau Arholiadau Allanol a Wiriwyd 2018**

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Perfformiad arholiadau CA4 ac ôl 16 wedi'u dilysu yn ysgolion uwchradd Sir Ddinbych.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Darparu gwybodaeth ynglŷn â pherfformiad ysgolion Sir Ddinbych yn arholiadau allanol 2018.

3. Beth yw'r Argymhellion?

Bod yr aelodau'n adolygu a chyflwyno sylwadau ar berfformiad ysgolion yn erbyn y perfformiad blaenorol a chytuno ar feysydd i'w gwella.

4. Data Cymharol Cyfnod Allweddol 4

Mae'r adroddiad hwn yn wahanol i flynyddoedd blaenorol er mwyn cymryd i ystyriaeth bod Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno newidiadau sylweddol i'r ffordd y caiff mesurau perfformiad eu hadrodd. Yn dilyn ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar gyhoeddi asesiadau athrawon yn y dyfodol, nid oes unrhyw wybodaeth gymharol na gwybodaeth feincnodi ar gael.

Mae'r newidiadau sylweddol i batrwm a nifer y disgyblion a safodd arholiadau yn ystod Haf 2018 wedi cael effaith ar ganlyniadau, fel y gwelir yn y ffaith bod cyfran y graddau A* i C ar draws yr holl bynciau yng Nghymru wedi gostwng o 1.2pc i 61.6%. Mae TGAU yn y broses o gael eu diwygio, ac fe gafodd 15 o bynciau diweddaredig eu sefyll am y tro cyntaf yn ystod yr haf hwn. Cafodd y gyfres newydd o gymwysterau TGAU Gwyddoniaeth eu harchwilio am y tro cyntaf yn 2018, ac mae'n cyd-fynd â'r newidiadau i ddangosyddion perfformiad CA4, i gynnwys un canlyniad yn unig ar gyfer Gwyddoniaeth, fel dau fesur yn y dangosydd 9 wedi'i gapio.

Mae newidiadau sylweddol wedi bod i ffiniau graddau ers haf 2017 a mis Tachwedd 2017 o'u cymharu â haf 2018, yn arbennig ar radd C mewn Saesneg a mathemateg. Mae hyn wedi'i gwneud yn anodd i rai ysgolion sicrhau eu bod yn gwneud rhagamcanion ac yn gosod y targedau cywir. Ers mis Medi, mae ysgolion a swyddogion wedi gofyn am eglurhad ar y rhesymau dros y cynnydd. Ym mis Hydref,

cyhoeddodd Cymwysterau Cymru adroddiad ar ffiniau graddau Saesneg yn benodol. Er gwaethaf canfyddiadau Cymwysterau Cymru, mae penaethiaid ein hysgolion uwchradd ynghyd â swyddogion yn gytûn bod penderfyniadau'n ymwneud â chofrestru wedi dylanwadu'n gryf ar ddata ysgolion Sir Ddinbych.

Dadansoddiad o ganlyniadau Sir Ddinbych yn seiliedig ar Ddadansoddiad Cychwynnol prif ddangosyddion Llywodraeth Cymru. Yn 2018, roedd gostyngiad yng nghanran pob un o'r prif ddangosyddion o'i gymharu â 2017, ac yn arbennig mewn Gwyddoniaeth a'r Sgôr Capio 9.

Mesuryddion Perfformiad	2017	2018	Cymru 18
TL2+	50.0	47.5	55.1
TL2	63.6	59.8	66.9
TL1	90.2	87	93.6
SAESNEG	59.2	55.8	62.6
CYMRAEG	79.3	77.6	74.3
MATHEMATEG	53.5	50.8	59.4
RHIFEDD	55.6	54	58
MATHEMATEG (Gorau o'r 2)	58.4	57.0	63.5
GWYDDONIAETH	66.8	54.3	63
5A*/A	14.4	12.3	18
SGÔR CAPIO 9	333.9	323.5	350.1
PRESENOLDEB	93.7	93.5	93.9

Mae canlyniadau wedi'u dilysu mewn Cymraeg wedi aros yn gyson uchel. Cofrestrodd 22% o ddisgyblion blwyddyn 11 Sir Ddinbych ar gyfer TGAU Cymraeg iaith gyntaf, o'i gymharu â 17.3% yn genedlaethol. Mae perfformiad L2 Saesneg wedi gostwng 3.4%, ond mae perfformiad Sir Ddinbych wedi cael ei effeithio'n sylweddol gan gynnydd sydyn yn ffiniau graddau Saesneg yn ystod Haf 2018. (Atodiad 1)

Er bod cynnydd tebyg a sylweddol i ffiniau graddau mathemateg a rhifedd yn 2018, roedd gostyngiad llai mewn Mathemateg yn Sir Ddinbych. O ganlyniad, mae rhifedd a'r canran o ddysgwyr a enillodd un o'r ddau wedi effeithio'r cynnydd disgwyliedig yn nangosydd TL2+. O ganlyniad, mae perfformiad L2+ 3.7% yn is. Oherwydd newidiadau i'r cymhwyster Gwyddoniaeth, ni ellir cymharu â pherfformiad 2017.

Er bod y bwlch rhwng perfformiad bechgyn a merched wedi cynyddu yn bron bob un o'r dangosyddion, a hynny'n bennaf o ganlyniad i ostyngiad ym mherfformiad bechgyn, ond y mae hefyd yn wir bod perfformiad merched yn L2+, Saesneg, mathemateg, rhifedd a'r gorau o'r ddau wedi gwella. Er gwaethaf yr anwadalwch yn y ffiniau graddau, perfformiodd merched yn well yn 2018 o'i gymharu â 2017.

Mae perfformiad disgyblion sy'n cael prydau ysgol am ddim (PYDd) ar y dangosydd L2+ wedi cynyddu'n sylweddol yn 2018, ac o ganlyniad, mae perfformiad yn 2018 yn unol â chyfartaledd Cymru i raddau helaeth, 27.5% yn Sir Ddinbych, 29.4% yng Nghymru. Mewn nifer o ddangosyddion, mae'r gwahaniaeth rhwng perfformiad disgyblion PYDd a'r rheiny nad ydynt yn cael PYDd, wedi gostwng.

Gwaharddiadau

Yn 2016-17, roedd 0.5 gwaharddiad parhaol fesul 1,000 o ddisgyblion mewn ysgolion a gynhelir ac unedau atgyfeirio disgyblion yn Sir Ddinbych. Mae hyn yn cymharu'n ffafriol â chyfradd Cymru o 0.4. Yn Sir Ddinbych, roedd 1.6 gwaharddiad cyfnod penodol dros bum niwrnod fesul 1000 o ddisgyblion mewn ysgolion a gyhelir ac

unedau atgyfeirio disgyblion yn Sir Ddinbych. Mae hyn yn llai na'r ffigwr cenedlaethol o 1.9. Mae gwaharddiadau cyfnod penodol o bum niwrnod neu lai yn sylweddol is na'r gyfradd genedlaethol (104.5 fesul 100 o ddisgyblion) yn ein hysgolion arbennig, sydd ar 81.8. Mae ein hysgolion prif ffrwd yn gwahardd ar gyfradd o 102.8 fesul 1000 o ddisgyblion, o'i gymharu â'r gyfradd genedlaethol o 32.4. (Atodiad 3)

Presenoldeb

Mae presenoldeb mewn ysgolion cynradd wedi gwella o 0.8% dros y pum mlynedd diwethaf, o 84.3% yn 2012-3 i 95.1% yn 2017, mae hyn y uwch na chyfartaledd Cymru o 94.9%. Dros y tair blynedd diwethaf, ychydig o wahaniaeth sydd wedi bod rhwng y rhywiau ac mae'r gwahaniaeth rhwng disgyblion PYDd a disgyblion nad ydynt yn cael PYDd wedi lleihau yn ystod y cyfnod hwn. Mae presenoldeb mewn ysgolion Uwchradd wedi gostwng o 0.2% yn y flwyddyn ddiwethaf, fodd bynnag, mae tuedd cyffredinol o gynnydd o 1.2% wedi bod ers 2013, o 92.4% i 93.5% yn 2018, mae hyn yn gosod yr ALl yn 17eg yng Nghymru a chyfartaledd Cymru o 93.%.

Mae'r bwlch rhwng y rhywiau wedi gostwng 0.2% yn 2017 o 0.5% yn 2016. Mae'r bwlch rhwng disgyblion PYDd a disgyblion nad ydynt yn cael PYDd wedi aros yn gyson ar 5.7% yn 2018. (Atodiad 4)

Cryfderau a llwyddiannau

- Ysgolion cynhwysol, nodir hefyd bod cydweithio cryf i ddatblygu darpariaeth a chwricwlwm eang a chytbwys ar gyfer pob dysgwr.
- Perfformiad Cymraeg iaith gyntaf yn gyson uchel.
- Presenoldeb ysgolion cynradd
- Gwelliannau sylweddol mewn ysgolion penodol ar rai dangosyddion.
- Cynnydd ym mherfformiad disgyblion PYDd

Meysydd i'w gwella

- Gwella perfformiad mewn Saesneg, mathemateg a gwyddoniaeth yng nghyfnod allweddol 4
- Mewn ysgolion penodol, parhau i wella ansawdd arweinyddiaeth ac arbenigeddau adrannol mewn pynciau craidd.
- Presenoldeb ysgolion uwchradd.
- Gwaharddiadau cyfnod penodol o bum niwrnod neu lai
- Lleihad mewn amrywiant ysgol yn enwedig ar draws pynciau craidd

Cyfnod Allweddol 5

Mesuryddion Perfformiad	2017	2018	+ / - 2017/2018	Cymru 2018
Chweched Dosbarth - % o ddisgyblion 17 mlwydd oed sydd wedi llwyddo i ennill Lefel 3	97.5	98.2	+0.7	97.6
Chweched Dosbarth - % o ddisgyblion 17	9.9	10.4	+0.5	13.4

mlwydd oed sydd wedi llwyddo i ennill 3 A* - A				
Chweched Dosbarth - % o ddisgyblion 17 mlwydd oed sydd wedi llwyddo i ennill 3 A* - C	51.0	53.6	+2.6	58.1

Cryfderau a llwyddiannau

- Perfformiad gwell ym mhob un o'r tri phrif Ddangosydd Perfformiad Allweddol cenedlaethol ôl 16, gyda L3 uwch na'r cyfartaledd cenedlaethol. Atodiad 2

Meysydd i'w gwella

- Parhau i wella canlyniadau gan ddefnyddio'r Gwasanaeth Llyfrgell a Chyhoeddiadau'r Cynulliad i osod targedau a thracio.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae'r adroddiad hwn yn cyfrannu at y flaenoriaeth gorfforaethol Pobl Ifanc: Man lle bydd pobl iau am fyw a gweithio ynddo a chanddynt y sgiliau i wneud hynny.
Gweld pob plentyn sy'n cyflawni'r safon a ddisgwylir ar ddiwedd yr ysgol gynradd (Lefel 4, Cyfnod Allweddol 2) yn cyflawni 5 TGAU A*-C (Lefel 2 Cyfnod Allweddol 4), gan gynnwys Saesneg neu Gymraeg (iaith 1af) a Mathemateg, erbyn diwedd yr ysgol uwchradd.

6. Beth fydd cost hyn a beth fydd ei effaith ar wasanaethau eraill?

Amherthnasol

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Sir Ddinbych ffyniannus
Sir Ddinbych wydn
Sir Ddinbych iachach
Sir Ddinbych fwy cyfartal
Sir Ddinbych gyda chymunedau cydlynol
Sir Ddinbych lle mae diwylliant bywiog a'r Gymraeg yn ffynnu
Sir Ddinbych sy'n gyfrifol yn fyd-eang

8. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gyda'r Pwyllgorau Craffu ac eraill?

Amherthnasol

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Amherthnasol

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

- Bydd yr Awdurdod Lleol a GwE yn parhau i herio Penaethiaid a rheolwyr ysgolion i sicrhau bod yr ysgolion yn cymryd y camau gweithredu priodol er mwyn gwella safonau.
- Lleihau unrhyw risgiau i gefnogaeth a heriau yn ysgolion Sir Ddinbych, mae Swyddogion Addysg yn yr Awdurdod yn monitro ac yn asesu ansawdd y gwasanaeth addysg rhanbarthol (GwE).
- Sicrhau gwelliant yng nghanlyniadau arholiadau allanol.
- Parhau i wella yn erbyn y gostyngiad yng Ngrant Llwybrau Dysgu 14-19 a chyllid TRAC Cronfa Gymdeithasol Ewrop.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Mae Erthygl 7.4.2(b) o Gyfansoddiad y Cyngor yn amlinellu pwerau’r Pwyllgor Archwilio mewn perthynas ag adolygu amcanion perfformiad a pholisi.

Swyddog Cyswllt:
Prif Reolwr Addysg
Ffôn: 01824 708027

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Appendix 1

Denbighshire 2018 for Level 2 inc.English/Welsh & Maths

	2018			School's Target
	No. Pupils	Passes	%	
Rhyl High School	134	47	35.1	43.6
Prestatyn High School	246	114	46.3	58.6
Ysgol Glan Clwyd	146	85	58.2	69.8
Denbigh High School	61	29	47.5	56.5
Ysgol Dinas Bran	138	82	59.4	65.5
Ysgol Brynhyfryd	163	120	73.6	80.4
Blessed Edward Jones	56	20	35.7	49.2
St Brigid's School	50	34	68.0	76
Special schools	31	0.0	0.0	0
EOTAS/PRU	90	0	0.0	0
DCC	**1,115**	**531**	**47.6**	**9.0**
Wales			**55.0**	

Stockholder Targets

	2013			2014			2015		
Rhyl High School	130	68	52.3	153	83	54.2	154	87	56.5
Prestatyn High School	275	138	50.2	287	161	56.1	290	180	62.1
Ysgol Uwchradd Glan Clwy	168	127	75.6	152	111	73.0	173	133	76.9
Denbigh High School	138	74	53.6	128	84	65.6	111	73	65.8
Ysgol Dinas Bran	152	94	61.8	162	104	64.2	158	104	65.8
Ysgol Brynhyfryd	200	150	75.0	205	156	76.1	201	158	78.6
Blessed Edward Jones	78	41	52.6	134	73	54.5	113	62	54.9
St Brigid's School	57	48	84.2	59	52	88.1	57	53	93.0
Special/PRU	105	0	0.0	24	0	0.0	29	0	0.0
Total	**1,303**	**740**	**56.8**	**1,304**	**824**	**63.2**	**1,286**	**850**	**66.1**

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Appendix 2

Key Stage 5 (A Level & Level 3) Exam Results 2018

Thresholds & Grades

			Main Indicator			A-Level Grade												Vocational Awards					Welsh Baccalaureate		
		No. entered 2+	L3 (2 A*-E)		2017 L3	A*	A	B	C	D	E	U	X	% A*	% A*-A	%A*-C	%A*-E	Distinction *	Distinction	Merit	Pass	Other	Advanced	Advanced	Advanced
Name	Year 13 pupils		No.	%	%	No.	No.	No.	No.	No.	No.	No.	No.	%	%	%	%	No.	No.	No.	No.	No.	Number participating	Number Passed	%
Prestatyn High School	124	119	117	98.3	96.0	12	20	58	80	48	29	5	0	4.8	12.7	67.5	98.0	0	55	16	7	0	13	13	100.0%
Ysgol Glan Clwyd	62	54	54	100.0	96.0	9	32	50	63	46	7	2	0	4.3	19.6	73.7	99.0	0	5	1	4	0	59	59	100.0%
Denbigh High School	30	30	30	100.0	100.0	2	10	21	21	11	3	2	0	2.9	17.1	77.1	97.1	8	1	1	0	0	5	5	100.0%
Ysgol Dinas Bran	54	37	36	97.3	96.0	3	22	26	36	15	4	0	0	2.8	23.6	82.1	100.0	0	0	0	1	0	14	8	57.1%
Ysgol Brynhyfryd	74	67	67	100.0	100.0	21	61	71	44	27	10	0	0	9.0	35.0	84.2	100.0	1	0	2	0	0	172	172	100.0%
St Brigid's School	30	30	30	100.0	100.0	8	18	21	24	8	2	2	0	9.6	31.3	85.5	97.6	0	2	0	0	0	5	5	100.0%
LA Total	374	337	334	99.1%	98.0	55	163	247	268	155	55	11	-	5.8	22.9	76.8	98.8	9	63	20	12	-	268	262	97.8%
Wales	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8.7	26.3	76.3									97.7%

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

CYNGOR Sir Ddinbych Denbighshire COUNTY COUNCIL

Exclusions from 1 September 2016 to 30 June 2017

Denbighshire Totals

Permanent Exclusions	**11**
Fixed Exclusions	**1400**
Days Lost	**2184.0**

Middle

Permanent Exclusions	**0**
Fixed Exclusions	**17**
Days Lost	**29.5**

School	*Permanent Exclusions*	*Fixed Exclusions*	*Days Lost*
St Brigid's School	0	17	29.5

Primary

Permanent Exclusions	**3**
Fixed Exclusions	**156**
Days Lost	**288.0**

School	*Permanent Exclusions*	*Fixed Exclusions*	*Days Lost*
Christ Church CP School	1	49	93.5
Ysgol Llywelyn	1	13	48.0
Ysgol Emmanuel	0	38	45.0
Ysgol Mair	0	13	28.5
Ysgol Bryn Collen	0	10	23.0
Ysgol Penmorfa	1	4	16.0
Ysgol Frongoch	0	5	7.0
Ysgol Melyd	0	5	7.0
Bodnant Community School	0	5	4.5
Ysgol Bryn Hedydd	0	4	4.5
Ysgol Pendref	0	3	2.5
Ysgol y Castell	0	2	2.5
Ysgol Llanfair Dyffryn Clwyd	0	2	2.0
Ysgol Bodfari	0	1	1.5
Ysgol Bro Elwern	0	1	1.5
Ysgol y Llys	0	1	1.0

Pupil Referral Unit

Permanent Exclusions **0**

Fixed Exclusions **8**

Days Lost **28.5**

School	Permanent Exclusions	Fixed Exclusions	Days Lost
PRU	0	8	28.5

Secondary

Permanent Exclusions **8**

Fixed Exclusions **1202**

Days Lost **1818.5**

School	Permanent Exclusions	Fixed Exclusions	Days Lost
Prestatyn High School	2	604	761.0
Rhyl High School	0	206	353.5
Blessed Edward Jones RC High School	4	112	265.5
Ysgol Dinas Bran	1	132	220.0
Denbigh High School	1	83	132.5
Ysgol Glan Clwyd	0	49	63.5
Ysgol Brynhyfryd	0	16	22.5

Special

Permanent Exclusions	**0**
Fixed Exclusions	**17**
Days Lost	**19.5**

School	*Permanent Exclusions*	*Fixed Exclusions*	*Days Lost*
Ysgol Tir Morfa	0	17	19.5

Appendix 4
All school attendance 2017-18

Secondary Schools

Blessed Edward Jones	88.2%
Denbigh High	91.3%
Prestatyn High	93.5%
Rhyl High	92.9%
St Brigid's Secondary	94.5%
Ysgol Brynhyfryd	94.5%
Ysgol Dinas Bran	94.1%
Ysgol Glan Clwyd	95.1%
Denbighshire	**93.5%**
Wales	**93.9%**

Primary Schools

Ysgol Hiraddug	93.9%
Ysgol y Castell	95.0%
Christ Church CP School	93.9%
Ysgol Llywelyn	92.9%
Ysgol y Faenol	94.1%
Ysgol Penmorfa	93.4%
Ysgol Emmanuel	93.1%
Ysgol Dewi Sant	93.4%
Ysgol Melyd	93.8%
Ysgol Bodfari	94.9%
Ysgol Bryn Hedydd	95.4%
Ysgol Esgob Morgan	95.0%
Ysgol Cefn Meiriadog	94.7%
Ysgol Frongoch	94.8%
Ysgol Henllan	96.0%
Ysgol Twm o'r Nant	93.1%
Ysgol Bryn Clwyd	94.6%
Ysgol y Parc	96.0%
Ysgol Gellifor	95.8%
Ysgol Pentrecelyn	93.2%
Ysgol Rhewl	87.6%
Ysgol Betws Gwerful Goch	96.4%
Ysgol Carrog	95.8%
Ysgol Caer Drewyn	95.0%
Ysgol Bro Elwern	95.7%
Ysgol y Llys	94.8%
Ysgol Bryn Collen	94.8%
Rhos Street School	95.2%
Ysgol Pen Barras	97.1%
Ysgol Bro Cinmeirch	96.8%
Ysgol Bro Famau	93.1%
Ysgol Gymraeg y Gwernant	96.5%
Ysgol Clawdd Offa	92.6%
Bodnant Community School	94.6%

Ysgol Pendref	93.3%
Ysgol Bro Dyfrdwy	93.8%
Ysgol Carreg Emlyn	95.4%
Ysgol Tremeirchion	96.0%
St. Asaph V.P. Infants School	93.5%
Ysgol Llanbedr DC	95.0%
Ysgol Llanfair	89.9%
Ysgol Borthyn	93.2%
Ysgol Pant Pastynog	95.2%
Ysgol Dyffryn Ial	96.3%
Ysgol Mair	93.2%
Ysgol Trefnant	95.6%
St Brigid's	94.0%
Denbighshire	**95.1%**
Wales	**94.9%**

Adroddiad i'r:	**Pwyllgor Craffu Perfformiad**
Dyddiad y Cyfarfod:	**31 Ionawr 2019**
Aelod / Swyddog Arweiniol:	**Aelod Arweiniol dros Ddatblygu Isadeiledd Cymunedol/Pennaeth Cyfathrebu, Cwsmeriaid a Marchnata**
Awdur yr Adroddiad:	**Prif Lyfrgellydd**
Teitl:	**Safonau a Pherfformiad y Gwasanaeth Llyfrgell**

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Mae'r adroddiad hwn yn amlygu perfformiad y Gwasanaeth Llyfrgell yn erbyn Safonau Cenedlaethol.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Manylu ar berfformiad y Cyngor ar ddechrau 6ed Fframwaith Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru 2017-20 a'r cynnydd a wnaed wrth ddatblygu llyfrgelloedd fel canolfannau cymunedol.

3. Beth yw'r Argymhellion?

Dylai'r Pwyllgor ystyried a chynnig sylwadau ar berfformiad yn erbyn 6ed Fframwaith Safonau Llyfrgell Cyhoeddus Cymru ac ystyried gwneud cais am adroddiad cynnydd ym mis Tachwedd 2019.

4. Manylion yr Adroddiad

4.1 **Safonau Llyfrgell Cyhoeddus Cymru**
Mae dyletswydd statudol ar bob awdurdod llyfrgell yng Nghymru dan Ddeddf Llyfrgelloedd Cyhoeddus ac Amgueddfeydd 1964 i ddarparu gwasanaeth 'cynhwysfawr ac effeithlon' i'w breswylwyr. Mae'r Fframwaith o Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru yn galluogi i MALD (Adran Amgueddfeydd, Archifau a Llyfrgelloedd Llywodraeth Cymru) fesur ac asesu sut y mae awdurdodau yn cyflawni eu dyletswyddau statudol.

4.2 Mae'r Gwasanaethau Llyfrgell yn cyflwyno Adroddiad Blynyddol bob mis Gorffennaf, sy'n nodi eu perfformiad ar gyfer y flwyddyn ariannol flaenorol. Yn dilyn hyn bydd MALD yn ymateb ag asesiad ffurfiol yn yr hydref. Mae'r Adroddiad Asesu Blynyddol yn ymwneud â 2017-18 a pherfformiad yn erbyn blwyddyn gyntaf 6ed Fframwaith 2017-20, ac yn cynnwys 12 Hawl Craidd ac 16 Dangosydd Ansawdd. Mae'r adroddiad ynghlwm fel Atodiad A.

4.3 Mae Sir Ddinbych wedi diwallu 11 o'r 12 Hawl Craidd ac wedi diwallu 1 yn rhannol.

4.4 Mae 16 o Ddangosyddion Ansawdd (QI) y mae gan 10 ohonynt dargedau cyfansoddol. O'r rhain, mae Sir Ddinbych yn cyflawni 8 yn llawn, 1 yn rhannol ac yn methu cyflawni 1 (manylion ym mharagraff 2.2 yr adroddiad asesu).

4.5 Gwnaethom ddiwallu DA13 yn rhannol ar lefelau staffio a chymwysterau, ond ni wnaethom gyflawni hyn yn llawn gan fod lefel staff y pen yn is na'r targed (adroddwyd 2.48 FTE am bob 10,000 o'r boblogaeth pan fo'r targed yn 3.6) ac mae nifer y staff sydd â chymhwyster llyfrgell cydnabyddedig yn is na'r targed (adroddwyd 0.4 FTE pan fo'r targed yn 0.65). Mae staff rheng flaen a staff rheoli sy'n gweithio yn ein llyfrgelloedd a siopau un alwad yn darparu ystod eang o wasanaethau cwsmer ychwanegol nad ydynt wedi'u cynnwys yng ngofynion Safonau Llyfrgell Cyhoeddus Cymru. Rydym wedi adrodd 50% o'r cyfanswm lefelau staffio a gwariant ar staffio dan y Safonau Llyfrgell.

4.6 Ni wnaethom ddiwallu DA9 ar ddeunydd darllen cyfredol: gwnaethom gaffael 146 eitem newydd (y targed yw 243), gan wario £1203 (targed £2180), am bob 1000 o'r boblogaeth.

4.7 Yn nadansoddiad naratif perfformiad Sir Ddinbych, mae'r adroddiad asesu yn ein canmol ar ehangu nifer y gweithgareddau a digwyddiadau sy'n cael eu cynnig, gyda lefelau presenoldeb yn codi o ganlyniad. Gan adlewyrchu ar nod strategol y gwasanaeth o annog gwasanaethau partner i ddarparu eu gwasanaethau mewn llyfrgelloedd, roedd cynnydd o 95% yn nifer y sesiynau partner gan arwain at bresenoldeb sydd 41% yn uwch. Mae nifer y benthycwyr gweithredol hefyd wedi cynyddu 10%.

4.8 Nid yw MALD yn cyhoeddi tabl data cymharol ledled Cymru, ond mae bob awdurdod yn cael ei restru yn ôl ei berfformiad yn erbyn y Dangosyddion Ansawdd (adran 2.4 yr adroddiad asesu). Yn 2017-18, o'r 22 awdurdod yng Nghymru, roedd Sir Ddinbych yn 2il am ddarparu hyfforddiant anffurfiol y pen i ddefnyddwyr, 4ydd am nifer y benthycwyr gweithredol a nifer y llyfrau Cymraeg a fenthycwyd y pen, a 6ed am nifer yr ymweliadau corfforol ac ymweliadau rhithwir â'r llyfrgelloedd.

4.9 Mae Uned Data Cymru yn cyflwyno Mesur Atebolrwydd Cyhoeddus newydd yn ymwneud â llyfrgelloedd yn 2018-19, yn seiliedig ar ganran y Dangosyddion Ansawdd Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru a gyflawnwyd. Rydym yn credu bod hyn yn fesur mwy ystyrlon o'i gymharu â'r rhai a ddefnyddiwyd yn y gorffennol mewn perthynas â llyfrgelloedd.

4.10 **Diweddariad ar ddatblygiadau / Canolfannau Cymunedol**
Ailagorodd Llyfrgell Llanelwy ym mis Ebrill 2018 ar ôl ei ailwampio gyda gwell mynedfa, cynllun mewnol newydd gyda chyfrifiaduron newydd i'r cyhoedd eu defnyddio, cyfleusterau cegin cymunedol, a man gwybodaeth i dwristiaid sy'n cynnig adnodd hyblyg i'r gymuned ehangach ei defnyddio. Ailagorodd Llyfrgell Dinbych hefyd ym mis Mehefin 2018 ar ôl ei ailwampio, wedi'i ariannu gan grant MALC Llywodraeth Cymru o £120,000, i ddarparu cyfleuster cymunedol gwell, deniadol a hyblyg, gyda buddsoddiad ychwanegol gan CSDd i sicrhau cynaladwyedd yr adeilad a gwella hygyrchedd yn unol â'r Ddeddf Gwahaniaethu ar Sail Anabledd. Gosodwyd to newydd ar Lyfrgell y Rhyl yn ystod y gwanwyn 2018. Mae Wi-Fi Corfforaethol ac

argraffwyr ar gael ym mhob llyfrgell ac mae staff y Cyngor yn defnyddio llyfrgelloedd yn gynyddol i gyfarfod cleientiaid a defnyddio desgiau.

4.11 Mae darpariaeth gwasanaethau cymunedol mewn llyfrgelloedd yn parhau i gynyddu, oherwydd ymdrechion rheolwyr i sefydlu a datblygu partneriaethau, hyblygrwydd y cyfleusterau a llefydd mewn llyfrgelloedd modern, ac effaith y polisi codi tâl diwygiedig a gyflwynwyd ym mis Ionawr 2018. Mae'r partneriaethau gyda Chyngor Dinas Llanelwy a Chyngor Tref Rhuddlan yn parhau i ddatblygu gyda chyfraniadau cyllid wedi'u cytuno a threfniadau rŵan wedi'u sefydlu ar gyfer mynediad y tu allan i oriau i'r adeiladau, wedi'u hwyluso gan ddeiliaid allwedd wedi'u hyfforddi. Mae rheolwyr llyfrgell yn cynhyrchu adroddiadau diweddaru chwarterol ar weithgareddau a datblygiadau ym mhob llyfrgell (mae enghraifft wedi'i atodi yn Atodiad B)

4.12 Nid yw'r nifer o hawlwyr Credyd Cynhwysol sy'n manteisio ar y gwasanaeth Digidol â Chymorth wedi cael effaith negyddol ar gapasiti, gyda galw cymharol isel oherwydd darpariaeth gwasanaethau wedi'u cydleoli yng Nghanolfan Byd Gwaith y Rhyl. Mae hawlwyr yn defnyddio cyfleusterau mynediad digidol llyfrgelloedd i gadw eu dyddiaduron gwaith CC a chwilio am swyddi. Mae mentoriaid Sir Ddinbych yn Gweithio yn cyfarfod a chefnogi eu cleientiaid yn llyfrgell leol y cleient, ac mae cynlluniau yn cael eu datblygu i ehangu'r ystod o gyfleoedd dysgu i oedolion sy'n cael eu cynnig.

4.13 Mae llyfrgelloedd yn cyfrannu at Gynllun Gweithredu Dementia'r Cyngor mewn sawl ffordd gan gynnwys Llyfrau ar Bresgripsiwn 'Reading Well': Cynllun Dementia a lansiwyd ym mis Hydref 2018 i ddarparu llyfrau wedi'u cymeradwyo yn glinigol i gefnogi pobl sy'n byw gyda dementia a'u gofalwyr, staff sydd wedi'u hyfforddi fel Ffrindiau Dementia, cydweithredu â chynlluniau Cymunedau Cyfeillgar i Ddementia, a chynnal sesiynau hyfforddi Ffrindiau Dementia. Mae llyfrgelloedd hefyd yn cyfrannu at Gynllun Cefnogaeth i Ofalwyr y Cyngor, gweithio mewn partneriaeth â GOGDdC, trwy ddatblygu casgliadau o lyfrau ar gyfer gofalwyr a bagiau cof, a grwpiau darllen ar gyfer pobl sy'n byw â dementia a'u gofalwyr. Mae'r partneriaid newydd sy'n darparu eu gwasanaethau mewn llyfrgelloedd yn cynnwys y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig, Cymraeg i Blant, a Homestart.

4.14 Cymerodd 3,239 o blant ran yn Sialens Ddarllen yr Haf 2018 – gan gyrraedd 29.5% o'r boblogaeth 4-12 oed, yr uchaf yng Nghymru (cyfartaledd Cymru oedd 11.5%).

4.15 **Cydweithio Rhanbarthol**
Mae gwaith yn parhau ar agwedd ranbarthol yng Ngogledd Cymru ar gyfer darparu cynnig iechyd a lles y llyfrgelloedd cyhoeddus, yn seiliedig ar argymhellion astudiaeth ddichonoldeb a ariennir gan MALD, a gynhyrchwyd ym mis Mawrth 2018.

4.16 Mae cwsmeriaid Sir Ddinbych yn parhau i fanteisio o agwedd genedlaethol ar y cyd i gaffael llyfrau llyfrgell a gwasanaethau digidol. Rhoddwyd contractau Cymru Gyfan ar gyfer caffael stoc llyfrau oedolion a plant ar gyfer 2017-20 ym mis Ebrill 2017 gan alluogi Sir Ddinbych i sicrhau gwerth gorau o'i gyllideb deunyddiau. Rhoddwyd contract newydd ar gyfer cyflenwi e-lyfrau ac e-lyfrau sain ym mis Mawrth 2018 gan roi mynediad i gwsmeriaid Sir Ddinbych at adnoddau cyfun gwasanaeth Cymru Gyfan ar y cyd.

4.17 Mae'r gwelliannau pellach sydd wedi'u cynllunio yn ystod y flwyddyn ariannol bresennol yn cynnwys Strategaeth Llyfrgell newydd ar gyfer Sir Ddinbych, rhaglen ddatblygu a hyfforddi staff, a strategaeth wirfoddoli.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae gan yr Awdurdod gyfrifoldeb statudol i'r Gwasanaeth Llyfrgell, ac mae ei ddarpariaeth gwasanaeth yn cyfrannu at sawl blaenoriaeth gorfforaethol megis maethu cydnerth cymunedol, moderneiddio gwasanaeth, cynhwysiant digidol, llythrennedd, dysgu gydol oes ac ymgysylltu â'r gymuned.

6. Beth fydd cost hyn a beth fydd ei effaith ar wasanaethau eraill?

Bydd trawsnewid llyfrgelloedd yn ganolbwyntiau cymunedol yn galluogi i ystod eang o wasanaethau a phartneriaid y cyngor gysylltu â chymunedau lleol drwy'r rhwydwaith o safleoedd a chyfleusterau presennol. Nid oes unrhyw gynnig ariannol ynghlwm â'r adroddiad hwn.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Nid ydym wedi cynnal Asesiad o Effaith ar Les, ond mae'r 6ed Fframwaith o Safonau Llyfrgell wedi'i osod i arddangos bod gan lyfrgelloedd gyfraniad amlwg i'w wneud at saith amcan lles Deddf Cenedlaethau'r Dyfodol.

8. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gyda'r Pwyllgorau Craffu ac eraill?

Ym mis Mawrth 2018, ystyriodd y Pwyllgor Craffu Perfformiad yr Asesiad o berfformiad Gwasanaeth Llyfrgell yn 2016/17 gan Lywodraeth Cymru. Nid oes unrhyw ymgynghoriad pellach wedi bod o ran yr adroddiad penodol hwn.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Amherthasol.

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

Amherthnasol

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Mae Adran 7.4.2(b) Cyfansoddiad y Cyngor yn gosod amod y gall y Pwyllgor Craffu "adolygu a chraffu ar berfformiad y Cyngor mewn perthynas â'i amcanion polisi, targedau perfformiad a/neu feysydd gwasanaeth arbennig".

Swyddog Cyswllt:
Prif Lyfrgellydd
Ffôn: 01824 708207

Safonau Llyfrgelloedd Cyhoeddus Cymru 2017-2020: Sir Ddinbych

Adroddiad Asesu Blynyddol 2017-18

Lluniwyd yr adroddiad hwn ar sail yr wybodaeth a ddarparwyd yn y datganiad blynyddol, yr astudiaethau achos a'r adroddiad naratif a gyflwynwyd gan Sir Ddinbych i Isadran Amgueddfeydd, Archifau a Llyfrgelloedd Llywodraeth Cymru.

1 Crynodeb gweithredol

Roedd Sir Ddinbych wedi cyflawni 11 o'r 12 hawl graidd yn llawn, ac wedi rhannol gyflawni 1.

O'r 10 dangosydd ansawdd sydd â thargedau, roedd Sir Ddinbych wedi cyflawni 8 yn llawn, 1 yn rhannol ac wedi methu â chyflawni 1.

Mae gwasanaeth llyfrgell Sir Ddinbych ar y cyfan wedi cynnal ei berfformiad yn y flwyddyn gyntaf hon o'r chweched fframwaith, gan gael gwelliannau mewn rhai meysydd a gostyngiadau mewn eraill. Bu cynnydd sylweddol yn nifer y digwyddiadau a'r gweithgareddau sydd ar gael, a chynnydd hefyd yn y nifer sy'n mynychu'r rhain ac yn y nifer sy'n manteisio ar gyfleoedd hyfforddi. Gellir egluro'r cwymp yn y ffigyrau eraill yn ymwneud â defnydd oherwydd cau canghennau wrth i'r gwasanaeth fwrw ymlaen â'i raglen adnewyddu. Mae pwysau cyllidebol wedi effeithio ar y gronfa ddeunyddiau yn enwedig, ond ymddengys bod staffio'r gwasanaeth wedi sefydlogi, ac mae pwyslais i'w groesawu yn y datganiad blynyddol ar ddatblygu'r gweithlu, gyda chynlluniau i ddatblygu strategaeth gwasanaeth a ffocws o'r newydd ar sgiliau proffesiynol.

- Mae pob man gwasanaeth yn cynnig ystod gyflawn o gefnogaeth ar gyfer datblygiad unigol ac ar gyfer iechyd a lles. Cyflwynodd Sir Ddinbych bedair astudiaeth achos sy'n dangos effaith gadarnhaol y gwasanaeth.
- Parhau i wella y mae'r nifer sy'n mynychu sesiynau hyfforddi defnyddwyr a drefnwyd ymlaen llaw, ac mae'r nifer sy'n cael cymorth drwy hyfforddiant anffurfiol ymhlith yr uchaf yng Nghymru.
- Mae'r gwasanaeth wedi cynyddu nifer ac ystod y gweithgareddau / digwyddiadau sydd ar gael, gyda nifer y mynychwyr wedi codi, ac mae'r perfformiad yn uwch na'r canolrif fesul pen y boblogaeth.
- Mae ymweliadau corfforol a benthyciadau llyfrau wedi gostwng yn 2017-18, gan adlewyrchu cau canghennau dros dro wrth i Sir Ddinbych gynnal rhaglen adnewyddu.
- Mae'r buddsoddiad mewn adnoddau Cymraeg yn dal yn uchel, gyda'r gwasanaeth yn cofnodi'r pedwerydd lefel uchaf o fenthyciadau Cymraeg fesul pen y boblogaeth. Mae pwysau cyllideb wedi effeithio ar fuddsoddi mewn deunyddiau yn fwy cyffredinol.
- Mae lefelau staff wedi sefydlogi, a'r nifer cyffredinol wedi cynyddu yn 2017-18, a dim ond gostyngiad bychan yn nifer y staff cymwysedig. Er nad yw'r targedau wedi'u cyrraedd yma, mae pwyslais o'r newydd ar ddatblygu'r gweithlu a sicrhau fod gan staff y sgiliau priodol.
- Mae cyfanswm y gwariant refeniw wedi gostwng ychydig, ond mae'r gwariant fesul pen yn uwch na lefel y canolrif.

2 Perfformiad yn erbyn y safonau

Mae’r fframwaith safonau yn cynnwys hawliau craidd, dangosyddion ansawdd sydd â thargedau, dangosyddion ansawdd sydd â meincnodau, a mesurau effaith. Mae Adran 2 yn crynhoi cyflawniadau yn erbyn y meysydd hyn, ac Adran 3 yn rhoi asesiad naratif o berfformiad yr awdurdod.

2.1 Hawliau craidd

Roedd Sir Ddinbych wedi cyflawni 11 o’r 12 hawl graidd yn llawn, ac wedi rhannol gyflawni hawl graidd 12 gan nad oes strategaeth gwasanaeth ar gael i’r cyhoedd ar-lein. Mae datganiad gweledigaeth ar gyfer y gwasanaeth ar wefan y gwasanaeth, a nodir bod cynllunio busnes manwl yn rhan o gynlluniau adrannol ehangach, ond nid ymddengys fod modd cyfathrebu cyfeiriad strategol ac amcanion y gwasanaeth y tu allan i’r awdurdod. Mae’r gwasanaeth yn amlwg yn cael ei weld fel canolbwynt ar gyfer darparu ystod eang o wasanaethau’r cyngor a’r gymuned, gan fod gweithio mewn partneriaeth yn ganolog i ddarparu gwasanaethau. Datblygwyd strategaeth farchnata dair blynedd i’w chyflwyno o 2018-19, a chynlluniwyd strategaeth datblygu’r gweithlu gyda’r nod o broffesiynoli’r gweithlu ar bob lefel.

2.2 Dangosyddion ansawdd sydd â thargedau

Mae 16 o ddangosyddion ansawdd (DA) yn y fframwaith, a 10 ohonynt yn cynnwys targedau. O’r rhain, mae Sir Ddinbych yn cyflawni 8 yn llawn, un yn rhannol, ac yn methu â chyflawni un o’r dangosyddion.

Dangosydd ansawdd	Cyflawni?	
DA 3 Cefnogaeth ar gyfer datblygiad unigol:		Cyflawni’n llawn
a) Cymorth TGCh	✔	
b) Hyfforddiant sgiliau a llythrennedd gwybodaeth	✔	
c) Cymorth e-lywodraeth	✔	
d) Datblygu darllenwyr	✔	
DA 4 (a) Cefnogaeth ar gyfer iechyd a lles		Cyflawni’n llawn
i) Cynllun Presgripsiwn Llyfrau	✔	
ii) Cynllun Llyfrau Llesol	✔	
iii) Casgliad penodol i iechyd a lles	✔	
iv) Gwybodaeth am ymddygiadau a ffyrdd iach o fyw	✔	
v) Arwyddbyst at wasanaethau iechyd a lles	✔	
DA 6 Pob man gwasanaeth sefydlog yn cynnig digwyddiadau / gweithgareddau i ddefnyddwyr sydd â gofynion arbennig	✔	Cyflawni’n llawn
DA 7 Lleoliad mannau gwasanaeth	✔	Cyflawni’n llawn
DA 9 Deunydd darllen cyfoes a phriodol		Heb ei gyflawni
Derbyniadau fesul pen y boblogaeth	x	
<u>neu</u> Wariant ar ddeunyddiau fesul pen	x	
DA 10 Adnoddau Cymraeg		Cyflawni’n llawn
% y gyllideb deunyddiau wedi’i wario ar y Gymraeg	✔	
<u>neu</u> Wariant ar y Gymraeg fesul pen	x	

DA 11 Mynediad ar-lein:		Cyflawni'n llawn
a) i) Mynediad cyhoeddus i'r Rhyngrwyd	✔	
ii) Darpariaeth Wi-Fi	✔	
DA 12 Cyflenwi ceisiadau		Cyflawni'n llawn
a) % y ceisiadau wedi'u cyflenwi o fewn 7 diwrnod	✔	
b) % y ceisiadau wedi'u cyflenwi o fewn 15 diwrnod	✔	
DA 13 Lefelau staffio a chymwysterau:		Cyflawni'n rhannol
i) Staff fesul pen y boblogaeth	x	
ii) Staff cymwysedig fesul pen y boblogaeth	X	
iii) Cymhwyster/hyfforddiant pennaeth y gwasanaeth	✔	
iv) Canran DPP	✔	
DA 16 Oriau agor fesul pen y boblogaeth	✔	Cyflawni'n llawn

Ni fu newid ym mherfformiad Sir Ddinbych o'i gymharu â blwyddyn olaf y pumed fframwaith o ran y dangosyddion ansawdd hynny y mae modd eu cymharu'n uniongyrchol.

2.3 Mesur effaith

Mae'r fframwaith yn cynnwys tri dangosydd sy'n ceisio asesu'r effaith y mae defnyddio'r gwasanaeth llyfrgell yn ei gael ar fywydau pobl. Nid oes targedau i'r dangosyddion hyn, a dim ond unwaith yn ystod cyfnod tair blynedd y fframwaith y mae gofyn i awdurdodau gynnal arolygon defnyddwyr ar gyfer Dangosydd Ansawdd 1. Mae'r ffigyrau crynhoi isod (isaf, canolrif ac uchaf) felly yn seiliedig ar yr awdurdodau hynny sy'n nodi eu bod wedi cwblhau eu harolygon defnyddwyr yn ystod y flwyddyn gyntaf hon o'r fframwaith. Mae'r safleoedd yn adlewyrchu nifer yr ymatebwyr, ac 1 yw'r awdurdod sydd â'r sgôr uchaf.

Ni chynhaliodd Sir Ddinbych arolwg defnyddwyr yn ystod 2017-18. Nid oedd y gwasanaeth ychwaith wedi gallu rhoi ffigyrau yn ymwneud â barn defnyddwyr am ei arlwy hyfforddiant; gofynnwyd am gasglu data perthnasol ar gyfer 2018-19.

Dangosydd perfformiad		*Safle*	Isaf	Canolrif	Uchaf
DA 1 Gwneud gwahaniaeth					
b) % y plant sy'n meddwl bod y llyfrgell yn eu helpu i ddysgu a chael gwybod pethau:	*amherthnasol*		73%	94%	97%
e) % yr oedolion sy'n credu bod y llyfrgell wedi gwneud gwahaniaeth i'w bywydau:	*amherthnasol*		38%	90%	95%
DA 5 b) % mynychwyr sesiynau hyfforddi a ddywedodd fod yr hyfforddiant wedi'u helpu i gyflawni eu hamcanion:	*amherthnasol*		75%	98%	100%

Gofynnir i awdurdodau hefyd gyflwyno hyd at bedair astudiaeth achos yn disgrifio'r effaith y mae'r gwasanaeth llyfrgell wedi'i gael ar unigolyn neu grŵp o unigolion yn ystod y flwyddyn. Cyflwynodd Sir Ddinbych bedair astudiaeth achos o'r fath:

- Cymorth Cyflogadwyedd – effaith rôl y llyfrgell wrth gefnogi'r rhaglen 'Sir Ddinbych yn Gweithio' gan ddarparu lleoliad, adnoddau a chefnogaeth staff i fentoriaid gwrdd â chleientiaid a datblygu eu sgiliau a'u hyder. I un unigolyn, mae hyn wedi gwella ei hunan-barch, wedi'i gynorthwyo i gwblhau cyrsiau TG, ac wedi cryfhau ei gymhelliant i weithio; o fod yn ddibynnol ar fudd-daliadau, mae bellach yn hynod gyflogadwy.

- Hafan Ddiogel – effaith y llyfrgell fel man diogel lle gall pobl gael adnoddau a chyfleusterau sy'n cefnogi eu hanghenion bywyd, a chwrdd â chynghorwyr. I un fam mewn galar, bu'n lloches ac yn gymorth gwerthfawr.
- Cyfoethogi Darllen – roedd grŵp darllen mewn un llyfrgell wedi cymryd rhan mewn prosiect i greu atlas llenyddol digidol ar-lein a oedd yn cysylltu ffuglen wedi'i lleoli yng Nghymru â'r ddaearyddiaeth leol. Cyfoethogodd hyn eu repertoire darllen a'u dealltwriaeth yn ogystal ag ychwanegu at rôl gymdeithasol y grŵp.
- Cymorth Awtistiaeth – rôl y llyfrgell yn gweithio gydag ysgol ranbarthol sy'n cefnogi disgyblion ag awtistiaeth; gan hyrwyddo profiad cadarnhaol o fod allan yn y gymuned, datblygu eu hymdeimlad o gyfrifoldeb, a darparu cyfleoedd profiad gwaith llwyddiannus.

2.4 Dangosyddion perfformiad a meincnodau ansawdd

Nid oes targedau i'r dangosyddion sy'n weddill, ond maent yn fodd i wasanaethau fonitro a meincnodi eu perfformiad dros amser, a chymharu ag awdurdodau eraill. Mae'r tabl canlynol yn crynhoi sefyllfa Sir Ddinbych ar gyfer 2017-18. Mae safle'r awdurdod wedi'i roi allan o 22, sef 1 yw'r uchaf a 22 yw'r awdurdod sydd â'r sgôr isaf, oni nodir yn wahanol. Mae dangosyddion sydd â llai na 22 awdurdod wedi cyflenwi data ar eu cyfer yn ddangosyddion lle nad oedd yr elfennau data perthnasol ar gael i rai awdurdodau. Pan fo modd, mae ffigyrau a roddwyd ar gyfer blwyddyn olaf y pumed fframwaith hefyd wedi'u cynnwys er hwylustod cymharu; fodd bynnag, mewn rhai achosion mae newid yn y diffiniad neu gyflwyno mesurau ychwanegol yn golygu nad yw cymharu yn ymarferol. Mae dangosyddion 'fesul pen y boblogaeth' wedi'u cyfrifo fesul 1,000 y boblogaeth, oni nodir yn wahanol.

Dangosydd perfformiad		*Safle*	Isaf	Canolrif	Uchaf	*2016/17*
DA 1 Gwneud gwahaniaeth						
a) % yr oedolion sy'n credu bod defnyddio'r llyfrgell wedi'u helpu i ddatblygu sgiliau newydd:	*amherthnasol*		24%	83%	94%	*58%*
c) iechyd a lles	*amherthnasol*		33%	65%	95%	*58%*
d) lle diogel a chroesawgar	*amherthnasol*		90%	98%	100%	*93%*
DA 2 Bodlonrwydd cwsmeriaid						
a) dewis 'da iawn' neu 'da' o lyfrau	*amherthnasol*		88%	91%	98%	*90%*
b) gofal cwsmeriaid 'da iawn' neu 'da'	*amherthnasol*		93%	99%	100%	*98%*
c) cyfleusterau TG 'da iawn' neu 'da'	*amherthnasol*		74%	86%	94%	
d) 'da iawn' neu 'da' yn gyffredinol;	*amherthnasol*		93%	97%	99%	*98%*
e) sgôr allan o ddeg gan ddefnyddwyr 16 oed ac iau	*amherthnasol*		8.5	9.1	9.2	*8.7*
DA 5 Hyfforddiant i ddefnyddwyr						
a) mynychwyr fesul pen	23	*15/22*	10	32	238	*12*
c) hyfforddiant anffurfiol fesul pen	385	*2/22*	15	199	473	*amherthnasol*
DA 6 Mynychwyr mewn digwyddiadau fesul pen y boblogaeth	335	*6/22*	82	228	684	*298*
DA 8 Defnyddio'r llyfrgell						
a) ymweliadau fesul pen y boblogaeth	4,321	*6/22*	2,501	4,047	7,014	*4,805*
b) rhith-ymweliadau fesul pen	1,255	*6/22*	243	866	2,211	*1,201*
c) benthycwyr gweithredol fesul pen	202	*4/22*	100	154	229	*183*
DA 10 Benthyciadau Cymraeg fesul pen *	304	*4/22*	4	68	663	

Dangosydd perfformiad		*Safle*	Isaf	Canolrif	Uchaf	*2016/17*
DA 11 Mynediad ar-lein						
b) cyfrifiaduron fesul pen^	10	*10/22*	5	9	14	*10*
c) % yr amser ar gael i'w defnyddio gan y cyhoedd	25%	*13/22*	14%	27%	67%	*amherthnasol*
DA 13 Lefelau staffio a chymwysterau						
(v) a) cyfanswm gwirfoddolwyr	28	*13/21*	3	31	196	*0*
b) cyfanswm oriau gwirfoddolwyr	529	*17/21*	40	1,346	11,939	*0*
DA 14 Gwariant gweithredol						
a) cyfanswm gwariant fesul pen	£14,073	*8/21*	£7,047	£11,915	£17,771	*£14,244*
b) % ar staff	60%	*13/21*	44%	63%	75%	*56%*
% ar adnoddau gwybodaeth	9%	*18/21*	4%	13%	25%	*10%*
% ar offer ac adeiladau	7%	*6/21*	0%	4%	20%	*7%*
% ar gostau gweithredol eraill;	24%	*6/21*	0%	18%	37%	*26%*
c) gwariant cyfalaf fesul pen	£2,699	*3/20*	£0	£338	£17,432	*£2,280*
DA 15 Cost net am bob ymweliad	£1.92	*9/21*	£1.24	£1.82	£2.41	*£2.51*
DA 16 Oriau agor#						
(iii) a) % oriau cau mannau gwasanaeth sefydlog heb gynllunio gwneud hynny	0.00%	*1/21*	0.00%	0.02%	1.28%	*0.00%*
b) % arosfannau llyfrgell deithiol / danfon i'r cartref a fethwyd	0.00%	*1/20*	0.00%	0.35%	11.24%	*amherthnasol*

** fesul pen y boblogaeth breswyl sy'n siarad Cymraeg*

^ am bob 10,000 o'r boblogaeth breswyl

 # Mae'r safleoedd yma wedi'u troi o chwith, sef mai 1 yw'r awdurdod sydd â'r sgôr isaf (perfformio orau).

3 Dadansoddi perfformiad

Mae'r hawliau craidd a'r dangosyddion ansawdd wedi'u rhannu yn bedwar maes allweddol. Mae adran hon yr adroddiad yn amlinellu perfformiad yn y meysydd hyn, ac yn cymharu'r perfformiad (pan fo'n berthnasol) â rhai blwyddyn olaf y pumed fframwaith (2016-17).

3.1 Ateb anghenion cwsmeriaid (DA 1-5)

Nid yw Sir Ddinbych wedi cynnal ei arolygon defnyddwyr eto, ac mae disgwyl i'r rhain gael eu cynnal o leiaf unwaith yn ystod y fframwaith. Mae'r holl lyfrgelloedd sefydlog yn darparu'r ystod lawn o gymorth ar gyfer datblygiad unigol ac iechyd a lles, ac mae'r holl staff wedi derbyn hyfforddiant cyfeillion dementia. Mae'r nifer sy'n mynychu sesiynau hyfforddi defnyddwyr a drefnwyd ymlaen llaw wedi parhau i wella (er ei fod yn dal i fod yn is na lefel y canolrif fesul pen y boblogaeth), ac roedd y gwasanaeth wedi llwyddo i adrodd ar y nifer a gafodd gymorth hyfforddiant anffurfiol, gyda'r perfformiad yn hyn o beth ymhlith yr uchaf yng Nghymru.

3.2 Mynediad a defnydd (DA 6-8)

Mae Sir Ddinbych yn parhau i gyrraedd y targed ar gyfer mynediad rhwydd i fannau gwasanaeth, ac mae'n cynnal digwyddiadau / gweithgareddau i ddefnyddwyr sydd â gofynion arbennig ym mhob llyfrgell sefydlog. Cafwyd ehangu sylweddol hefyd yn nifer y gweithgareddau a digwyddiadau a gynigir, gyda nifer y mynychwyr yn codi o ganlyniad, a'r perfformiad yn uwch na lefel y canolrif fesul pen y boblogaeth. Fodd bynnag, mae

ymweliadau corfforol a benthyciadau llyfrau wedi gostwng, er bod y perfformiad ar gyfartaledd fesul pen y boblogaeth yn y ddau faes yn dal i fod yn uwch na chanolrif Cymru. Nodir bod y gostyngiad yn y perfformiad yn hyn o beth yn ôl pob tebyg yn adlewyrchu'r cau a gynlluniwyd ar ddau fan gwasanaeth (dros gyfnod o 7 mis) yn ystod y gwaith adnewyddu. Y gwasanaeth yw'r pedwerydd uchaf o ran benthyciadau Cymraeg fesul pen yng Nghymru, gan adlewyrchu'n dda ar ei fuddsoddiad yn y maes hwn. Mae nifer y benthycwyr gweithredol wedi codi, gyda dim ond gostyngiad bychan yn nifer aelodau'r llyfrgell. Nodir dirywiad mewn benthyciadau clyweledol, gan adlewyrchu cynnydd mewn lawrlwythiadau digidol yn ogystal â chyfyngiadau ariannol ar adnewyddu'r stoc DVDs.

3.3 Cyfleusterau a gwasanaethau (DA 9-12)

Mae pwysau cyllidebol wedi effeithio ar y buddsoddi yn y gronfa lyfrau yn 2017-18, wrth i nifer y derbyniadau ostwng, ac nid oedd yr un targed o dan ddangosydd ansawdd 9 wedi'u cyflawni. Fodd bynnag, mae'r buddsoddiad mewn adnoddau Cymraeg eu hiaith, sef 11% o'r gyllideb deunyddiau yn gyffredinol, yn fwy na bodloni'r gofynion ar gyfer DA 10, gyda pherfformiad yn hyn o beth yn cael ei adlewyrchu yn nifer uchel y benthyciadau ar ddeunydd Cymraeg. Mae'r ddarpariaeth cyfrifiaduron wedi gostwng ychydig ers 2016-17, gyda'r lefelau defnydd arnynt yn is na'r canolrif ar gyfer Cymru. Nodir bod hyn yn adlewyrchu nifer y cwsmeriaid sy'n defnyddio eu dyfeisiau eu hunain a'r Wi-Fi, er bod y galw am gyfleusterau argraffu yn cynyddu, a bydd y gwasanaeth yn archwilio opsiynau argraffu drwy Wi-Fi yn y flwyddyn i ddod. Ystyrir bod perfformiad mewn perthynas â chyflenwi ceisiadau yn cael ei gyflawni; nid oedd y gwasanaeth yn gallu cyflenwi data ar gyfer ceisiadau wedi'u cyflenwi o fewn yr awdurdod, ond yn hytrach y rhai a gyflenwyd trwy drefniadau i rannu stoc ledled chwe awdurdod y Gogledd. Oherwydd hyn derbyniwyd dangosyddion perfformiad o hanner cyntaf 2018-19 i sicrhau cysondeb ag awdurdodau eraill Gogledd Cymru ac adroddiadau'r gorffennol.

3.4 Arbenigedd a chapasiti (DA 13-16)

Mae lefelau'r staff cyffredinol wedi codi ar ôl cwblhau ailstrwythuro, ond maent yn dal i fod yn is na lefel y targed. Mae nifer y staff cymwysedig wedi gostwng ychydig, ac nid yw'r targed hwn ychwaith wedi'i gyflawni. Nodir bod un rôl broffesiynol benodedig wedi'i llenwi gan rywun sydd â phrofiad cytras sy'n bwriadu dilyn cymhwyster ôl-radd yn y dyfodol agos. Mae yma arweinyddiaeth â chymwysterau, ac mae'r gwasanaeth yn bodloni'r gofynion mewn perthynas ag amser a neilltuwyd ar gyfer datblygiad proffesiynol. Mae'r gwasanaeth bellach yn gweithio gyda gwirfoddolwyr, yn dilyn bwlch yn 2016-17, gyda rhyw 28 o unigolion yn cyfrannu cyfartaledd o dros 18 awr. Rhoddir hyfforddiant a goruchwyliaeth briodol i bob gwirfoddolwr, ac maent mewn rolau sy'n cynnig gwerth ychwanegol yn hytrach na chymryd lle staff cyflogedig.

Mae cyfanswm y gwariant refeniw wedi gostwng ychydig yn 2017-18, ond mae gwariant fesul pen y boblogaeth yn uwch na'r canolrif. Mae cyfanswm yr oriau agor blynyddol wedi cynyddu, ac ni chafwyd unrhyw dorri neu amharu ar y gwasanaeth sefydlog na theithiol.

4 Cyd-destun strategol

Fel rhan o'r datganiad blynyddol, gofynnir i'r awdurdodau roi gwybod sut mae'r gwasanaeth llyfrgell yn cyfrannu at flaenoriaethau a nodau strategol ehangach Llywodraeth Cymru. Cyflwynodd Sir Ddinbych naratif clir yn amlinellu ei gyfraniad at ystod o flaenoriaethau strategol perthnasol, gan gynnwys: blynyddoedd cynnar a llythrennedd;

tai; gofal cymdeithasol; iechyd meddwl; sgiliau a chyflogadwyedd; cymorth iaith Gymraeg; a gwytnwch y gymuned.

5 Cyfeiriad i'r dyfodol

Wrth adrodd ar gyfeiriad a chynlluniau'r awdurdod ar gyfer y gwasanaeth llyfrgell yn ystod y flwyddyn ganlynol, nodwyd cyfraniad y gwasanaeth tuag at gyflawni Cynllun Corfforaethol 2018-2022 Sir Ddinbych, a'i Gynllun Busnes Gwasanaeth Marchnata a Chyfathrebu â Chwsmeriaid. Mae gweithgareddau a datblygiadau penodol yn cynnwys adnewyddu Llyfrgell Dinbych, creu 'Lolfa mewn Llyfrgell', treialu gwasanaethau Wi-Fi newydd, ac estyn yr arlwy iechyd a lles. Bydd gweithredu'r strategaeth gyfathrebu a marchnata hefyd yn cynnwys brandio newydd, datblygu'r wefan a hyfforddiant y cyfryngau cymdeithasol. Bydd y datblygiadau arfaethedig drwy'r Strategaeth Gwirfoddoli a Strategaeth Datblygu'r Gweithlu yn cefnogi cyfraniad gwirfoddolwyr, ac yn helpu i sicrhau bod anghenion staff proffesiynol y gwasanaeth yn cael eu diwallu ac yn gynaliadwy. Mae ffocws parhaus hefyd ar ystyried opsiynau i gydweithio â gwasanaethau eraill y Gogledd.

6 Casgliad

Mae gwasanaeth llyfrgell Sir Ddinbych ar y cyfan wedi cynnal ei berfformiad yn y flwyddyn gyntaf hon o'r chweched fframwaith, gan gael gwelliannau mewn rhai meysydd a gostyngiadau mewn eraill. Bu cynnydd sylweddol yn nifer y digwyddiadau a'r gweithgareddau sydd ar gael, a chynnydd hefyd yn y nifer sy'n mynychu'r rhain ac yn y nifer sy'n manteisio ar gyfleoedd hyfforddi. Gellir egluro'r cwymp yn y ffigyrau eraill yn ymwneud â defnydd oherwydd cau canghennau wrth i'r gwasanaeth fwrw ymlaen â'i raglen adnewyddu. Mae pwysau cyllidebol wedi effeithio ar y gronfa ddeunyddiau yn enwedig, ond ymddengys bod staffio'r gwasanaeth wedi sefydlogi, ac mae pwyslais i'w groesawu yn y datganiad blynyddol ar ddatblygu'r gweithlu, gyda chynlluniau i ddatblygu strategaeth gwasanaeth a ffocws o'r newydd ar sgiliau proffesiynol.

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Llyfrgell a Siop Un Alwad Rhuddlan

Mae'r cyfnod yma yn cynnwys un o'r adegau mwyaf prysur yng nghalendr Llyfrgelloedd Sir Ddinbych, fel yn Llyfrgelloedd ar draws y wlad gyda lansiad Sialens Ddarllen yr Haf. Lansiwyd y cynllun yng Ngorffennaf pan ymwelodd staff y llyfrgell gyda nifer o ysgolion a grwpiau i hybu'r sialens sy'n annog plant i barhau gyda'u darllen dros gyfnod yr haf drwy ddod mewn i'r llyfrgelloedd i fwynhau dewis deunydd darllen amrywiol. Parhaodd y sialens tan ddiwedd Mis Medi gyda'r plant yn ymweld a'r llyfrgell tair gwaith ar ôl ymaelodi gan ddarllen beth bynnag chwe llyfr yr un.
Mae'r cynllun ardderchog yma wedi ei hen sefydlu, mae'r budd i'r darllenwyr ifanc yn amlwg ac yn cael ei gydnabod yn genedlaethol gan athrawon a rhieni.
Cafodd y llyfrgellydd groeso cynnes tra'n hybu'r sialens yn Ysgol y Castell, Meithrinfa y Castell a Chylch Meithrin Rhuddlan.

Thema y sialens eleni oedd 'Y dyfeiswyr direidi' i ddathlu penblwydd comic y Beano yn wyth deg. Trefnodd staff y Llyfrgell helfa drysor i gyd fynd â'r thema dros yr haf ac fe wobrwywyd 61 o ddarllenwyr gyda medalau yn Llyfrgell Rhuddlan am gwblhau'r sialens – da iawn nhw!

MJ 1

Perfformiad y Llyfrgell a Siop Un Alwad - Ch2

Cyfnod	Ymwelwyr	Benthyciadau	*Ymholiadau Sydyn	**Ymholiadau Llawn	Sesiynnau Cyfrifiadur
Gorff 18	1001	1534	127	24	202
Awst 18	1802	1782	95	28	211
Medi 18	1547	1321	98	32	167

*Ymholiadau Sydyn – Ymholiadau cwsmer wedi eu datrys yn y Siop Un Alwad

**Ymholiadau Llawn – Ymholiadau cwsmer wedi eu cyfeirio I adrannau eraill C.S.Dd.

Ystadegau Gweithio Gyda Phartneriaid - Ch2

Partnership / Agent	Sesiynnau	Plant	Oedolion
Dechrau Da (Gor 18) Bookstart (Jul 18)	3	40	38
Cyngor ar Bopeth / CAD, OPUS & Work in Denbighshire (1:1)	22	-	32
Cymraeg i Blant (Med/Sep 18)	3	38	38
Pwyntiau Siarad / Talking Points	14	-	16
Grŵp Darllen / Reading Group	3	-	14
Grŵp Llandrillo Menai – Gwersi cyfrifiaduron / Computer classes (Jul 18)	2	-	4

Dechrau Da / Cymraeg i Blant

Cynhelir y sesiynau yma bob yn ail hanner tymor rhwng Llyfrgelloedd Rhuddlan a Llanelwy. Maent yn sesiynau hynod boblogaidd ac mae'r trefniant yn sicrhau darpariaeth wythnosol yn ystod tymor ysgol yn y ddwy lyfrgell.
Bu Dechrau Da yn y Llyfrgell ar b'nawn Llun tan ddiwedd tymor yr haf ac fe fydd Cymraeg i Blant yn dilyn yn ystod y tymor newydd yn Mis Medi ar foreuau Mercher.

Ymunodd nifer o deuluoedd ardal Rhuddlan gyda 200 o blant a'u teuluoedd ar draws y Sir mewn gweithgaredd Dechrau Da llawn hwyl yn Rhyl yn ystod Gorffennaf.

Blodeuo Rhuddlan 2018

Gwahoddwyd y gwasanaeth Llyfrgell gan Grŵp Blodeuo Rhuddlan i drefnu arddangosfa yn y ganolfan Gymuned yn ystod y diwrnod beirniadu yn Mis Gorffennaf. Croesawyd y beirniad cenedlaethol i'r llyfrgell fel rhan o'r asesiad cymunedol. Cafwyd cyfle i ddangos ein cynnig fel gwasanaeth i'r gymuned gan

gynnwys Sialens Ddarllen yr Haf ar gyfer y plant a'r casgliadau Darllen yn Well a Dementia, roedd yn bleser cael bod yn rhan o'r digwyddiad arbennig yma.

Llongyfarchiadau enfawr i Grŵp Blodeuo Rhuddlan ar ennill y wobr aur deirgwaith yn olynol yn y gystadleuaeth Blodeuo Cymru. Cynhaliwyd noson wobrwyo i gydnabod a diolch i bawb am eu cyfraniadau, yn y Llyfrgell yn Medi gyda dros hanner cant yn bresennol. Pob lwc iddynt yn y gystadleuaeth Blodeuo Prydain, cyhoeddir y canlyniadau yn Belfast yn yr Hydref.

Digwyddiadur llyfrgell

- BorrowBox – Benthycwch eLyfrau ac eLyfraullafar ar-lein gyda'r ap BorrowBox gan ddefnyddio eich cerdyn a PIN llyfrgell. Holwch am fwy o fanylion.

- Croeso cynnes i Colin Dyer fel rhan parhaol o'r staff yn llyfrgell Rhuddlan ers Gorffennaf, bydd yn gweithio bob yn ail Llun a Iau. Mae Colin yn adnabyddus yn Rhuddlan fel cyn aelod o'r heddlu yn yr ardal yn ogystal â bod yn aelod gwerthfawr o'r tîm gwasanaeth cwsmer Llyfrgell a Siop Un Alwad yn Rhuddlan.
- Penodwyd Debbie Owen yn Reolwr Gwasanaethau Cwsmer Llyfrgelloedd Rhyl a Phrestatyn yn Awst.
- Cafwyd Ymgynghoriad Gwastraff gan Gyngor Sir Ddinbych yn ddiweddar yn y Llyfrgell er mwyn egluro'r newidiadau i'r casgliadau gwastraff yn y Sir.
- Cynhaliwyd holiadur dementia gan Gyngor Tref Rhuddlan yn yr ardal yn ddiweddar gyda'r ffurflenni yn cael eu casglu yn y llyfrgell.
- Cyngor ar Bopeth Sir Ddinbych – cynhelir sesiynau wythnosol yn cynnig cyngor am ddim yn y Llyfrgell ar brynhawn Iau rhwng 1.30 a 3.00 y.p.

- Mae diddordeb wedi cynyddu yn y sesiynau 'Ymlacio trwy liwio' yn ddiweddar sydd ar bnawn Gwener. Bydd sesiynau gemau bwrdd i bob oed yn cael eu cynnig eto yn fuan.
- Mae Grŵp Llandrillo Menai yn ail-gychwyn y dosbarth 'cyfrifiaduron a sgiliau digidol' yn llyfrgell Rhuddlan ar fore Llun o fis Medi ymlaen.
- Pwyntiau Siarad – cynhelir sesiynau bob p'nawn Iau rhwng 2.00 a 4.30 y.p. i gynnig cyngor a chefnogaethar iechyd a llês yn ardal Rhuddlan.

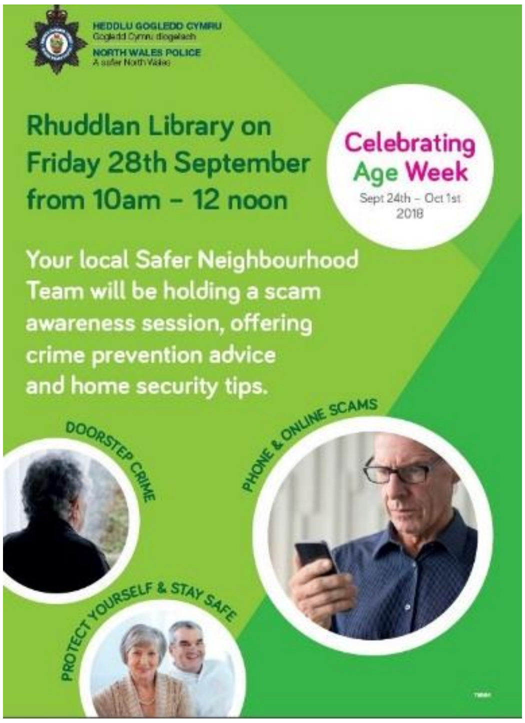

- Cynhaliodd y Plismyn Cymunedol Rebecca ac Aled sesiwn galw-mewn yn y llyfrgell yn ystod Wythnos Dathlu Oed ddiwedd Medi. Cafwyd bore diddorol a llawn gwybodaeth ar atal sgamiau a diogelu rhag troseddau, diolch iddynt am eu hamser ac i'r rhai a fynychodd.

Rhuddlan Library and One Stop Shop

This quarter, following the annual pattern nationwide, was an extremely busy period for Denbighshire Libraries with the launch of the Summer Reading Challenge. The scheme launched in July when the schools and various groups were visited by library staff to promote the scheme which encouraged children to continue with their reading by visiting our libraries to enjoy choosing and sharing books in any format over the summer period. The challenge continued until the end of September where participants will have visited their library at least three times following registration and read at least six or more books. This excellent project is now well established and the benefits to young readers are recognised nationally by schools and parents. The librarian had a very warm welcome promoting the challenge at Ysgol y Castell, Castle Day Nursery and Cylch Meithrin Rhuddlan.

This year's theme was 'Mischief Makers' celebrating the 80th anniversary of the much-loved comic, Beano. Library staff organised a 'Mischief Makers treasure hunt' at the library over the summer and 61 young readers were awarded medals at Rhuddlan Library.

MJ 5

Library & One Stop Shop Performance – Q2

Period	Visitors	Issues (Items borrowed)	*Simple Enquiries	**Full Enquiries	Icam PC Sessions
Jul 18	1001	1534	127	24	202
Aug 18	1802	1782	95	28	211
Sep 18	1547	1321	98	32	167

*Simple Enquiries – Customer enquiries resolved at the One Stop Shop

**Full Enquiries – Customer enquiries referred to other D.C.C. departments.

Working With Partnerships Data – Q2

Partnership / Agent	Sessions	Children	Adults
Dechrau Da (Medi 18) Bookstart (Sep 18)	3	40	38
Cyngor ar Bopeth / CAD & OPUS (1:1)	22	-	32
Cymraeg i Blant (Gor/Jul 18)	3	38	38
Pwyntiau Siarad / Talking Points	14	-	16
Grŵp Darllen / Reading Group	3	-	14
Grŵp Llandrillo Menai – Gwersi cyfrifiaduron / Computer classes (Med/Sep 18)	2	-	4

Bookstart / Cymraeg i Blant

The Bookstart and Cymraeg i Blant sessions are held for a period of half a term at a time alternating between Rhuddlan and St Asaph Libraries. The sessions are extremely popular and this ensures a weekly term-time provision at both libraries. ‘Cymraeg i Blant’ attended the library on Wednesday mornings up to the end of the summer term then Bookstart started Monday afternoon sessions during the new term in September.

During July the Rhuddlan Bookstart families joined families across Denbighshire for an event at the Marine Lake, Rhyl where 200 children and their families enjoyed a fun activity day.

Rhuddlan in Bloom 2018

Rhuddlan Library were invited by the Rhuddlan in Bloom group to organise a display at the community centre during the judging event in July. The National adjudicators were welcomed into the library as part of the Rhuddlan community assessment, when we had an opportunity to showcase our offer to our customers including the popular Summer Reading Challenge for the children and the new Reading Well /Dementia scheme, we were proud to be part of this exciting day,

Huge congratulations to the Rhuddlan in Bloom team on gaining their third successive gold award in the Wales in Bloom competition. The presentation evening to acknowledge the efforts of all involved was held at the library in September where over fifty people attended. We wish them the best of luck in the Britain in Bloom event which will be announced in Belfast in October.

Library update/events

- BorrowBox – Borrow eBooks and eAudiobooks online using the BorrowBox app, all you need is your library card and PIN numbers. Call in for more information.

- We welcome Colin Dyer as a permanent member of the staff at Rhuddlan Library since July, working alternate Mondays and Thursdays. Colin is well-known in the Rhuddlan community as an excellent Library and One Stop Shop customer services assistant and previously a member of the police force in the local area.
- Debbie Owen has been appointed Library and Customer Services Manager at Rhyl and Prestatyn Libraries and One Stop Shops.
- Denbighshire County Council held a waste consultation in the library recently to explain the forthcoming changes to collections.
- Rhuddlan Town Council conducted a dementia awareness questionnaire during August with the forms deposited at the library.

- Citizens Advice Denbighshire – drop-in sessions every Thursday afternoons for free confidential advice between 1.30 and 3.00 p.m.
- There has been an interest in the adult ‘Colour yourself calm’ sessions on Friday afternoons recently. Games in libraries (board games) is another scheme which will be re-introduced soon at Rhuddlan library.
- Grŵp Llandrillo Menai have restarted their classes - ‘Introduction to computers and digital skills’ at the library on Monday mornings from September
- Talking Points – Sessions held every Thursday afternoons between 2.00 and 4.30 p.m. offering support for health and wellbeing in the local area.

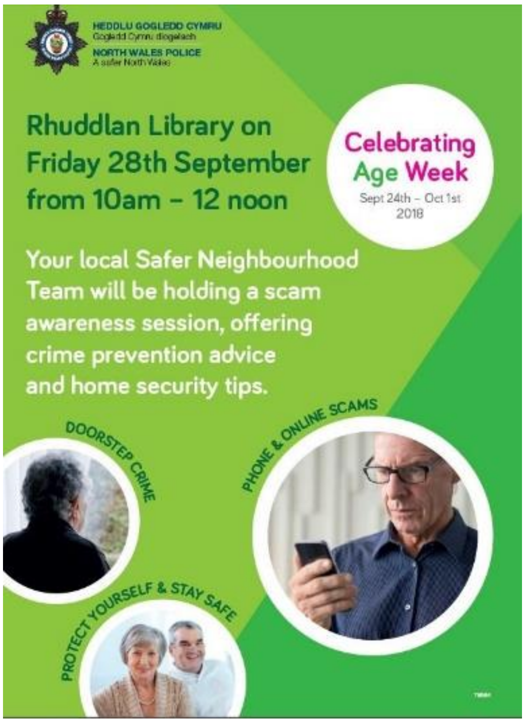

- Rhuddlan area PCSOs Rebecca and Aled held a crime and scam awareness drop-in session at the library during Celebrating Age Week at the end of September which was an informative and interesting meeting. Thanks to the PCSOs for their contribution and time and to the public who attended the community event.

Adroddiad i'r:	**Pwyllgor Craffu Perfformiad**
Dyddiad y Cyfarfod:	**31 Ionawr 2019**
Aelod / Swyddog Arweiniol:	**Aelod Arweiniol Priffyrdd, Cynllunio a Chludiant Cynaliadwy / Pennaeth Gwasanaethau Priffyrdd a'r Amgylchedd**
Awduron yr Adroddiad:	**Pennaeth Gwastraff ac Ailgylchu / Pennaeth Priffyrdd a'r Amgylchedd**
Teitl:	**Adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar Rheoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol**

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

1.1. Mae'r adroddiad yma'n sôn am Adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar Reoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol, a gyhoeddwyd ar 15 Tachwedd 2018. Mae'r adroddiad ynghlwm yn Atodiad 1.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1. Rhoi gwybod i Aelodau am adroddiad SAC er mwyn i'r pwyllgor graffu ar y casgliadau ac ymateb i Wasanaeth Gwastraff ac Ailgylchu'r cyngor i fynd i'r afael â'r materion yn yr adroddiad.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1. Bod y Pwyllgor yn ystyried casgliadau adroddiad SAC ac yn cefnogi ymateb Gwasanaeth Gwastraff ac Ailgylchu'r Cyngor i fynd i'r afael â'r materion yn yr adroddiad.

4. Manylion yr Adroddiad

4.1. Casgliad adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ydi:

- Mwy o gydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a chynghorau sydd wrth wraidd y gwelliannau, ond mae costau a pherfformiad yn amrywio ar draws Cymru.
- Mae Llywodraeth Cymru a chynghorau yng Nghymru yn cydweithio mwy, sydd yn helpu i gysoni dulliau ailgylchu yng Nghymru ac mae'n annog mwy o gyfranogiad. Dyna gasgliad adroddiad gan Archwilydd Cyffredinol Cymru, sydd yn nodi bod Llywodraeth Cymru o'r farn ei fod i raddau helaeth wedi goresgyn hanes o densiwn a diffyg ymddiriedaeth yn ei dull awgrymedig o ailgylchu gwastraff tai.
- Yn ôl yr adroddiad mae targedau statudol wedi'u seilio ar bwysau wedi ysgogi ar gyfradd ailgylchu llawer gwell – gan gyrraedd ffigur mor uchel â 63.8% ar draws Cymru yn 2016-17. Serch hynny, mae'r gyfradd ailgylchu wedi gostwng i 62.87% yn 2017-18 yn rhannol oherwydd dulliau riportio gwell. Mae'r ffigurau ailgylchu diweddaraf, a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2018, yn dangos bod 20 o'r 22 cyngor yng Nghymru wedi cyrraedd neu ragori ar y targed ailgylchu statudol, sef 58% ar gyfer 2017-18.
- Roedd y cyfraddau ailgylchu yn 2017-18 yn amrywio o 56.0% ym Mlaenau Gwent i 72.25% ar Ynys Môn. Fodd bynnag, gall cymharu perfformiad ailgylchu cynghorau yn seiliedig ar eu heffaith ar ostwng carbon ddangos canlyniadau gwahanol. Mae

targedau sy’n seiliedig ar bwysau wedi annog cynghorau i ailgylchu gwastraff y mae eu heffaith carbon fesul tunnell a gesglir yn gymharol fach.

- Mae dull awgrymedig Llywodraeth Cymru i ailgylchu trefol wedi’i nodi yn ei ‘Glasbrint Casgliadau’. Cynyddodd nifer y cynghorau sydd yn cydymffurfio â’r Glasbrint o 3i yn 2011-12 i 11 yn 2016-17. Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i fwy o gynghorau fabwysiadu’r Glasbrint dros y blynyddoedd nesaf, ond mae rhai cynghorau'n dal yn amharod i newid eu dull o gasglu deunyddiau ailgylchadwy ar garreg y drws.
- Gwelwyd wrth feincnodi bod cost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn amrywio i raddau syfrdanol ar draws Cymru. Fodd bynnag, gall ystod eang o ffactorau ddylanwadu ar y costau hyn. Mae Llywodraeth Cymru o’r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o’i weithredu’n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu gwastraff o aelwydydd.

4.2. Mae Adroddiad SAC yn gwneud pedwar argymhelliad (i’w gweld yn llawn isod). Mae barn/ymateb y Tîm Gwastraff ac Ailgylchu wedi'i grynhoi o dan bob argymhelliad:

Argymhelliad 1 SAC:

O waith meincnodi, gwelwyd bod yr amrywiaeth yng nghost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod (paragraffau 1.31-1.39). Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chynghorau i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd yr amrywio mewn gwariant ar wasanaethau rheoli gwastraff sydd i bob pwrpas yr un peth, a sicrhau y rhoddir cyfrif am gostau rheoli gwastraff mewn modd cyson.

Ymateb CSDd i Argymhelliad 1:

Byddai Cyngor Sir Ddinbych yn croesawu’r cyfle i gefnogi Llywodraeth Cymru i gael dealltwriaeth well o’r amrywiaethau mewn costau rhwng Awdurdodau Lleol. Mae effeithiolrwydd cyffredinol gwasanaeth yn fesur cyfunol o berfformiad a chost. Mae awdurdodau sy’n perfformio’n uchel yn debygol o wario mwy. Mae’r gwahaniaethau demograffig a daearyddol eithafol rhwng awdurdodau yng Nghymru yn arwain at fwy o amrywiaeth yn y gost. I gael darlun mwy clir o sut mae’r Awdurdodau’n perfformio, byddai’n fanteisiol i feincnodi yn erbyn Awdurdodau tebyg yn Lloegr a’r Alban.

Mae Ffigur 5 (tudalen 39 Atodiad II) yn dangos mai Sir Ddinbych oedd â’r 3ydd cost isaf yng Nghymru am gost fesul aelwyd am gasgliadau ailgylchu sych ar garreg y drws o’r holl gynghorau yn 2016-17. Fodd bynnag, gan fod y safle yma wedi gwaethygu’n sylweddol ers 2016-17 oherwydd cynnydd yn y ffi glwyd, rydym yn talu i gael gwared ar ddeunydd ailgylchadwy sych sy’n cael ei gasglu trwy ein gwasanaeth ailgylchu cymysg. Dyma un o’r prif resymau y mae’r gwasanaeth wedi cynnig newid i wasanaeth ailgylchu didoli ar garreg y drws (fel y cymeradwywyd gan y Cabinet ar 18 Rhagfyr 2018). Mae Ffigur 6 (tudalen 41 Atodiad II) yn dangos bod Sir Ddinbych yn y trydydd safle ar ddeg o ran cost gwasanaethau gwastraff y cartref mewn cynghorau fesul cartref yn 2016-17. Fe fydd y sefyllfa yma wedi gwaethygu ers hynny oherwydd cost gynyddol ein gwasanaethau ailgylchu presennol. Bydd y model casglu arfaethedig newydd ar gyfer ailgylchu gwastraff y cartref a gwastraff gweddilliol yn gostwng cost ein gwasanaeth rheoli gwastraff yn sylweddol.

Argymhelliad 2 SAC:

Mae Llywodraeth Cymru o’r farn fod ei Glasbrint Casgliadau o’i weithredu’n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu adnoddau ailgylchadwy,

ond yn bwriadu gwneud gwaith dadansoddi pellach (paragraffau 1.40-1.51). Wrth ddadansoddi ymhellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd y gwahaniaethau yn y costau a adroddwyd gan gynghorau, a'r effaith ar gostau lle mabwysiadwyd y Glasbrint Casgliadau gan y cynghorau, argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru;

- *archwilio sut y gallai'r gost o gasglu deunyddiau ailgylchadwy sych effeithio ar gyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau rheoli gwastraff ar garreg y drws i aelwydydd; a*
- *chymharu'r costau gwirioneddol â'r costau a fodelwyd yn flaenorol yn rhan o'r adolygiad a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru o'r Glasbrint Casgliadau, yn achos cynghorau sydd bellach yn gweithredu'r Glasbrint Casgliadau.*

Ymateb CSDd i Argymhelliad 2:

Mae'r argymhelliad yma wedi'i anelu at Lywodraeth Cymru, yn hytrach na chynghorau. Serch hynny, mae'r Cyngor wedi penderfynu newid i'r model cydymffurfio â'r Glasbrint Casgliadau (a gefnogwyd gan y Cabinet ar 18 Rhagfyr 2018), ac mae'r gwasanaeth yn glir mai dyma'r model mwyaf cost effeithiol i Sir Ddinbych.

Argymhelliad 3 SAC:

Yn lle'r targedau ailgylchu cyfredol sy'n seiliedig ar bwysau, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i ystyried opsiynau amgen a all ddangos yn well sut y mae'n cyrraedd y nod o ran ei hôl troed ecolegol a lleihau'r allyriadau carbon (paragraffau 2.38-2.45). Rydym yn cydnabod y gallai fod angen i Lywodraeth Cymru ystyried fforddiadwyedd casglu data ar gyfer unrhyw ddull arall o fesur.

Ymateb CSDd i Argymhelliad 3:

Unwaith eto, mae'r argymhelliad yma wedi'i anelu at Lywodraeth Cymru, yn hytrach na chynghorau. Serch hynny, mae paragraff 2.23 ar dudalen 51 Atodiad II yn nodi mai "Cyngor Sir Ddinbych oedd yr unig Gyngor Cymreig yn y DU i gyrraedd y deg uchaf o drefnu'r holl gynghorau yn nhermau eu budd o ran carbon. Cyrhaeddodd y Cyngor trydydd safle, gan lwyddo i gyrraedd y safle hwnnw gyda chyfanswm budd carbon cyfwerth â 270 kg CO_2 fesul tunnell. Roedd y Cyngor hefyd yn y pedwerydd safle oherwydd ei gyfradd ailgylchu". Mae hyn yn gasgliad cadarnhaol iawn mewn cysylltiad â'r gwasanaeth a ddarperir gan Gyngor Sir Ddinbych. Mae'r model arfaethedig newydd i gasglu gwastraff ac ailgylchu (a gymeradwywyd gan y Cabinet ar 18 Rhagfyr 2018) yn rhoi cyfle i ostwng effaith carbon ein gwasanaeth casglu ymhellach a gwella ein perfformiad ailgylchu.

Mae Cyngor Sir Ddinbych o'r farn ei bod yn bwysig cynnal mesur sydd yn cael ei riporito ar draws Ewrop a'r Byd, a'i fod yn hawdd i'r cyhoedd ei adnabod. Er bod yna gyfyngiadau i fesurau sy'n seiliedig ar bwysau, dylai gael ei gadw ochr yn ochr â mesurau eraill sydd yn annog arferion rheoli gwastraff gyda'r buddion carbon mwyaf. Mae'r adolygiad Eunomia presennol o ddiffiniad targed Ailgylchu yn cael ei groesawu gan y bydd yn helpu i alinio ein mesur presennol i'n halinio'n fyd-eang.

Argymhelliad 4 SAC:

Wrth ailwampio Tuag at Ddyfodol Diwastraff, mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos bod y manteision cynaliadwyedd ehangach a geisir drwy ailgylchu trefol yn

cynnig gwerth, ac na ellir defnyddio dulliau eraill rhwyddach a rhatach i'w sicrhau, gan gynnwys ymyraethau rheoli gwastraff eraill, ond heb gyfyngu i hynny o reidrwydd (paragraffau 2.52-2.53). Yn y strategaeth gwastraff ddiwygiedig, dylai Llywodraeth Cymru ddangos ei bod hi nid yn unig yn bosibl i ailgylchu cyfran fwy o wastraff trefol, ond y bydd gwneud hynny'n sicrhau'r cyfraniad mwyaf posibl ganddi tuag at gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy.

Ymateb CSDd i Argymhelliad 4:

Mae'r argymhelliad yma wedi'i anelu at Lywodraeth Cymru, yn hytrach na chynghorau. Serch hynny, mae gwasanaeth gwastraff Sir Ddinbych yn cefnogi'r argymhelliad yma. Mae'r gost o ailgylchu (boed hynny'n gasglu, ac mewn rhai achosion ailbrosesu) yn cynyddu wrth i gyfraddau ailgylchu gynyddu. Mewn rhai achosion, fe allai'r budd amgylcheddol mwyaf fod trwy wella perfformiad mewn meysydd a gwasanaethau eraill (megis cludiant) ar gost is. Dylid deall y gost gymharol o ostwng effaith carbon mewn ffyrdd gwahanol yn llwyr cyn gosod targedau penodol i ostwng carbon o fewn gwasanaethau diffiniedig.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Er nad oes modd ei adnabod yn amlwg fel prosiect o fewn y Cynllun Corfforaethol presennol, mae gan Wasanaeth Gwastraff ac Ailgylchu'r cyngor effaith ar y Flaenoriaeth Gorfforaethol i sicrhau bod yr amgylchedd "yn ddeniadol ac wedi'i ddiogelu, yn cefnogi lles a ffyniant economaidd".

6. Beth fydd cost hyn a beth fydd ei effaith ar wasanaethau eraill?

Dim effaith ar wasanaethau eraill y cyngor y tu hwnt i'r Adran Priffyrdd a'r Amgylchedd.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les?

Ni chynhaliodd y Cyngor Asesiad o Effaith ar Les gan fod y papur yma'n ymwneud ag adroddiad gan Swyddfa Archwilio Cymru.

8. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gyda'r Pwyllgorau Craffu ac eraill?

Mae Swyddogion o fewn Adran Priffyrdd a'r Amgylchedd a'r Aelod Arweiniol Priffyrdd, Cynllunio a Theithio Cynaliadwy wedi ystyried Adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru. Mae'r adroddiad hwn i'r pwyllgor Craffu yn ffurfio ymgynghoriad ehangach gydag Aelodau Etholedig.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Dim angen.

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

Mae'r adroddiad hwn er gwybodaeth yn bennaf, ac nid oes angen penderfyniad. Felly, nid oes unrhyw risg benodol yn gysylltiedig â'r papur hwn.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Mae Adran 7.4.2(b) o Gyfansoddiad y Cyngor yn amlinellu rôl y Pwyllgor i adolygu a chraffu ar berfformiad gwasanaethau'r Cyngor.

Swyddog Cyswllt:

Pennaeth Gwasanaethau Priffyrdd ac Amgylcheddol

Ffôn: 01824 706397

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

15 Tachwedd 2018

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Rheoli Gwastraff yng Nghymru: Ailgylchu Trefol

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Mae'r adroddiad yma wedi cael ei baratoi i'w gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol yn unol â Deddf Llywodraeth Cymru 2006.

Roedd tîm astudio Swyddfa Archwilio Cymru yn cynnwys Sian Davies, Jeremy Morgan ac Andy Phillips, o dan gyfarwyddyd Matthew Mortlock.

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Cynulliad Cenedlaethol ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2018

Cewch ailddefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei ailddefnyddio, rhaid i chi ei ailddefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei ailddefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Cynnwys

	Adroddiad cryno	6
	Crynodeb	6
	Argymhellion	14
1	Mae mwy o gydweithio wedi bod o gymorth i gysoni dulliau ailgylchu, ac wedi annog cyfranogiad, er bod yr amrywio yng nghostau gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod	16
	Mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod i raddau helaeth wedi goresgyn hanes o densiwn a diffyg ymddiriedaeth yn yr ymagwedd a argymhellwyd ganddi ar gyfer ailgylchu trefol, er bod rhai pryderon i'w cael o hyd	17
	Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud cynnydd o ran annog y cyhoedd i gymryd rhan mewn ailgylchu drwy rannu arfer da, ac nid yw hyd yma wedi annog unrhyw gymhellion na chosbau ariannol ychwanegol.	27
	Mae systemau casglu yn parhau i esblygu ond gwelwyd mewn ymarferion meincnodi fod cost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn amrywio i raddau syfrdanol.	33
	Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o'i weithredu'n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu gwastraff o aelwydydd	36

2 Dros amser, mae targedau statudol sy’n seiliedig ar bwysau wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell – ond gallent roi adlewyrchiad gwell o ystyriaethau ehangach yn gysylltiedig â chynaliadwyedd 42

Dros amser, mae targedau statudol sy’n seiliedig ar bwysau wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell – gan gyrraedd ffigur mor uchel â 63.8% ledled Cymru yn 2016-17 – ond mae hyn wedi gostwng rhywfaint yn 2017-18. 43

Cafwyd ffocws cynyddol ar effeithiau carbon fel ffordd o fesur cynaliadwyedd ailgylchu ochr yn ochr â mesuriadau syml yn seiliedig ar bwysau 49

Mae targedau sy’n seiliedig ar bwysau wedi annog cynghorau i ailgylchu gwastraff y mae eu heffaith carbon fesul tunnell a gesglir yn gymharol fach. 54

Mae adolygu Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gyfle i Lywodraeth Cymru ailystyried y dull o fesur perfformiad ailgylchu ac ystyried y gwerth am arian y mae’n ei sicrhau’n gyffredinol wrth gefnogi ailgylchu 57

Atodiadau 64

Atodiad 1 – Dulliau archwilio 65

Atodiad 2 – Ein hasesiad o gynnydd mewn ymateb i argymhellion blaenorol ynghylch ailgylchu 66

Atodiad 3 – Systemau casglu cynghorau a pherfformiad ailgylchu 71

Atodiad 4 – Rhestr o’r termau a ddefnyddir yn yr adroddiad hwn 73

Adroddiad cryno

Crynodeb

1 Mae rheoli gwastraff yn fater pwysig a chymhleth sydd yn cynnwys amrywiaeth o ymagweddau sydd yn wahanol i'w gilydd ond yn gysylltiedig. Mae Hierarchaeth Gwastraff yr Undeb Ewropeaidd (Dangosyn 1) yn dangos bod atal gwastraff rhag cael ei gynhyrchu neu baratoi gwastraff i'w ailddefnyddio, yn llawer mwy buddiol i'r amgylchedd nag ailgylchu, sydd yn ei dro yn llawer mwy buddiol i'r amgylchedd na ffurfiau adfer eraill, fel troi gwastraff yn ynni. Mae gwaredu drwy ddull nad yw'n adfer unrhyw ynni ar waelod yr hierarchaeth, nad yw'n fuddiol iawn o safbwynt yr amgylchedd.

Dangosyn 1 – Hierarchaeth Gwastraff yr Undeb Ewropeaidd

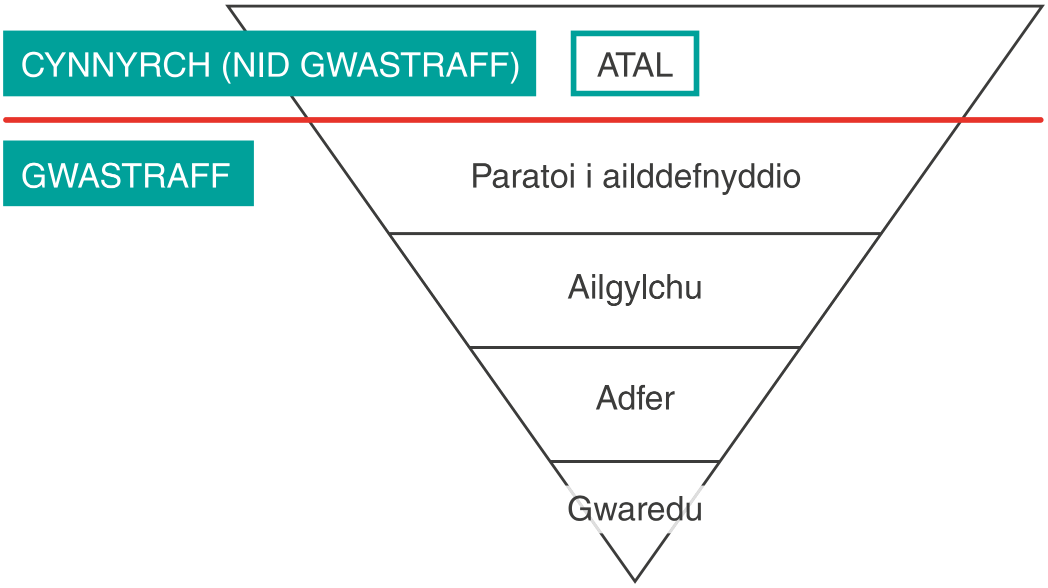

Ffynhonnell: Cyfarwyddeb 2008/98/EC ar wastraff (Cyfarwyddeb y Fframwaith Gwastraff)[1]

1 Cafodd y Gyfarwyddeb Fframwaith Gwastraff gyntaf [75/442/EEC] ei diwygio ym 1991 yn sgil Cyfarwyddeb [91/692/EEC] ac eto yn 2008 yn sgil Cyfarwyddeb Gwastraff [2008/98/EC]. Ar wahân i'r Cyfarwyddebau hyn, mae'r 'Gyfarwyddeb Tirlenwi' [1999/31/EC] yn rheoleiddio'r defnydd o safleoedd tirlenwi yn yr Undeb Ewropeaidd.

2 Mae'r adroddiad hwn, sydd yn canolbwyntio ar ailgylchu trefol, yn un o dri darn cysylltiedig o waith ar reoli gwastraff yng Nghymru a gyhoeddir gan Archwilydd Cyffredinol Cymru. Yn y ddau ddarn arall o waith ystyriwyd materion yn gysylltiedig â chefnogaeth i atal gwastraff a chaffael capasiti trin gwastraff gweddilliol a gwastraff bwyd.

3 Yn 2016-17, ailgylchodd cynghorau 1.01 miliwn o dunelli o wastraff, anfon 0.15 miliwn o dunelli o wastraff i safleoedd tirlenwi, ac anfon 0.39 miliwn o dunelli o wastraff i gyfleusterau troi gwastraff yn ynni[2]. Gwariodd cynghorau £242.5 miliwn ar eu gwasanaethau gwastraff yn 2016-17, ar ôl ystyried incwm[3].

4 Mae ailgylchu yn bwysig gan ei fod yn un ffordd o leihau'r defnydd o adnoddau crai gwerthfawr, a chan ei fod yn achosi llai o niwed i'r amgylchedd na gwaredu gwastraff a chreu cynnyrch newydd yn eu lle. Mae ailgylchu hefyd yn ffordd rwydd a gweladwy i'r cyhoedd wneud cyfraniad buddiol at yr amgylchedd.

5 Mae maint ôl troed ecolegol a lefelau allyriadau nwyon tŷ gwydr Cymru bellach yn ddangosyddion o dan **Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae Strategaeth Cymru ar y Newid yn yr Hinsawdd**[4] hefyd yn gosod targed i leihau allyriadau carbon o'r sector gwastraff. Yn ogystal â hynny, mae **Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016** yn cynnwys targedau i gyfyngu ymhellach ar allyriadau nwyon tŷ gwydr ac yn cyflwyno cyllidebau carbon pum mlynyddol ar draws adrannau Llywodraeth Cymru. Fodd bynnag, dim ond 5% o ôl troed ecolegol Cymru yw gwastraff trefol. Hyd yn oed ar y lefel uchaf bosibl, ni ellir ond creu ychydig dros 1% o ostyngiad yn ôl troed ecolegol Cymru drwy ailgylchu gwastraff trefol, o ystyried ôl-troed y gweithgarwch ailgylchu ei hun. Er bod cyfraniad cyffredinol gwaith rheoli gwastraff at leihau'r ôl troed ecolegol yn fuddiol, bychan iawn ydyw o'i gymharu â'r gostyngiad sy'n bosibl o'r sectorau ynni, busnes, amaethyddiaeth a thrafnidiaeth[5].

2 Llywodraeth Cymru, **Gwefan StatsCymru**, cyrchwyd Hydref 2018. Mae'r wefan yn dangos bod cyfanswm o 1.59 miliwn o dunelli o wastraff trefol wedi'i gasglu/gynhyrchu yn 2016-17. Gostyngodd y ffigur i 1.55 miliwn o dunelli yn 2017-18, gyda'r swm a ailgylchwyd o fewn y ffigur hwnnw yn gostwng i 0.97 miliwn o dunelli.

3 Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, **Adroddiad Data Cyllid Gwastraff 2016-17**, Mawrth 2018.

4 Llywodraeth Cymru, **Strategaeth Cymru ar y Newid yn yr Hinsawdd**, Hydref 2010. Y targed yw lleihau allyriadau o'r sector gwastraff hyd at rhwng 0.64 a 0.95 $MtCO_2e$ (sy'n golygu effaith niweidiol gyfatebol yr holl allyriadau, ond wedi'i chyfleu ar ffurf mega-dunelli o allyriadau carbon deuocsid) erbyn 2020.

5 Nid oes gan Lywodraeth Cymru gyfrifoldeb datganoledig llawn yn y meysydd hyn, ac mae rheoli gwastraff (gan gynnwys gwastraff trefol) yn cynrychioli 24% o gynlluniau Llywodraeth Cymru i leihau allyriadau yn y meysydd lle mae'r cyfrifoldeb wedi'i ddatganoli. Llywodraeth Cymru, **Strategaeth Cymru ar y Newid yn yr Hinsawdd - cynllun cyflawni ar gyfer lleihau allyriadau**, Hydref 2010.

6 Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi ‘economi gylchol’[6], sy’n seiliedig ar yr egwyddor y gallai defnydd mwy effeithlon o adnoddau gyfrannu at fanteision ariannol sylweddol, a manteision eraill hefyd. Mae Llywodraeth Cymru o’r farn fod economi gylchol yn gyson â’r nodau llesiant a bennwyd o dan **Ddeddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015** ac yn gyson â’i strategaeth **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** (Dangosyn 2). Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu adolygu **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** yn 2018. Cyn yr adolygiad hwnnw, y mae wedi[7] comisiynu gwerthusiad o gynllun gwastraff **strategol Cymru, gan gynnwys y budd economaidd, yn erbyn Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015**.

7 Mae **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** yn ceisio lleihau’r gwastraff a gaiff ei gynhyrchu ac yn pennu targedau i gynyddu’n raddol y gyfradd o wastraff trefol a gaiff ei baratoi i’w ailddefnyddio neu ei ailgylchu neu ei gompostio (gelwir hyn yn ‘darged ailgylchu’). Mae’r strategaeth yn pennu llwybr tuag at uchelgais i beidio cynhyrchu unrhyw wastraff gweddilliol o gwbl erbyn 2050. Gwastraff gweddilliol yw’r gwastraff sydd yn weddill ar ôl tynnu deunydd i’w ailgylchu neu i’w gompostio o’r ffrwd wastraff.

8 Drwy **Fesur Gwastraff (Cymru) 2010**, gwnaed y targedau ailgylchu yn statudol gan Lywodraeth Cymru ar gyfer 2012-13 a thu hwnt, gan roi’r dewis iddi ei hun i orfodi cosbau ariannol yn erbyn cynghorau nad oeddent yn llwyddo i’w cyrraedd Mae’r targed ailgylchu statudol yn seiliedig ar bwysau, ac wedi cynyddu’n raddol dros amser. Bu’r targed yn 58% ers dechrau 2015-16, ond bydd yn codi i 64% yn 2019-20, ac i 70% yn 2024-25.

9 Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried cynyddu’r targed ailgylchu i 80% yn 2034-35, yn amodol ar ymgynghoriad. Roedd deddfwriaeth yr Undeb Ewropeaidd eisoes yn mynnu bod aelod-wladwriaethau’n ailgylchu 50% o wastraff y cartref erbyn 2020[8]. Yn sgil diwygiadau diweddar i’r ddeddfwriaeth honno, cyflwynwyd targedau blaengar i ailgylchu 55% o wastraff trefol erbyn 2025, 60% erbyn 2030 a 65% erbyn 2035. Fel yr adlewyrchir ym mhrif gorff yr adroddiad hwn a’n hargymhellion, efallai nad gweithredu targedau cynyddol yn seiliedig ar bwysau yn unig yw’r ffordd orau o fesur perfformiad ailgylchu.

6 Mewn economi gylchol, byddwn yn parhau i ddefnyddio adnoddau hyd y gellir, byddwn yn cael y gwerth mwyaf ohonynt wrth eu defnyddio, wedyn ar ddiwedd eu hoes bydd deunyddiau’n cael eu hadfer a’u hatgynhyrchu.

7 Mae cynllun rheoli gwastraff statudol Cymru ar ffurf cyfres o ddogfennau. Maent yn cynnwys nifer o gynlluniau sector a’r Rhaglen Atal Gwastraff.

8 Mae Cyfarwyddeb 2008/98/EC ar wastraff (Cyfarwyddeb y Fframwaith Gwastraff) yn cynnwys y targed hwn.

Dangosyn 2 – y nodau a'r canlyniadau a geisir yn Tuag at Ddyfodol Diwastraff

Nod	Canlyniad
Amgylchedd Cynaliadwy	Amgylchedd Cynaliadwy, lle byddwn yn lleihau effaith gwastraff yng Nghymru i lefel sydd o fewn ein terfynau amgylcheddol erbyn 2050. Mae hyn yn golygu y byddwn yn gweithredu i leihau ôl troed ecolegol gwastraff yng Nghymru hyd at y lefelau yn 'Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned' drwy atal ac ailgylchu gwastraff, er mwyn inni allu cyfrannu at ddefnyddio ein cyfran deg o adnoddau'r ddaear.
Cymdeithas Ffyniannus	Cymdeithas Ffyniannus, gydag economi gynaliadwy sy'n gwneud defnydd effeithlon o adnoddau. Bydd mwy o 'swyddi gwyrdd' ar draws ystod o lefelau sgìl yn cael eu darparu o fewn y diwydiant rheoli gwastraff ac adnoddau yng Nghymru. Bydd cynnydd mewn elw hefyd yn cael ei sicrhau i fusnesau yn sgil arferion mwy effeithlon o ran adnoddau, sydd yn ein diogelu yn y dyfodol rhag cystadleuaeth gynyddol am yr adnoddau hynny.
Cymdeithas Deg a Chyfiawn	Cymdeithas Deg a Chyfiawn, lle gall pob dinesydd wireddu ei botensial llawn fel bod dynol, a chyfrannu at lesiant Cymru drwy weithredu i atal, ailddefnyddio ac ailgylchu gwastraff.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, **Tuag at Ddyfodol Diwastraff, Cymru'n Un, Cenedl un Blaned**, Mehefin 2010.

10 Bydd pob cyngor yn casglu adnoddau ailgylchadwy ar garreg y drws. Ers 2015, fel y cadarnhawyd yn yr adolygiad barnwrol o Reoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) (Diwygio) 2012, mae'n ofynnol i gynghorau gasglu papur, plastig a gwydr ar wahân. Mae Llywodraeth Cymru yn ystyried bod y newid hwn yn helpu cynghorau i gasglu deunyddiau ailgylchadwy glanach sydd wedi'u didoli'n well, gan olygu bod modd cadw mwy o werth yr adnoddau ailgylchadwy wrth eu hailbrosesu.

11 Fodd bynnag, gall cynghorau hawlio rhanddirymiad (sef esemptiad) o'r ddeddfwriaeth ar gyfer casglu deunyddiau ailgylchadwy ar wahân ar garreg y drws. Efallai y bydd rhanddirymiad yn bosib os gall cynghorau ddangos eu bod yn dal i fodloni'r meini prawf gofynnol, sef cynhyrchu deunyddiau ailgylchadwy o ansawdd uchel, ac nad yw'n ymarferol o safbwynt technegol, amgylcheddol nac economaidd i newid eu dulliau casglu, a chasglu'r deunyddiau ailgylchadwy perthnasol ar wahân.

12 Yn yr adroddiad hwn, ystyrir a yw Llywodraeth Cymru yn gwneud cynnydd da o ran hyrwyddo ailgylchu gwastraff trefol, ac o ran casglu gwastraff trefol mewn modd effeithiol ac effeithlon. Disgrifir ein dulliau archwilio yn Atodiad 1.

13 Yn rhan o'r gwaith hwn rydym wedi ystyried i ba raddau y mae Llywodraeth Cymru wedi gweithredu er mwyn ymateb i argymhellion yn ein hadroddiad ym mis Chwefror 2012 ar **Gyfranogiad y Cyhoedd o ran Ailgylchu Gwastraff**[9]. Rydym hefyd wedi ystyried y camau a gymerwyd mewn ymateb i argymhellion a wnaed gan Bwyllgor y Cynulliad Cenedlaethol ar yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd yn ei adroddiad ym mis Rhagfyr 2014 Ymchwiliad i ailgylchu yng Nghymru[10]. Dengys Atodiad 2:

- o'r wyth argymhelliad a wnaethom yn **Cyfranogiad y Cyhoedd o ran Ailgylchu Gwastraff**, mae dau wedi'u gweithredu, pump wedi'u gweithredu' rhannol, ac un heb ei weithredu; ac
- o'r saith argymhelliad a wnaed gan Bwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd yn ei adroddiad ar **Ailgylchu yng Nghymru**, mae pump o'r argymhellion wedi'u gweithredu a dau heb eu gweithredu.

9 Roedd ein hadroddiad yn 2012 yn manylu ar y dulliau amrywiol a ddefnyddir gan gynghorau i gasglu eu gwastraff, ac yn nodi mai ffocws rheoli gwastraff trefol oedd newid o gasglu a gwaredu gwastraff y cartref i ailgylchu. Daethom i'r casgliad bod Llywodraeth Cymru a'r cynghorau yn gweithio i gynyddu cyfranogiad mewn ailgylchu, ond bod angen gwneud mwy o waith i weithredu'r strategaeth genedlaethol, ac i ddwyn perswâd ar bobl i defnyddio'r gwasanaethau hyn.

10 Roedd adroddiad ac argymhellion Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd yn trafod themâu tebyg i'r hyn a oedd wedi'i gynnwys yn ein hadroddiad yn 2012.

14 **Ar y cyfan, rydym wedi casglu bod mwy o gydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a'r cynghorau wedi bod o gymorth i gysoni dulliau ailgylchu ac wedi annog cyfranogiad, er bod yr amrywio yng nghostau gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod. Dros amser, mae targedau statudol yn seiliedig ar wastraff wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell – gan gyrraedd ffigur mor uchel â 63.8% ledled Cymru yn 2016-17 - ond gallent roi adlewyrchiad gwell o ystyriaethau ehangach yn gysylltiedig â chynaliadwyedd. Gostyngodd y gyfradd ailgylchu i 62.7% yn 2017-18, a hynny'n rhannol gan fod ansawdd adroddiadau wedi gwella.**

15 Mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod i raddau helaeth wedi goresgyn hanes o densiwn a diffyg ymddiriedaeth yn yr ymagwedd a argymhellwyd ganddi ar gyfer ailgylchu trefol - y 'Glasbrint Casgliadau'[11] - er bod rhai pryderon i'w cael o hyd. Ers 2012, mae'r 'Rhaglen Newid Gydweithredol' wedi hyrwyddo cydweithio agosach rhwng Llywodraeth Cymru a'r cynghorau, er bod y graddau y manteisiwyd ar y gefnogaeth a gynigir yn amrywio.

16 Cafwyd cynnydd o dri yn 2011-12 i 11 yn 2016-17 yn nifer y cynghorau a fabwysiadodd ddulliau casglu a ystyrir gan Lywodraeth Cymru yn ddulliau sy'n cydymffurfio â'i Glasbrint Casgliadau. Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i fwy o gynghorau fabwysiadu'r Glasbrint Casgliadau ros y blynyddoedd nesaf, ond mae rhai cynghorau'n dal yn amharod i newid eu dull o gasglu deunyddiau ailgylchadwy ar garreg y drws. Barn Llywodraeth Cymru yw y dylai'r ymagwedd a argymhellir yn y Glasbrint Casgliadau fod yn fodd i sicrhau cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth ar gasgliadau ar wahân. Fodd bynnag, mae llywodraeth y DU yn hyrwyddo dewis o dri dull gwahanol ar gyfer cynghorau yn Lloegr.

11 Mae'r Glasbrint Casgliadau yn disgrifio'r proffil gwasanaeth a argymhellir gan Lywodraeth Cymru er mwyn casglu gwastraff o aelwydydd. Mae'r Glasbrint yn dibynnu ar gasglu adnoddau ailgylchadwy a gyflwynir wedi'u didoli'n rhannol gan breswylwyr. Bydd gweithwyr wedyn yn didoli'r adnoddau hynny ymhellach wrth eu casglu. Mae'r Glasbrint Casgliadau yn rhoi un ffordd i gynghorau gydymffurfio â'r ddeddfwriaeth ynghylch casgliadau o garreg y drws. Llywodraeth Cymru. **Cynllun y Sector Trefol Rhan 1 Glasbrint Casgliadau**. Mawrth 2011.

17 Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi gwneud cynnydd wrth annog y cyhoedd i gymryd rhan mewn ailgylchu drwy rannu arfer da. Hyd yma, nid yw Llywodraeth Cymru wedi annog unrhyw gymhellion na chosbau ariannol ychwanegol i annog cyfranogiad. Fodd bynnag, mae'n bwriadu ailystyried yr angen am gymhellion yn rhan o'r gwaith o ailwampio'r strategaeth genedlaethol yn 2018. Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn awyddus i sicrhau mwy o ffocws ar ddeunyddiau gwerthfawr a phrin wrth ymdrechu i ailgylchu. Un o fwriadau eraill Llywodraeth Cymru yw y bydd ymgyrch newydd i newid ymddygiad, ymhlith cynlluniau eraill, yn cynorthwyo cynghorau i ddefnyddio pwerau sy'n bodoli eisoes i gosbi'r rhai sy'n rhoi deunyddiau ailgylchadwy mewn cynwysyddion gwastraff gweddilliol neu sy'n llygru cynwysyddion a fwriadwyd ar gyfer deunyddiau ailgylchadwy. O ddadansoddi cyfansoddiad gwastraff gweddilliol, gwelir bod llawer o ddeunydd ailgylchadwy yn parhau i gael ei gynnwys mewn gwastraff sydd i fod i gael ei waredu.

18 Mae systemau casglu yn parhau i esblygu, ond gwelwyd wrth feincnodi fod cost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff, gan gynnwys casglu deunyddiau ailgylchadwy amrywiol, yn amrywio i raddau syfrdanol. Fodd bynnag, gall amrywiaeth eang o ffactorau ddylanwadu ar y costau hyn.

19 Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o'i weithredu'n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu gwastraff o aelwydydd. Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cynnal dadansoddiad pellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r gwahaniaethau a adroddwyd yng nghostau casglu gwastraff y cynghorau, a beth fu'r effaith ar gynghorau a fabwysiadodd y Glasbrint Casgliadau. Mae'r costau hyn wedi amrywio dros amser, ac wrth i gynghorau newid dulliau casglu. Yn 2016-17, roedd y gost ganolrifol fesul aelwyd am gasglu deunyddiau ailgylchu sych mewn cynghorau a ddefnyddiai'r Glasbrint Casgliadau yn cymharu'n ffafriol â'r costau a adroddwyd ar gyfer casgliadau dwy ffrwd. Yn fras, roedd y gost ganolrifol yn debyg i'r gost a adroddwyd ar gyfer cynghorau a ddefnyddiai'r dull cymysg. Gallai'r dull a ddefnyddir o gasglu deunyddiau ailgylchadwy sych hefyd effeithio ar gostau mewn meysydd gwasanaeth eraill.

20 Mae targedau i gynghorau yn seiliedig ar bwysau wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell, gan godi o 48.5% yn 2011-12 i 63.8% yn 2016-17, a bu'r dull o fesur cyfraddau ailgylchu fymryn o gymorth yn hyn o beth. Mae'r gyfradd ailgylchu yng Nghymru yn rhagori ar y gyfradd a gofnodwyd yn Lloegr, Gogledd Iwerddon a'r Alban, ac yn cymharu'n ffafriol â gwledydd yn yr Undeb Ewropeaidd a'r amcangyfrif o gyfraddau ailgylchu yn rhannau eraill o'r byd. Gostyngodd y gyfradd ailgylchu i 62.7% yn 2017-18, a hynny'n rhannol gan fod ansawdd adroddiadau am ailgylchu pren wedi gwella, gydag 17 o'r 22 o gynghorau yn adrodd gostyngiad.

21 Mae cyfraddau ailgylchu cynghorau unigol yn dal i amrywio'n helaeth, er nad yw'r amrywiaeth honno yr un mor eang a'r hyn a geir yn rhannau eraill y DU, a llwyddodd 20 o 22 o gynghorau Cymru i gyrraedd y targed o 58% ar gyfer 2017-18 (Atodiad 3). Mae Llywodraeth Cymru'n parhau i weithredu yr un targed ailgylchu ar gyfer pob cyngor. Nid yw cyfraddau ailgylchu unigol yr holl gynghorau gwledig wedi bod yn uwch na chyfraddau'r cynghorau trefol a chynghorau'r cymoedd. Hyd 2017-18, fodd bynnag, bu'r gyfradd ailgylchu gyfun ar draws yr holl ardaloedd gwledig yn gyson uwch nag ar draws ardaloedd y cymoedd a'r ardaloedd trefol.

22 Gan adlewyrchu'r pryderon ehangach ynghylch allyriadau'r newid yn yr hinsawdd, cafwyd ffocws cynyddol ar effeithiau carbon fel ffordd o fesur cynaliadwyedd ailgylchu ochr yn ochr â mesuriadau syml yn seiliedig ar bwysau. O ran arbed allyriadau carbon fesul tunnell a gesglir, cyfraniad cymharol fach a geir drwy ailgylchu rwbel, gwastraff gardd a phren, ond oherwydd eu trwch a'r ffaith eu bod yn gymharol hawdd eu casglu, dyma brif gynheiliaid ailgylchu gwastraff trefol.

23 Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod cyfyngiadau i'r thargedau ailgylchu sy'n seiliedig ar bwysau, ac wedi ymrwymo i adolygu ei hymagwedd. Yn ogystal ag adlewyrchu effeithiau carbon, gallai ymagwedd wahanol hefyd annog cynghorau i adfer deunyddiau gwerthfawr a phrin, a hynny mewn modd mwy effeithlon.

24 Gall y gwaith o reoli llawer o adnoddau ailgylchadwy greu swyddi gwyrdd, gweithgarwch economaidd a manteision eraill yn gysylltiedig â chynaliadwyedd. Amlygwyd yr effeithiau ehangach hyn eisoes mewn ymchwil a gynhaliwyd yn ddiweddar yng Nghymru. Serch hynny, mae'r adolygiad arfaethedig o **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** yn gyfle i Lywodraeth Cymru fyfyrio ar rôl y sector preifat a'r gwerth cyffredinol am arian a geir pan fydd y cyhoedd yn buddsoddi'n sylweddol i gefnogi ailgylchu.

Argymhellion

25 Fel y nodwyd ym mharagraff 13 ac yn Atodiad 2, nid yw Llywodraeth Cymru eto wedi gweithredu holl argymhellion ein hadroddiad o 2012, na'r argymhellion yn adroddiad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd o 2014, yn llawn. Ystyriwn fod yr argymhellion hyn yn parhau i fod yn berthnasol. Cyflwynwn hefyd yr argymhellion a ganlyn.

Argymhelliad	
A1	O waith meincnodi, gwelwyd bod yr amrywiaeth yng nghost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod (paragraffau 1.31-1.39). **Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chynghorau i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd yr amrywio mewn gwariant ar wasanaethau rheoli gwastraff sydd i bob pwrpas yr un peth, a sicrhau y rhoddir cyfrif am gostau rheoli gwastraff mewn modd cyson.**
A2	Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o'i weithredu'n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu adnoddau ailgylchadwy, ond yn bwriadu gwneud gwaith dadansoddi pellach (paragraffau 1.40-1.51). **Wrth ddadansoddi ymhellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r rhesymau wrth wraidd y gwahaniaethau yn y costau a adroddwyd gan gynghorau, a'r effaith ar gostau lle mabwysiadwyd y Glasbrint Casgliadau gan y cynghorau, argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru:** • **archwilio sut y gallai'r gost o gasglu deunyddiau ailgylchadwy sych effeithio ar gyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau rheoli gwastraff ar garreg y drws i aelwydydd; a** • **chymharu'r costau gwirioneddol â'r costau a fodelwyd yn flaenorol yn rhan o'r adolygiad a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru o'r Glasbrint Casgliadau, yn achos cynghorau sydd bellach yn gweithredu'r Glasbrint Casgliadau.**

Argymhelliad	
A3	Yn lle'r targedau ailgylchu cyfredol sy'n seiliedig ar bwysau, mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i ystyried opsiynau amgen a all ddangos yn well sut y mae'n cyrraedd y nod o ran ei hôl troed ecolegol a lleihau allyriadau carbon (paragraffau 2.38-2.45). **Argymhellwn y dylai Llywodraeth Cymru gyflwyno mesurau perfformiad i ddisodli neu ategu'r targed cyfredol i ailgylchu, compostio ac ailddefnyddio gwastraff. Pwrpas y mesurau hynny fyddai canolbwyntio o'r newydd wrth ailgylchu ar yr adnoddau gwastraff sy'n cael yr effaith fwyaf o ran lleihau carbon ac/neu sydd yn brin Rydym yn cydnabod y gallai fod angen i Lywodraeth Cymru ystyried fforddiadwyedd casglu data ar gyfer unrhyw ddull arall o fesur.**
A4	Wrth ailwampio Tuag at Ddyfodol Diwastraff, mae angen i Lywodraeth Cymru ddangos bod y manteision cynaliadwyedd ehangach a geisir drwy ailgylchu trefol yn cynnig gwerth, ac na ellir defnyddio dulliau eraill rhwyddach a rhatach i'w sicrhau, gan gynnwys ymyraethau rheoli gwastraff eraill, ond heb gyfyngu i hynny o reidrwydd (paragraffau 2.52-2.53). **Yn y strategaeth gwastraff ddiwygiedig, dylai Llywodraeth Cymru ddangos ei bod hi nid yn unig yn bosibl i ailgylchu cyfran fwy o wastraff trefol, ond y bydd gwneud hynny'n sicrhau'r cyfraniad mwyaf posibl ganddi tuag at gyflawni amcanion datblygu cynaliadwy.**

Rhan 1

Mae mwy o gydweithio wedi bod o gymorth i gysoni dulliau ailgylchu, ac wedi annog cyfranogiad, er bod yr amrywio yng nghostau gwasanaethau rheoli gwastraff yn destun syndod

1.1 Yn y rhan hon o'r adroddiad, ystyrir sut y mae Llywodraeth Cymru wedi gweithio gyda chynghorau i wella perthnasoedd, gweithredu strategaeth gwastraff genedlaethol a hyrwyddo mwy o gysondeb o ran dulliau ailgylchu. Y mae hefyd yn ystyried y graddau y mae cost gwasanaethau rheoli gwastraff yn amrywio, gan gynnwys gwahanol ddulliau ailgylchu.

Mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod i raddau helaeth wedi goresgyn hanes o densiwn a diffyg ymddiriedaeth yn yr ymagwedd a argymhellwyd ganddi ar gyfer ailgylchu trefol, er bod rhai pryderon i'w cael o hyd

Yn 2012, adroddwyd gennym fod tensiwn a diffyg ymddiriedaeth rhwng Llywodraeth Cymru a chynghorau ynghylch 'Glasbrint Casgliadau' Llywodraeth Cymru

1.2 Roedd Glasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru[12] yn nodi sut, yn marn Llywodraeth Cymru ac o fabwysiadu'r farn honno mewn cynghorau ledled Cymru, y ceid cyfraddau uchel o ailgylchu o ansawdd, a sut y byddai hynny'n arwain at arbedion sylweddol o ran cost a chanlyniadau gwell o ran datblygu cynaliadwy. Mae'r Glasbrint Casgliadau yn ddibynnol ar gasglu adnoddau ailgylchadwy a gyflwynir wedi'u didoli'n rhannol gan breswylwyr. Bydd gweithwyr wedyn yn didoli'r adnoddau hynny ymhellach wrth eu casglu (Bocs 1).

12 Llywodraeth Cymru, **Cynllun y Sector Trefol Rhan 1, Glasbrint Casgliadau**, Mawrth 2011.

Bocs 1 – Glasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru

Mae'r Glasbrint Casgliadau yn trafod pob agwedd ar wasanaeth casglu gwastraff y cyngor, ac nid casgliadau adnoddau ailgylchadwy sych yn unig. Mae'n tynnu sylw at natur gyd-ddibynnol y systemau casglu amrywiol, fel casglu deunyddiau sych i'w hailgylchu ar garreg y drws, ond hefyd casgliadau gwastraff bwyd a gardd, nwyddau swmpus, gwastraff masnachol a gwastraff gweddilliol.

Mae'r Glasbrint Casgliadau yn ddibynnol ar gasglu adnoddau ailgylchadwy a gyflwynir wedi'u didoli'n rhannol gan breswylwyr. Bydd gweithwyr wedyn yn didoli'r adnoddau hynny ymhellach wrth eu casglu. Yn ôl Llywodraeth Cymru, dylai'r Glasbrint Casgliadau gynnwys system ddidoli ar garreg y drws, lle bydd deunydd ailgylchadwy sych yn cael ei gasglu'n gymysg mewn bocs bob wythnos, ochr yn ochr â newidiadau eraill i systemau casglu gwastraff. Y mae o'r farn fod y dull casglu hwn yn creu deunyddiau ailgylchadwy glanach sydd felly o ansawdd uchel, ac iddynt werth uwch. Mae Llywodraeth Cymru wedi tynnu sylw at y ffaith bod tri chyngor yng Nghymru a fabwysiadodd y Glasbrint - Conwy, Merthyr Tudful a Chasnewydd wedi ennill gwobrau 'cydnabod ansawdd' oddi wrth Gymdeithas Adnoddau'r DU[13] yn 2017. Y mae hefyd o'r farn fod casglu deunydd ailgylchadwy o ansawdd uchel yn denu busnesau yn y diwydiant ailgylchu i'w lleoli eu hunain yng Nghymru.

Os bydd mwy o gynghorau'n ei fabwysiadu, gallai'r Glasbrint Casgliadau dechrau cysoni'r dulliau casglu gwastraff a ddefnyddir ledled Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn awyddus i wella cysondeb gan mai'r adborth gan breswylwyr a gwleidyddion yw bod yr amrywiaeth eang o wahanol ddulliau casglu a weithredir gan gynghorau yn peri dryswch ac o bosib yn atal rhai preswylwyr rhag cymryd rhan lawnach mewn ailgylchu. Gallai mwy o gysondeb hefyd gynnig cyfle am arbedion effeithlonrwydd drwy frandiau ac ymgyrchoedd cenedlaethol, a chaffael cynwysyddion, cyfarpar, cerbydau a gwasanaethau ar y cyd.

13 Corff eiriolaeth proffesiynol newydd ar gyfer y diwydiannau ailbrosesu ac ailgylchu yw'r Gymdeithas Adnoddau.

1.3 Wrth lunio ein hadroddiad yn 2012, yr oedd tensiynau rhwng Llywodraeth Cymru a’r cynghorau ynghylch y system a oedd yn cael ei dewis i gasglu deunyddiau ailgylchadwy. I lawer o gynghorau, roedd y systemau yr oeddent wedi buddsoddi ynddynt yn flaenorol yn llwyddiannus, ac yn eu helpu i gyrraedd targedau ailgylchu a chyflawni’r strategaeth genedlaethol. Yr oedd amheuon hefyd ynghylch y sylfaen dystiolaeth ar gyfer y Glasbrint Casgliadau, a phryder ynghylch y ffaith bod Llywodraeth Cymru yn rhagnodi’r dull o gyflenwi gwasanaethau lleol. Roedd y problemau hyn yn dal yn amlwg wrth gynnal ymchwiliad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd i ailgylchu yn 2014. Roedd rhai cynghorau o’r farn fod y cyllid yr oedd eu gwasanaethau gwastraff yn dibynnu arno yn fwy sicr pe baent yn newid i’r Glasbrint Casgliadau, yn enwedig gan fod Llywodraeth Cymru yn ailflaenoriaethu ei gyllid grant ar gyfer gwasanaethau gwastraff a seilwaith. Roedd cadarnhau’r ddeddfwriaeth ynghylch casgliadau ar wahân hefyd yn ffactor a achosodd i rai cynghorau newid eu hymagwedd.

Ers 2012, mae’r ‘Rhaglen Newid Gydweithredol’ wedi hyrwyddo cydweithio agosach rhwng Llywodraeth Cymru a’r cynghorau, er bod y graddau y manteisiwyd ar y gefnogaeth a gynigir yn amrywio

1.4 Yn ein hadroddiad yn 2012, nodwyd ein safbwynt mai cydweithio agosach a mwy cydsyniol rhwng Llywodraeth Cymru a’r cynghorau oedd y ffordd orau o wneud cynnydd cadarnhaol. Roedd llawer o’r argymhellion a wnaed gennym ni, ac a wnaed yn ddiweddarach gan Bwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd, yn ei gwneud yn ofynnol i Lywodraeth Cymru gydweithio â llywodraeth leol. Yn benodol, argymhellwyd y dylid cydweithio i ddylunio a chynnal asesiad annibynnol o berfformiad pob cyngor o ran y dulliau a ddefnyddir i gasglu gwastraff ailgylchadwy ar garreg y drws. Argymhellwyd hefyd, pe na bai system casglu yn bodloni safonau’r asesiad hwn, y dylai Llywodraeth Cymru a’r cyngor gytuno ar gynllun cymedrol i gyrraedd safonau’r asesiad o berfformiad.

1.5 Yn hytrach na chytuno â phob cyngor i gynnal asesiad o'i ddull casglu, penderfynodd Llywodraeth Cymru y byddai'n cynnig asesiad o'r fath ochr yn ochr â chefnogaeth arall drwy ei Rhaglen Newid Gydweithredol. Gallai cynghorau wedyn benderfynu a fyddent yn manteisio ar y cynnig hwn, ac ar y gefnogaeth yr oeddent am ei chael drwy'r Rhaglen. Gweithredir y Rhaglen ar ran Llywodraeth Cymru gan Raglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau. Er mwyn hyrwyddo cydweithio agosach ac agweddau mwy agored rhwng y rhai sy'n darparu ac yn derbyn cymorth, cynghorir y Rhaglen Newid Gydweithredol gan grŵp llywio[14]. Cyllid diweddar Llywodraeth Cymru ar gyfer y Rhaglen Newid Gydweithredol, a'r cyllid y mae wedi'i gynllunio ar gyfer y dyfodol yw £2.3 miliwn ar gyfer 2016-17, £2.5 miliwn yn 2017-18 a £2.7 miliwn yn 2018-19.

1.6 Hyd yma, mae pob un o 22 o gynghorau Cymru wedi derbyn elfen o gymorth technegol drwy'r Rhaglen Newid Gydweithredol. Mae'r gefnogaeth hon yn amrywio rhwng cymorth penodol iawn â mân agweddau ar wasanaethau gwastraff fel monitro cyfranogiad, a phecyn cymorth llawn 'cynllunio busnes' y Rhaglen sy'n modelu perfformiad y dulliau casglu amrywiol. Byddai manteisio ar y pecyn cynllunio busnes llawn a gynigir yn fodd i sicrhau canlyniad sy'n debyg i'r hyn a fwriadwyd yn ein hargymhellion blaenorol.

1.7 Er gwaethaf y cyllid a ddarparwyd, mae swyddogion Llywodraeth Cymru wedi cydnabod bod adnoddau ar gyfer y Rhaglen Newid Gydweithredol yn brin. Mae angen i gynghorau gyflawni mwy o waith er mwyn cymryd rhan yn y pecyn cynllunio busnes llawn, a chydag adnoddau'n prinhau, mae hyn wedi bod yn gynyddol anodd i rai ohonynt. Er ei bod hi'n glir bod rhai cynghorau wedi elwa ar y Rhaglen, roedd rhai'n ei beirniadu gan nad yw'n bodloni eu hanghenion, a chan ei bod yn canolbwyntio'n ormodol ar weithredu'r Glasbrint Casgliadau. Penderfynodd rhai cynghorau gomisiynu eu hadolygiadau eu hunain yn lle cymryd rhan yn y rhaglen.

1.8 Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent a Chyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful oedd y ddau gyngor cyntaf i gwblhau'r pecyn cymorth cynllunio busnes. Gwelodd y cynghorau ganlyniadau cymysg ar ôl newid eu dulliau casglu (Bocsys 2 a 3).

14 Mae grŵp llywio'r Rhaglen Newid Gydweithredol yn cynnwys Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau ac, yn y flwyddyn ddiwethaf, Cadeirydd Is-grŵp Gwastraff Cymdeithas y Syrfewyr Sirol.

Bocs 2 – gwasanaethau gwastraff yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent wedi'i chael hi'n anodd cyrraedd targed cenedlaethol Llywodraeth Cymru ar gyfer ailgylchu yn gyson. Yn 2014-15, derbyniodd y Cyngor gymorth o £2 filiwn o dan Raglen Newid Gydweithredol Llywodraeth Cymru. Yn ogystal â hyn, dyrannodd y Cyngor £3 miliwn o gyllid. Argymhellai'r gefnogaeth hon ystod o newidiadau er mwyn sefydlu'r Glasbrint Casgliadau.

Fodd bynnag, ni ddatblygodd y Cyngor y gefnogaeth hon yn gynllun busnes hirdymor, yn seiliedig ar ystyriaeth drwyadl, er mwyn gwella ei wasanaethau gwastraff. Gweithredodd y Cyngor rai newidiadau, ond ni wnaeth reoli'r newidiadau hynny'n effeithiol, ac ni chynhaliodd gynlluniau peilot na chyflwyno'r newidiadau fesul cam. Roedd yr Aelodau hefyd yn bryderus bod rhai preswylwyr yn anniddig, ac nad oeddent wedi derbyn adroddiadau monitro perfformiad amserol a pherthnasol. Yn sgil y pwysau arno, aeth y Cyngor ati i ddad-wneud rhai o'i newidiadau, gan gynnwys ailgyflwyno casgliadau lôn gefn a rhoi'r gorau i ddefnyddio cynwysyddion newydd ar gyfer deunyddiau ailgylchadwy mewn rhai ardaloedd.

Yn ystod y cyfnod a oedd yn gorgyffwrdd â'r cyfnod trosglwyddo cychwynnol, dirywiodd perfformiad ailgylchu'r Cyngor ar gyfer 2015-16 i 48.7% - o 50.3% yn 2014-15 - ac o gymharu â'r targed statudol o 58%. Yn 2016-17, cynyddodd cyfradd ailgylchu'r Cyngor i 56.8%, ond roedd hynny'n dal yn is na'r targed statudol o 58% (Atodiad 3). Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi nodi ei fod ar yr 11eg safle yng Nghymru ar gyfer ailgylchu deunydd ailgylchadwy sych ar garreg y drws yn 2016-17, ar ôl gweld gwelliannau yn sgil symud i wasanaeth cymysg[1].

Sylwer:

1 Mae'r gyfradd ailgylchu deunyddiau sych yn cynnwys yr holl ailgylchu sych, nid yn unig y deunyddiau a gesglir ar garreg y drws, ac mae dull rhai cynghorau o ddosbarthu deunyddiau sych - heb eu compostio - yn ddeunyddiau wedi'u hailgylchu neu wedi'u paratoi i'w hailddefnyddio yn amrywio. O ystyried yr holl ailgylchu sych a'r holl ailddefnyddio sych gyda'i gilydd, roedd y Cyngor ar y 14eg safle yn 2016-17.

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Cymru, **Adolygiad o Wasanaethau Gwastraff - Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent**, Mehefin 2017.

Bocs 3 – gwasanaethau gwastraff yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Ym mis Ionawr 2015, cyflwynodd y Cyngor fin 140 litr o faint llai yn lle bin gwastraff gweddilliol pob aelwyd, er mwyn dwyn perswâd ar breswylwyr i wneud defnydd gwell o'r gwasanaeth ailgylchu. Ym mis Mehefin 2015, newidiwyd y dull o gasglu deunyddiau i'w hailgylchu o wasanaeth cymysg i'r Glasbrint Casgliadau a argymhellir gan Lywodraeth Cymru, sy'n cynnwys system didoli ar garreg y drws lle bydd preswylwyr yn gwahanu papur, gwydr a chardbord, plastig ac alwminiwm a gwastraff bwyd i gynwysyddion ar wahân. Manteisiodd y Cyngor ar £2 filiwn drwy Raglen Newid Gydweithredol Llywodraeth Cymru i'w helpu i gyflawni'r newidiadau hyn, ac o ddefnyddio'r arian hwnnw bu modd i'r Cyngor brynu cerbydau casglu un daith newydd, cynwysyddion, depo a chyfarpar newydd.

Llwyddodd y Cyngor i ailgylchu, ailddefnyddio neu gompostio 61.6% o'i wastraff trefol yn 2015-16, a oedd 11 pwynt canran yn uwch na'r flwyddyn gynt. Yn 2016-17, oedd cyfradd ailgylchu'r Cyngor wedi codi i 65.2% (Atodiad 3).

Lle bu modd cymharu, mae'r Cyngor wedi nodi oddeutu £227,000 o ostyngiad mewn gwariant net rhwng 2014-15 a 2016-17 y sgil newidiadau a briodolir ganddo i'r ffaith ei fod wedi cymryd rhan yn y Rhaglen Newid Gydweithredol, er bod hyn yn deillio o oddeutu £383,000 o incwm a gynhyrchwyd, ac na adlewyrchwyd yn ffigurau 2014-15. Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod hefyd bellach yn darparu bagiau bwyd yn rhad ac am ddim, a gostiodd £37,453 yn 2016-17. Fodd bynnag, y mae hefyd wedi nodi bod prynu cerbydau a ariannwyd drwy grant y Rhaglen Newid Gydweithredol wedi bod o gymorth i ostwng costau fflyd yn 2016-17.

Ffynhonnell: Resource Magazine, 24 Awst 2016 a Swyddfa Archwilio Cymru

Cynyddodd nifer y cynghorau a fabwysiadodd yr hyn a elwir gan Lywodraeth Cymru yn ddull y Glasbrint Casgliadau o dri yn 2011-12 i 11 yn 2016-17, ac mae disgwyl i fwy o gynghorau ddilyn er bod rhai yn dal yn gyndyn o newid.

1.9 Yn 2011-12, dim ond tri chyngor oedd wedi mabwysiadu'r Glasbrint Casgliadau. Cynyddodd y nifer hwn i 11 yn 2016-17, a hynny'n rhannol gan fod pedwar cyngor yn symud o ddulliau didoli carreg drws eraill nad oeddent yn cydymffurfio'n llwyr â'r Glasbrint (Dangosyn 3). Yn ogystal â hynny, mae pedwar cyngor bellach yn gweithredu systemau casglu nad ydynt ond gofyn i breswylwyr wahanu elfennau allweddol o'r gwastraff a roddir allan ganddynt i'w gasglu, ac mae gan chwe chyngor system casgliadau cymysg (Atodiad 3). Yn rhai cynghorau ceir tensiynau o hyd â rhai preswylwyr wrth iddynt geisio newid eu trefniadau casglu gwastraff i gydymffurfio mwy â'r dull casglu a argymhellir gan Lywodraeth Cymru.

1.10 Mae cynghorau Sir Benfro a Bro Morgannwg bellach wedi cyhoeddi eu bwriad i gaffael yr asedau a datblygu'r seilwaith sydd eu hangen i fabwysiadu'r Glasbrint o fewn y ddwy flynedd nesaf. Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i fwy o gynghorau ddilyn yr un hynt ar ôl paratoi eu cynlluniau busnes.

1.11 At ei gilydd, mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod llawer o'r dadlau gwrthwynebol ynghylch dulliau casglu bellach yn y gorffennol, a bod y blaenoriaethau bellach yn symud tuag at ddatblygu seilwaith a marchnadoedd newydd ar gyfer deunyddiau. Fel tystiolaeth bod y berthynas yn gwella, mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi amlygu'r ffordd y mae wedi bod yn gweithio gyda chynghorau i ystyried trosglwyddo peth o'r cyllid ar gyfer ailgylchu i'r Grant Cynnal Refeniw (paragraff 2.51). Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi bod yn gweithio gyda chynghorau i weithredu ymgyrch newydd i newid ymddygiad (paragraff 1.26).

1.12 Mae Llywodraeth Cymru wedi llunio canllawiau statudol[15] ar gasglu papur, metel, plastig a gwydr gwastraff ar wahân. Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau wedi'n hysbysu bod amryw o gynghorau'n ymddangos fel pe baent wedi penderfynu nad oes angen iddynt newid eu dulliau i gydymffurfio â dirymiadau a roddwyd yn y ddeddfwriaeth ar gasgliadau ar wahân. Safbwynt Llywodraeth Cymru yw y dylai'r ymagwedd a argymhellir yn y Glasbrint Casgliadau fod yn fodd i sicrhau cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth ar gasgliadau ar wahân.

15 Llywodraeth Cymru, **Canllawiau statudol ar gasglu papur, metel, plastig a gwydr gwastraff ar wahân**, Rhagfyr 2014.

Dangosyn 3 – cymhariaeth o’r dulliau a ddefnyddiwyd gan gynghorau i gasglu adnoddau ailgylchadwy, 2011-12 a 2016-17

Dull casglu[1]	Nifer y cynghorau yn defnyddio'r dull yn 2011-12	Nifer y cynghorau yn defnyddio'r dull yn 2016-17
Glasbrint Casgliadau[2]	3	11
Didoli ar garreg y drws (ond heb gydymffurfio’n llwyr â’r Glasbrint Casgliadau yn rhannau eraill o’r gwasanaeth)[3]	5	1
Dwy ffrwd	5	3
Aml-ffrwd	2	1
Cymysg	7	6

Nodiadau:

1 Mae’r data yn cyfeirio at y system a ddefnyddiwyd yn bennaf gan bob cyngor yn ystod y flwyddyn.

2 Yn ymarferol, nid oedd yr holl gynghorau yn y categori ‘glasbrint’ yn gweithredu pob agwedd a nodwyd yng nghyfluniad y gwasanaeth a nodwyd gan Lywodraeth Cymru yn y Glasbrint Casgliadau. Er enghraifft, ar lefel y criw casglu, codi am gasgliadau gwastraff gardd, darparu bagiau leinio cadis bwyd neu hyrwyddo compostio yn y cartref.

3 Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen yw’r Cyngor sy’n cael ei ddangos fel un sy’n didoli ar garreg y drws, ond nad yw’n cydymffurfio’n llwyr â’r Glasbrint Casgliadau. Dechreuodd y Cyngor symud tuag at y Glasbrint Casgliadau yn 2015-16, ond mae’n dal heb newid ei gerbydau casglu deunyddiau ailgylchu i’r cerbydau a ffafrir yn y Glasbrint. Mae Llywodraeth Cymru o’r farn na ddylid ystyried bod y Cyngor wedi mabwysiadu’r Glasbrint eto i ddibenion cymharu.

Ffynhonnell: Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

1.13 Mewn arolwg gan Asiantaeth yr Amgylchedd yn 2016,[16] gwelwyd bod y rhan fwyaf o awdurdodau casglu gwastraff Lloegr wedi cynnal asesiad o'r angen i gasglu deunyddiau ar wahân i'w hailgylchu, neu wedi gwneud trefniadau i gynnal asesiad o'r fath. Daeth Asiantaeth yr Amgylchedd i'r casgliad mai casgliadau cymysg yw'r prif ddull casglu yn Lloegr, ac mae'n debygol y bydd hynny'n parhau'.

1.14 Mae Llywodraeth y DU bellach yn defnyddio fframwaith gwirfoddol er mwyn ceisio sicrhau mwy o gysondeb o ran dulliau casglu deunyddiau i'w hailgylchu ar garreg y drws yn Lloegr[17]. Mae dewis o dri dull yn cael ei hyrwyddo, ar yr amod y gall cynghorau ddangos eu bod yn cydymffurfio â'r deddfwriaeth r gasgliadau ar wahân. Mae pob dull yn mynnu bod bwyd yn cael ei gasglu ar wahân. Y dulliau a hyrwyddir yw'r dull aml-ffrwd (sy'n debyg i Lasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru), y dull dwy ffrwd a'r dull cymysg.

1.15 Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gyfrifol am reoleiddio'r ddeddfwriaeth ar gasgliadau ar wahân ar draws y cynghorau, contractwyr casglu gwastraff y sector preifat a chynhyrchwyr gwastraff masnachol yng Nghymru. Fodd bynnag, nid yw Cyfoeth Naturiol Cymru eto wedi defnyddio ei bwerau i'w gwneud hi'n ofynnol i unrhyw gyngor gyflwyno asesiad annibynnol o'i ddulliau o gasglu deunyddiau i'w hailgylchu[18]. Nid yw ychwaith wedi herio unrhyw gontractwyr preifat. Ar gyfer cynghorau, mae Cyfoeth Naturiol Cymru o'r farn fod cynlluniau sy'n bodoli eisoes, fel targedau ailgylchu a'r Rhaglen Newid Gydweithredol, yn ddigonol i sicrhau ansawdd a niferoedd yr adnoddau ailgylchadwy. Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi penderfynu defnyddio ei adnoddau prin i ganolbwyntio ar risgiau'n gysylltiedig â throseddau gwastraff a chydymffurfio â thrwyddedau amgylcheddol[19].

16 Environment Agency, **Waste collection authority separate collection arrangements: survey results, Version 1**, Ionawr 2016.

17 Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau, **A Framework for Greater Consistency in Household Recycling in England**, Medi 2016.

18 Dyma'r asesiad o'r graddau i cydymffurfir â dulliau o gasglu deunyddiau ailgylchadwy o dan ddarpariaethau asesu 'TEEP' yn Rheoliadau Gwastraff (Cymru a Lloegr) (Diwygio) 2012.

19 Mae casgliadau ar wahân yn un o nifer o gyfundrefnau gwastraff y mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn awdurdod rheoleiddio arnynt, ond lle nad yw o reidrwydd yn mynd ati'n rhagweithiol i ofyn am wybodaeth gan weithredwyr. Y gweithredwr sydd yn gyfrifol am gydymffurfio a bydd Cyfoeth Naturiol Cymru yn ymyrryd os oes ganddo dystiolaeth bod problem yn bodoli.

1.16 Gyda chefnogaeth Cydffederasiwn Awdurdodau Lleol yr Alban a Zero Waste Scotland, mae Llywodraeth yr Alban wedi datblygu ymagwedd arall er mwyn cynyddu hyd yr eithaf yr adnoddau ailgylchadwy o ansawdd uchel a gaiff eu dal, a hyrwyddo trefniadau cyson ar gyfer casglu'r adnoddau hynny. (Bocs 4). Yn wahanol i Lasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru, nid yw'r siarter ailgylchu yn mynd ati i ragnodi manylion penodol unrhyw gerbydau a chyfarpar o'r cychwyn cyntaf. Nid yw ychwaith yn nodi sut yn union y dylid casglu o garreg y drws. Yn lle hynny, mae'r siarter yn pennu nodau perfformiad cyffredin, ac yn nodi 'ymhen amser byddwn yn sefydlu systemau casglu cyffredin, fel bo'n briodol, ar gyfer papur, cerdyn, gwydr, plastigau, metelau, bwyd a deunyddiau eraill a ailgylchir yn gyffredin ac y tybir eu bod yn ddichonadwy'. Mae'r siarter hefyd yn gwneud addewid i gael gwared â'r 'anghysondeb ynghylch yr hyn y gellir ac na ellir ei ailgylchu mewn gwahanol ardaloedd'.

Bocs 4 – Siarter yr Alban ar gyfer Ailgylchu Gwastraff y Cartref

Yn yr Alban, mae gwaith a gyflawnwyd ar y cyd gan Lywodraeth yr Alban, Cydffederasiwn Awdurdodau Lleol yr Alban a Zero Waste Scotland wedi esgor ar Siarter yr Alban ar gyfer Ailgylchu Gwastraff y Cartref, a lansiwyd ym mis Tachwedd 2015. Gwahoddir cynghorau i ymrwymo i'r siarter wirfoddol hon a luniwyd i hyrwyddo trefniadau mwy cyson ar gyfer ailgylchu ledled y wlad. Mae'r siarter yn argymell y dylid mabwysiadu dulliau ailgylchu lle cesglir gwydr a phapur mewn ffrydiau ar wahân, gan gasglu metelau a phlastigau gyda'i gilydd fel trydedd ffrwd. Gellir casglu gwastraff bwyd ar wahân neu ei gymysgu â gwastraff gardd yn dibynnu ar y dull o'i drin wedi hynny. Cesglir gwastraff gweddilliol ar wahân.

Gall cynghorau sy'n ymrwymo i'r siarter wneud cais am gyllid oddi wrth Lywodraeth yr Alban i'w cynorthwyo i gyflawni newidiadau i wasanaethau fydd yn gyson â'r siarter, Erbyn mis Mai 2017, roedd 25 o'r 32 o gynghorau yn yr Alban wedi derbyn cymeradwyaeth eu haelodau etholedig i lofnodi'r siarter.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud cynnydd o ran annog y cyhoedd i gymryd rhan mewn ailgylchu drwy rannu arfer da, ac nid yw hyd yma wedi annog unrhyw gymhellion na chosbau ariannol ychwanegol

1.17 Nodwyd yn ein hadroddiad yn 2012, fod cynyddu cyfranogiad y cyhoedd, er mwyn gwneud defnydd mwy effeithiol o wasanaethau a seilwaith presennol yn hytrach na datblygu mwy o gyfleusterau, yn ffordd o gynyddu'r gyfradd ailgylchu a chynyddu effeithlonrwydd. Yn ein barn ni, mae'r casgliad hwn yn parhau i fod yn berthnasol, wrth i bwysau ar gyllid cyfalaf gynyddu ac wrth i gynghorau resymoli eu cyfleusterau ailgylchu gwastraff.

1.18 Wrth gyfeirio cynghorau at arfer da ac annog cyfranogiad cyhoeddus, mae Llywodraeth Cymru'n dibynnu'n helaeth ar wybodaeth a gyhoeddwyd drwy Raglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau[20]. Defnyddir y canllawiau hyn yn eang. Fodd bynnag, er gwaethaf y manteision posibl, bydd cynghorau'n aml yn wynebu costau ychwanegol os ydynt yn gweithredu'r canllawiau yn y modd cywir. Er mwyn ceisio lleihau'r gost o fonitro cyfranogiad y cyhoedd o ran ailgylchu, ni fydd rhai cynghorau ond yn mesur cyfradd 'rhoi allan' y bin gwastraff domestig yn hytrach na chyfranogiad,[21] neu ni fyddant yn mesur cyfranogiad dros gyfnod digon hir i'r canlyniadau fod yn sail ddilys ar gyfer penderfyniadau ehangach a wneir ganddynt.

1.19 Hyd yma, nid yw Llywodraeth Cymru wedi sefydlu dangosyddion perfformiad penodol ar gyfer cyfranogiad yn unol â'n hargymhelliad blaenorol, ac mae defnyddio'r dull o fesur cyfranogiad yn y canllawiau yn wirfoddol. Rydym yn cytuno â Llywodraeth Cymru na fyddai un dull o fesur cyfranogiad ym mhob cyngor yn fuddiol iawn. Mae'r canllawiau[22] yn gywir wrth awgrymu bod deall lefel y gweithgarwch mewn wardiau cyngor, ardaloedd neu ar rawdiau casglu yn galluogi ymyraethau sydd wedi'u targedu'n well. Fodd bynnag, byddai sefydlu ymagwedd fwy cyson yn creu sail well i gymharu rhwng ardaloedd cyngor a chefnogi gwelliant.

20 Mae'r wybodaeth hon yn cynnwys arweiniad ar gasgliadau gwastraff bwyd aelwydydd, atal gwastraff y cartref, gwella ansawdd deunyddiau ailgylchadwy sych a gwaith partneriaeth.

21 'Cyfradd rhoi allan' yw cyfran yr aelwydydd sydd yn rhoi deunyddiau ailgylchu neu wastraff bwyd allan ar gyfer un cyfle casglu. 'Cyfradd cyfranogi', fel y diffinnir yng nghanllawiau Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau, yw mesuriad o gyfran yr aelwydydd sydd yn cymryd rhan mewn ailgylchu o leiaf unwaith o fewn y cyfnod dan sylw. Cyfrifir y gyfradd cyfranogi dros dri chyfle casglu, oherwydd ni fydd llawer o aelwydydd yn rhoi eu cynhwysydd allan bob tro, fel arfer gan nad yw'n llawn neu am eu bod wedi anghofio.

22 Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau wedi llunio ystod o ganllawiau i gynghorau ar gynyddu cyfranogiad, gan gynnwys canllawiau ar gyfer ardaloedd amddifadus, poblogaethau teithiol, cymunedau o ymfudwyr a gwahanol fathau o lety, er enghraifft, ar ddatblygu dangosyddion perfformiad ar gyfer cyfranogiad ailgylchu mewn fflatiau.

1.20 Yn 2016, penderfynodd Llywodraeth Cymru neilltuo adnoddau'r swyddogaeth y Cynllun Craff am Wastraff, a oedd gynt yn cael ei chyflawni gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, ar gyfer Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau. Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau sydd bellach yn gyfrifol am gyflawni prosiectau cyfathrebu a newid ymddygiad ar ran Llywodraeth Cymru. Roedd porth arfer da Cynllun Craff am Wastraff Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn arfer cynnig safle i gynghorau gyfnewid arfer da a phrofiadau. Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau wedi sefydlu canolfan hygyrch iawn i gyfnewid arfer da, ynghyd â gwefan sy'n cynnwys canllawiau defnyddiol i gynghorau ar reoli gwastraff.

1.21 Ar ran Llywodraeth Cymru, mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau hefyd wedi cynorthwyo cynghorau i werthu rhai adnoddau wedi'u hailgylchu i ailbroseswyr. Dyma fenter ddefnyddiol a all gynorthwyo cynghorau i wireddu gwerth adnoddau ailgylchadwy mewn marchnad anodd sydd yn amrywio'n aml. Ym mis Gorffennaf 2017, adroddodd Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau ei bod wedi cynorthwyo naw o gynghorau yng Nghymru gyda deunydd marchnata, gan greu budd net o £1.4 biliwn[23]. Roedd Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau yn cydnabod bod y rhan fwyaf o'r budd hwn yn tarddu o ddau gyngor nad oeddent cyn hynny wedi ennill unrhyw incwm o'u deunyddiau ailgylchadwy. Yr oedd hefyd yn cydnabod bod cefnogaeth i froceru deunyddiau ailgylchadwy yn faes yr oedd angen ei ddatblygu ymhellach ar lefel genedlaethol.

1.22 Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau hefyd wedi datblygu ymgyrchoedd cenedlaethol ar gyfer ailgylchu a lleihau gwastraff (Bocs 5). Fodd bynnag, nid yw Llywodraeth Cymru wedi gweithredu eto er mwyn ymateb i argymhelliad Pwyllgor y Cynulliad Cenedlaethol ar gyfer yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd i gomisiynu ymchwil i'r berthynas rhwng gostwng gwastraff, incwm a gallu cynghorau i gyrraedd targedau ailgylchu yn 2019-20 a 2024-25. Er i Lywodraeth Cymru dderbyn yr argymhelliad hwn i ddechrau, nododd y byddai costau'n gysylltiedig â hynny, ac mae swyddogion bellach wedi cwestiynu dichonadwyedd cyffredinol y gwaith ymchwil a awgrymwyd gan y Pwyllgor. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyfeirio at y cynnydd a wnaed eisoes yn gysylltiedig â'r targed o 64% ar gyfer 2019-20, a'r trywydd cadarnhaol tuag at y targed o 70% yn 2024-25 (Atodiad 3). Y mae wedi ariannu gwaith ymchwil i'r costau a'r manteision yn gysylltiedig â sefydlu targed statudol newydd o 80% (paragraff 9) ond ystyriwn na fydd cwmpas y gwaith ymchwil hwnnw hyd yn oed yn cyflawni bwriadau'r Pwyllgor.

23 Fel yr adroddwyd wrth Fwrdd Rhaglen Gweinidogol Llywodraeth Cymru.

Bocs 5 – Ymgyrch Caru Bwyd; Casáu Gwastraff ac Ailgylchu dros Gymru

Ymgyrch a gynhelir ledled y DU drwy Raglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau yw Caru Bwyd; Casáu Gwastraff. Nod yr ymgyrch yw codi ymwybyddiaeth ynghylch yr angen i leihau gwastraff bwyd drwy gyflawni tasgau hawdd ac ymarferol bob dydd yn y cartref. Bydd atal gwastraff bwyd yn arbed arian ac o fudd i'r amgylchedd.

Ailgylchu dros Gymru yw ymgyrch ailgylchu genedlaethol Cymru. Cynhelir ac ariennir yr ymgyrch gan Lywodraeth Cymru, ac fe'i mabwysiadwyd yn lleol gan gynghorau a phartneriaid eraill. Ei nod yw annog defnyddwyr i ailgylchu mwy o eitemau yn amlach o bob rhan o'r cartref. Mae Ailgylchu dros Gymru yn cynnwys dolenni cyswllt i wybodaeth ailgylchu pob cyngor.

1.23 Gwnaethom hefyd argymell yn flaenorol y dylai Llywodraeth Cymru greu cynlluniau wrth gefn yn barod i gynnig cymhellion ariannol i'r cyhoedd, neu i orfodi cosbau ariannol arnynt, os nad ydynt yn lleihau'r gwastraff y maent yn ei gynhyrchu, yn ei ailddefnyddio, yn ei ailgylchu neu'n ei gompostio i raddau digonol mewn ymateb i fesurau darbwyllo ac addysg. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn na fu angen iddi gymryd y cam hwn gan fod y cynghorau wedi gwneud cynnydd da hyd yma o ran cynyddu ailgylchu. Yn lle hynny, mae Llywodraeth Cymru hyd yma wedi dewis dibynnu ar ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth a chynnig gwasanaethau i aelwydydd er mwyn dylanwadu ar gyfranogiad y cyhoedd.

1.24 Roeddem yn cydnabod na ddylid ond cyflwyno cymhellion neu gosbau os na lwyddwyd i sicrhau'r gwelliant angenrheidiol mewn perfformiad ailgylchu drwy fesurau eraill. Yn 2017, cynhaliodd Llywodraeth Cymru ymgynghoriad ar bwerau newydd[24] i ddefnyddio hysbysiadau cosb benodedig, ac estynnodd y cyfrifoldeb i gynnwys cynhyrchwyr, er mwyn cynyddu ailgylchu. Yn benodol, mae angen i gynghorau gyrraedd y targed ailgylchu o 70% erbyn 2024-25, ac mae Llywodraeth Cymru yn ystyried codi'r targed hwn i 80% yn 2034-35, gyda dyhead yn **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** i gyrraedd targed ailgylchu o 100% yn 2049-50.

24 Llywodraeth Cymru (dogfen ymgynghori), **Bwrw ymlaen â rheoli adnoddau naturiol Cymru yn gynaliadwy**, Mehefin 2017.

1.25 Mae Llywodraeth Cymru yn ailystyried yr angen am gymhellion yn rhan o'r gwaith o ailwampio'r strategaeth genedlaethol yn 2018. Fodd bynnag, ni fydd Llywodraeth Cymru yn deddfu ynghylch unrhyw ddarpariaethau gorfodi ychwanegol ar gyfer y cyhoedd yn y tymor canolig. Ystyria fod deddfwriaeth bresennol yn ddigonol er mwyn cyflawni ei hamcanion.

1.26 Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda chynghorau i ddatblygu ymgyrch newydd i newid ymddygiad. Mae'r ymgyrch yn cynnwys tair rhan allweddol: cyfathrebu ar raddfa leol a chenedlaethol; sicrhau bod yr holl gynghorau'n darparu gwasanaethau a all fanteisio ar gynnydd mewn ailgylchu, yn enwedig ar garreg y drws; a chynorthwyo cynghorau i ddefnyddio pwerau sy'n bodoli eisoes yn adran 46 o Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 i gosbi'r rhai hynny sy'n rhoi deunyddiau ailgylchadwy mewn cynwysyddion gwastraff gweddilliol neu sy'n difwyno cynwysyddion a fwriedir ar gyfer deunyddiau ailgylchadwy. Nid yw defnyddio'r pwerau hyn i'r diben hwn wedi'i brofi yn y llysoedd eto.

1.27 Dengys dadansoddiad cyfansoddiadol o 2015 fod 48.9% o'r gwastraff gweddilliol a gasglwyd ar garreg y drws yn ddeunydd yr oedd modd ei ailgylchu'n eang, a bod 59.4% yn fioddiraddadwy. Gwastraff bwyd oedd yn cyfrannu fwyaf at hyn, ond amlygai dadansoddiad gan Raglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau hefyd fod llawer o wastraff arall a allai gael ei ailgylchu yn cyrraedd y ffrwd gwastraff gweddilliol (Dangosyn 4). Nodai fod cyfleoedd neilltuol i wella'r cyfraddau dal ar gyfer tecstilau, metelau anfferrus a phlastig trwchus.

Dangosyn 4 – cyfansoddiad gwastraff gweddilliol a gasglwyd ar garreg y drws o ran y prif adnoddau ailgylchadwy (dadansoddiad o 2015)

Math o ddeunydd ailgylchadwy	% o wastraff gweddilliol ar garreg y drws
Gwastraff bwyd	24.8
Plastig trwchus	7.5
Tecstilau	5.6
Papur ailgylchadwy	4.3
Cerdyn ailgylchadwy	3.5
Gwastraff gardd	2.7
Gwydr	2.6
Metel fferrus	1.9
Metel anfferrus	1.3
Cyfarpar trydanol ac electronig gwastraff	1.3

Sylwer: ni fyddai'r cyfanswm y deunydd o'r mathau hyn wedi bod yn ailgylchadwy.

Ffynhonnell: Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau, **Dadansoddiad Cenedlaethol o Gyfansoddiad Gwastraff Trefol yng Nghymru**, Mehefin 2016.

1.28 Mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i ganolbwyntio mwy ar decstilau, metelau anfferrus a phlastig mewn ymdrechion ailgylchu. Mae hyn oherwydd bod y deunyddiau hynny, yn ogystal â chyfarpar trydanol ac electronig gwastraff, yn werthfawr ac, mewn rhai achosion, yn brin. Maent hefyd yn cael effaith sylweddol ar yr ôl troed carbon a gynhyrchir gan wastraff. Yn ogystal â chipio mwy o'r deunyddiau ailgylchadwy hyn, gallai cynnig cymhellion i gymunedau sy'n ailgylchu cyfradd uchel o ddeunyddiau ailgylchadwy ac, o bosib, gorfodi cosbau ariannol penodedig ar aelwydydd lle na chaiff deunyddiau ailgylchadwy eu gwahanu'n ddigonol i'w casglu, fod yn ffordd o wella ansawdd ailgylchadwy, a'u gwerth yn sgil hynny. Fodd bynnag, bydd yr ansawdd hefyd y dibynnu ar y dull casglu. Mae atal gwastraff na ellir ei ailgylchu rhag halogi deunyddiau ailgylchadwy, neu atal deunyddiau ailgylchadwy rhag cael eu rhoi yn y ffrwd casglu anghywir, o gymorth i greu adnoddau ailgylchadwy glanach sydd wedi'u gwahanu'n well, a'r incwm uchaf posib i gynghorau.

1.29 Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cymru a chynghorau yn rhoi'r flaenoriaeth i ailgylchu gwastraff bwyd gan fod gwastraff gweddilliol yn dal i gynnwys llawer o wastraff bwyd. Yn ogystal â hynny, gall gwastraff bwyd a adawir mewn gwastraff gweddilliol achosi problemau amwynder i ddeiliaid tai, yn enwedig wrth i gynghorau geisio lleihau mynychder casgliadau gwastraff gweddilliol ymhellach.

1.30 Yn unol ag argymhelliad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd, mae Llywodraeth Cymru wedi comisiynu adroddiad[25] ar swm y gwastraff a gesglir i'w ailgylchu ond a wrthodir yn diweddarach oherwydd halogiad, ynghyd â chyrchfan adnoddau ailgylchadwy o bob dull casglu. Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau hefyd wedi datblygu gwefan sy'n dangos cyrchfan adnoddau ailgylchadwy i'r cyhoedd (**myrecyclingwales.org.uk/cy**). Gallai'r wybodaeth hon fod o gymorth i chwalu'r canfyddiad sydd gan rai fod gwastraff ailgylchadwy yn cael ei waredu yn hytrach na'i ddefnyddio fel adnodd.

25 Eunomia, **Recycling Destinations Data Review**, Mawrth 2016.

Mae systemau casglu yn parhau i esblygu ond gwelwyd mewn ymarferion meincnodi fod cost rhai gwasanaethau rheoli gwastraff yn amrywio i raddau syfrdanol

1.31 Yn ein hadroddiad yn 2012, nodwyd bod perfformiad ailgylchu cynghorau fel arfer yn gwella fesul cam wrth iddynt weithredu mentrau newydd. Roedd hi'n anodd cymharu perfformiad a chostau gan fod gwelliannau'n digwydd ar wahanol amseroedd ar sail anghenion lleol a llawer o ffactorau eraill. Mewn rhai achosion lle mabwysiadodd cynghorau'r Glasbrint Casgliadau ers 2012, yn benodol ym Merthyr Tudful a Blaenau Gwent (Bocsys 2 a 3) - cyflwynwyd newidiadau i wasanaethau dros gyfnod byr.

1.32 Mae gwelliannau i systemau casglu, a newidiadau iddynt, wedi parhau ers 2012 yng nghyd-destun pwysau ariannol cynyddol. Serch hynny, mae mwyafrif y cynghorau bellach wedi cyrraedd pwynt tebyg yn natblygiad eu gwasanaethau casglu gwastraff o garreg y drws, sy'n golygu bod modd cynnal cymhariaeth ystyrlon o gostau a pherfformiad. Os ydynt yn llwyddo i wyro gwastraff i'w ailgylchu, does dim rhaid i gynghorau gasglu cymaint o wastraff gweddilliol, ac mae'r holl gynghorau wedi symud at gasgliadau pythefnosol neu bob tair wythnos. Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy wedi newid i gasgliadau pedair wythnosol yn dilyn cynllun peilot Mae costau cynghorau am gasglu gwastraff gweddilliol, fel yr adroddwyd gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, wedi gostwng o £99.1 miliwn yn 2012-13 i £84.7 miliwn yn 2016-17.

1.33 Mae Torfaen a Chaerdydd yn enghreifftiau lle mae cynghorau lleol wedi cyflwyno biniau gwastraff gweddilliol ac iddynt lai o gapasiti. Mae treialon ledled y DU wedi dangos y gall y 'biniau cul' hyn ysgogi preswylwyr i wahanu mwy o wastraff y cartref i'w ailgylchu, gan greu cynnydd o bedwar pwynt canran, o bosib, mewn cyfraddau ailgylchu. Mae lleihau mynychder casgliadau a maint biniau gwastraff gweddilliol yn arbed arian ar ôl normaleiddio systemau ac adfer costau cyfalaf ar gyfer cyfarpar newydd. Gallai hynny olygu bod mwy o arian ar gael i'w wario ar ailgylchu. Yng Nglasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru, awgrymir y ddau newid hwnnw i gynghorau, gan awgrymu meintiau bin penodol, mynychder casgliadau ac ystod o newidiadau eraill i wasanaethau. Mae'r ddwy fenter hefyd yn ymddangos fel pe baent yn cynyddu ymwybyddiaeth ynghylch materion gwastraff, a gallant fod o gymorth i atal gwastraff, er y gall newidiadau o'r fath fynd dan groen rhai preswylwyr a chreu canfyddiad o ostyngiad mewn gwasanaeth.

1.34 Yn ogystal â hynny, mae cynghorau'n darparu canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref a threfniadau i gasglu gwastraff masnach, a'r unig wahaniaeth rhyngddynt yw'r penderfyniad i ddarparu rhai gwasanaethau casglu penodol fel casgliadau gofal iechyd ac ailgylchu cewynnau neu beidio. Mae canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref yn ddull cost-effeithlon o gasglu gwastraff i gynghorau, ac yn ffordd rwydd o wyro gwastraff o'i waredu mewn safleoedd tirlenwi i'w ailgylchu. Maent hefyd yn rhoi dewis arall i breswylwyr yn lle ailgylchu ar garreg y drws, yn enwedig gyda'r cyfyngiadau ychwanegol ar natur a maint y gwastraff y gellir ei gasglu drwy'r dull hwnnw. Gwastraff a gesglir mewn canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref sydd i gyfrif am bron i draean o gyfradd ailgylchu Cymru.

1.35 Dros y blynyddoedd diwethaf, mae cynghorau hefyd wedi lleihau nifer y safleoedd hyn, gan gau safleoedd nad oeddent yn gallu gwyro o leiaf 70% o'r gwastraff oedd yn cael ei dderbyn i'w ailgylchu neu ei ailddefnyddio. Problem bosibl sy'n deillio o hygyrchedd canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref yw bod preswylwyr yn croesi ffiniau siroedd i ddefnyddio'r safle agosaf, sydd yn rhoi camsyniad o swm y gwastraff sy'n deillio o ardal gyngor, ac yn gallu effeithio ar berfformiad ailgylchu'r cyngor hwnnw. Mae rhai cynghorau yn gofyn am brawf preswylio cyn caniatáu i bobl ddefnyddio eu safleoedd. Mae'r ffaith bod masnachwyr yn camddefnyddio'r safleoedd hyn er mwyn ceisio gwaredu eu gwastraff yn rhad ac am ddim hefyd yn achosi problem. Mae'r ymagweddau'n amrywio, ond yn gynyddol mae cynghorau'n chwilio am gyfleoedd i godi incwm drwy daliadau gan gwsmeriaid, fel codi tâl ar fasnachwyr am waredu rwbel.

1.36 Yng Nglasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru, nodir y bydd gwybodaeth am gostau'r cynghorau sy'n defnyddio'r Glasbrint Casgliadau yn cael ei chyhoeddi bob blwyddyn er mwyn 'galluogi'r cyhoedd i fesur a ydynt yn cael gwerth am arian'. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhoi crynodeb o ddata costau gwasanaethau gwastraff mewn adroddiad blynyddol ar Ddata Cyllid Gwastraff. Fodd bynnag, nid yw'r adroddiadau hyn yn cynnig safbwynt ynghylch gwerth am arian nac mewn fformat sy'n cynorthwyo'r cyhoedd i asesu gwerth am arian.

1.37 Dros y blynyddoedd diwethaf, rydym wedi hyrwyddo gwaith meincnodi ar ran Cymdeithas y Syrfewyr Sirol a drafodai wahanol agweddau ar wasanaethau rheoli gwastraff cynghorau. Mae'r gwaith meincnodi hwnnw, ochr yn ochr â ffigurau eraill a adroddwyd gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, wedi dangos bod costau yn amrywio i raddau syfrdanol. Er enghraifft:

- **Gwastraff bwyd**:
  - roedd y gost fesul aelwyd yn amrywio rhwng £13.02 a £39.87 yn 2013-14 a'r gost ganolrifol oedd £23.51. Erbyn 2014-15, roedd y gost ganolrifol wedi gostwng i £22.09 fesul aelwyd, ond roedd yr amrywiaeth eang yn parhau.
  - roedd cynghorau fel arfer yn casglu rhwng 1kg a 2kg o wastraff bwyd fesul aelwyd bob wythnos yn 2013-14 a 2014-15.
- **Gwastraff gardd**:
  - yn 2015-16, roedd y costau a adroddwyd am gasglu ar garreg y drws yn amrywio rhwng £3 a £42 fesul aelwyd.
- **Canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref**:
  - yn 2015-16, roedd costau cynghorau am ganolfannau ailgylchu gwastraff y cartref yn amrywio rhwng £8 a £53 fesul aelwyd, a rhwng £34 a £243 fesul tunnell o wastraff oedd yn cael ei derbyn.
  - o gyfanswm y gwastraff a ddeilliai o ardal gyngor, roedd y gyfran a oedd yn cael ei thrin drwy'r canolfannau hyn yn amrywio rhwng 14% a 43% yn 2015-16.
  - o'r gwastraff a oedd yn cael ei gasglu yn y canolfannau hyn, roedd y gyfran a oedd yn cael ei gwyro i'w hailgylchu yn amrywio rhwng 57% ac 87% fesul cyngor yn 2015-16.

1.38 Ni fu'r rhesymau dros yr amrywio mewn costau yn glir bob amser. Bydd ystod eang o ffactorau, gan gynnwys effeithlonrwydd gwasanaethau, demograffeg a'r incwm sy'n cael ei gynhyrchu[26] hefyd yn dylanwadu ar gostau gwasanaeth net, ac ni cheisiwyd addasu ar gyfer y ffactorau hyn wrth feincnodi. Gallai ffactorau eraill hefyd fodoli, fel ymrwymiadau i gontractau rheoli gwastraff hirdymor, a mynediad at seilwaith trin gwastraff, sy'n effeithio ar y costau a adroddwyd.

1.39 Ym Mharagraffau 1.43-1.51 ystyrir y costau a adroddwyd gan gynghorau yn fanylach ar gyfer 2016-17. Rydym yn canolbwyntio yn yr adran honno ar ddeunyddiau ailgylchu sych ar garreg y drws a chyfanswm cost gwasanaethau gwastraff y cartref. Mae adroddiadau blynyddol Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyllid gwastraff yn rhoi dadansoddiad pellach o gostau cynghorau.

26 Roedd adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol ym mis Tachwedd 2016 **Trefniadau awdurdodau lleol i godi tâl am wasanaethau** a chynhyrchu incwm yn cynnwys dadansoddiad o ymagwedd cynghorau at godi tâl a chynhyrchu incwm yn gysylltiedig â gwasanaethau gwastraff. Cynhaliom hefyd seminar yn 2016 a oedd yn cynnwys profiadau cynghorau Wirral, Sir Ddinbych a Sir Fynwy wrth godi tâl am gasgliadau gwastraff gardd. Roedd gostyngiad sylweddol mewn perfformiad ailgylchu yn duedd gyffredin wrth gyflwyno taliadau, ond gyda rhywfaint o adferiad dros y blynyddoedd dilynol.

Mae Llywodraeth Cymru o’r farn fod ei Glasbrint Casgliadau, o’i weithredu’n optimaidd, yn cynnig y dull mwyaf cost-effeithiol yn gyffredinol o gasglu gwastraff o aelwydydd

Mewn adolygiad a gomisiynwyd yn flaenorol gan Lywodraeth Cymru, casglwyd bod y Glasbrint Casgliadau yn gallu cynnig datrysiad rhatach na systemau casglu eraill, ond ei fod yn arwain at gyfradd ailgylchu debyg

1.40 Mae Llywodraeth Cymru wedi gweithredu argymhelliad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd i gynnal adolygiad annibynnol[27] o’r Glasbrint Casgliadau (Atodiad 2). Roedd y Pwyllgor wedi nodi bod ‘Llywodraeth Cymru yn argyhoeddiedig bod ei Glasbrint Casgliadau yn cynnig y dull gorau o sicrhau cyfraddau ailgylchu uwch, deunyddiau ailgylchadwy o ansawdd gwell a gwell effeithlonrwydd’. Nododd hefyd, fodd bynnag, ‘nad oedd llawer o awdurdodau lleol o’r un argyhoeddiad’, gan ychwanegu ‘ar hyn o bryd, nid oes un dull unigol o gasglu adnoddau ailgylchadwy gan ddeiliaid tai yn arwain y blaen yn glir o ran perfformiad, cost neu effeithlonrwydd’. I gefnogi’r adolygiad hwn, sefydlodd Llywodraeth Cymru Grŵp Cynghori Technegol, a oedd yn cynnwys cynrychiolwyr o Lywodraeth Cymru, cynghorau a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Bu adolygydd cymheiriaid allanol hefyd yn goruchwylio’r dulliau a ddefnyddiwyd i adolygu.

1.41 Nododd yr adolygydd cymheiriaid y cyfyngiadau ar y dystiolaeth a oedd ar gael, ac yn enwedig y ffaith mai ond ychydig iawn o ddeunydd darllen oedd ar gael a ystyriai berfformiad cymharol y Glasbrint Casgliadau. Fodd bynnag, cyflwynodd yr adolygiad rywfaint o dystiolaeth i ddangos y gallai’r Glasbrint Casgliadau sicrhau gostyngiad yng nghost cyffredinol gwasanaethau a sicrhau perfformiad ailgylchu tebyg o’i gymharu â dulliau casglu eraill. Defnyddiai’r adolygiad ddata a adroddwyd ar gostau ar gyfer casglu deunyddiau ailgylchadwy sych hyd 2013-14, pan nad oedd y Glasbrint Casgliadau ond yn cael ei weithredu gan bum cyngor. Roedd y data ar gostau casglu deunyddiau eraill ailgylchadwy yn seiliedig ar fodelau, a cheisiai’r gwaith hwnnw ystyried ffactorau eraill a allai ddylanwadu ar gostau lleol er mwyn gallu cymharu tebyg i debyg. Dywedodd yr adolygydd cymheiriaid mai ‘costau ailgylchu sych yn unig a ddefnyddiwyd i werthuso’r gwerth am arian cyffredinol’.

27 Eunomia, **Adolygiad o Lasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru**, Mawrth 2016.

1.42 Er bod y farn yn amrywio, bu rhai o reolwyr gwastraff y cynghorau yn feirniadol o'r adolygiad, gan ddweud mai ychydig o dystiolaeth empirig a ddefnyddiwyd, a bod y modelau'n hynod sensitif i'r rhagdybiaethau a gymhwyswyd. Nid ydym wedi ceisio ffurfio ein barn ein hunain ynghylch y sylfaen o dystiolaeth a ddefnyddiwyd ar gyfer canfyddiadau'r adolygiad, ond mae pryderon o'r fath yn parhau i fod yn ffactor wrth geisio darbwyllo rhai cynghorau ynghylch y rhinweddau sy'n gysylltiedig â'r Glasbrint Casgliadau. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru hefyd wedi tynnu sylw at y ffaith nad oedd yr adolygiad yn ystyried effaith negyddol y gallai newid dulliau casglu ei chael ar gyfranogiad y cyhoedd o ran ailgylchu, hyd yn oed os nad yw'r effaith honno ond yn effaith fyrdymor. Yn ôl y profiad a gafwyd yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent ers cynnal yr adolygiad (Bocs 2), gellid bod wedi lliniaru'r effaith hon hefyd drwy weithredu trefniadau gwell i reoli newid.

Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cynnal dadansoddiad pellach er mwyn cael dealltwriaeth well o'r gwahaniaethau a adroddwyd yng nghostau casglu gwastraff y cynghorau, a beth fu'r effaith ar gynghorau a fabwysiadodd y Glasbrint Casgliadau

1.43 Mae Llywodraeth Cymru'n cydweithio â Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau drwy'r Rhaglen Newid Gydweithredol i fonitro effeithiau newidiadau diweddar i wasanaethau. Drwy'r gwaith hwn, mae Llywodraeth Cymru wedi dweud wrthym ei bod bellach yn bwriadu adrodd ar ddadansoddiad o'r newidiadau ariannol, a'r newidiadau eraill, a welwyd mewn cynghorau ers mabwysiadu'r Glasbrint Casgliadau. Bydd yn ystyried ffactorau gweithredol sydd yn dylanwadu ar gostau ac incwm yn sgil gwerthu deunyddiau. Bwriad Llywodraeth Cymru yw y bydd y gwaith hwn yn cael ei ddefnyddio'n sail i adolygu'r Glasbrint Casgliadau. Tynnwyd sylw at yr angen am ddadansoddiad o'r fath yn ystod ein trafodaethau â swyddogion Llywodraeth Cymru wrth lunio'r adroddiad hwn.

1.44 Buom yn cymharu'r costau gwirioneddol a adroddwyd gan gynghorau ar gyfer casglu deunyddiau ailgylchadwy sych o garreg y drws yn 2016-17, gan ganolbwyntio ar gost ganolrifol pob un o'r pum dull casglu a ddefnyddiwyd. Mae'r data'n cynnwys costau casglu, trosglwyddo a thrin, a'r incwm yn sgil gwerthu'r deunyddiau ailgylchadwy. Gan fod maint sampl rhai categorïau casglu yn gyfyngedig, nid yw canfyddiadau'r dadansoddiad hwn ond yn ddangosol. Mae adroddiadau cyllid gwastraff blynyddol Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn dadansoddi'r costau hyn ymhellach, ac nid ydym wedi ceisio ystyried y ffactorau y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu eu hystyried yn y gwaith y mae'n ei gyflawni.

1.45 Yn Nangosyn 5, gwelir bod y gost ganolrifol fesul aelwyd yn y cynghorau a oedd wedi mabwysiadu'r Glasbrint Casgliadau yn cymharu'n ffafriol â'r hyn a adroddwyd ar gyfer casgliadau dwy ffrwd. Yn fras, roedd y gost ganolrifol yn debyg i'r gost a adroddwyd ar gyfer cynghorau a ddefnyddiai'r dull cyfunol. Yn yr amrediad ar gyfer cynghorau'r Glasbrint Casgliadau, adroddodd Wrecsam gostau a oedd bron wyth gwaith yn uwch na Phen-y-bont ar Ogwr. Ar gyfer cynghorau a ddefnyddiai gasgliadau cymysg, roedd y gost uchaf ychydig dros ddwywaith yn uwch na'r gost rataf, ac roedd y gwahaniaeth rhwng yr uchaf a'r isaf yn llai eto ar gyfer y tri chyngor a ddefnyddiai'r dull casglu dwy ffrwd.

1.46 Mae'r rhesymau wrth wraidd yr ystod o gostau i gynghorau sy'n defnyddio'r Glasbrint Casgliadau yn haeddu ystyriaeth bellach. Er enghraifft, nid oedd unrhyw berthynas amlwg rhwng y costau a adroddir a'r categori y mae cynghorau ynddo - gwledig, y cymoedd neu drefol. Fodd bynnag, mae'n glir bod rhai cynghorau a oedd eisoes yn adrodd costau cymharol isel cyn symud i'r Glasbrint Casgliadau wedi parhaus i wneud hynny wedyn. Yn yr un modd, wrth i rai cynghorau â chostau uwch fabwysiadu'r Glasbrint yn fwy diweddar, mae'r costau a adroddwyd ganddynt yn ddiweddarach wedi parhau i fod yn gymharol uchel. Dyma'r rheswm rhannol pam bod cost ganolrifol casgliadau mewn cynghorau a oedd wedi mabwysiadu'r Glasbrint Casgliadau wedi cynyddu yn nhermau arian parod o £12.85 fesul aelwyd yn 2010-11 (dau gyngor) i £42.66 yn 2015-16 (11 cyngor), cyn gostwng yn ôl i'r £35.70 a adroddwyd ar gyfer 2016-17[28].

1.47 Wrth edrych yn ôl ar y duedd mewn costau canolrifol dros y blynyddoedd diwethaf, mae newidiadau yn nulliau casglu'r cynghorau yn cymhlethu'r darlun. Ni chyflwynwyd y newidiadau hyn fel arfer mewn camau gweithredu unigol ar dro'r flwyddyn ariannol. Golyga hynny y gall y costau blynyddol, yn ymarferol, gynnwys mwy nag un dull. Gallai'r costau hynny hefyd gynnwys costau untro ychwanegol yn gysylltiedig â'r trosglwyddo.

28 Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr a Chyngor Dinas Casnewydd oedd y cynghorau cyntaf i ddechrau gweithredu'r Glasbrint Casgliadau o 2010-11 ymlaen. Ymunodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy â hwy yn 2011-12, a Chyngor Sir Powys yn 2012-13, a Chyngor Sir Ynys Môn yn 2013-14. Ers hynny, mae chwe chyngor arall wedi newid eu dulliau, ac fe'u pennwyd gan Lywodraeth Cymru yn gynghorau a oedd yn cydymffurfio â'r Glasbrint Casgliadau yn 2015-16 a 2016-17 (Dangosyn 3).

Dangosyn 5 – y gost fesul aelwyd am gasgliadau ailgylchu sych ar garreg y drws mewn cynghorau yn 2016-17, a'r gost ganolrifol fesul dull casglu[1, 2, 3]

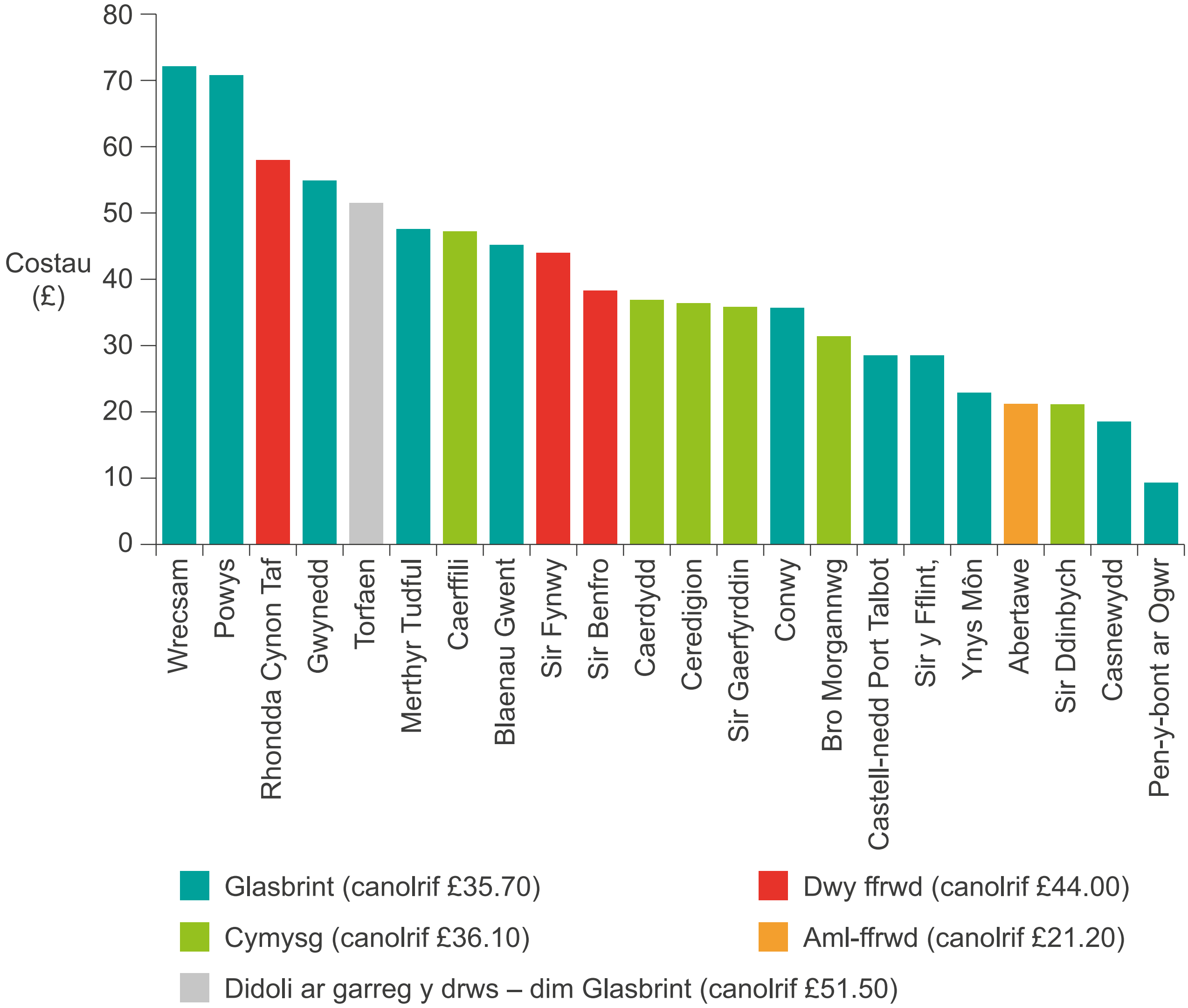

Nodiadau:

1 Gall pob dull casglu gynnwys elfen o amrywiaeth. Er enghraifft, yn achos cynghorau sy'n gweithredu'r Glasbrint Casgliadau lle ceir gwahaniaethau fel maint y criw casglu a thaliadau cwsmeriaid.

2 Efallai y bydd ffactorau eraill yn cael mwy o ddylanwad ar y gost o gyflenwi gwasanaethau gwastraff y cartref na'r dull casglu a ddewisir, gan gynnwys unrhyw gostau untro. Enghraifft o hyn yw'r Fenter Cyllid Preifat a ddefnyddiwyd i gyflenwi gwasanaethau gwastraff yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam, a'r ffaith bod y Cyngor wedi newid ei fflyd ailgylchu yn 2016-17.

3 Mae'r gwerth canolrifol yng nghanolbwynt dosbarthiad amlder o'r gwerthoedd a arsylwyd, felly mae hi yr un mor debygol y bydd gwerth yn uwch neu'n is na'r gwerth hwnnw. Mae defnyddio'r gwerth canolrifol yn ffordd dda o ddadansoddi data lle mae'r sampl yn fach a'r gyfradd amrywio yn uchel.

Ffynhonnell: Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, **Adroddiad Data Cyllid Gwastraff 2016-17**, Mawrth 2018.

1.48 Er bod diffyg tystiolaeth gadarn ynghylch hyn, gellir dweud hefyd fod y dull a ddefnyddir i gasglu deunyddiau ailgylchadwy ar garreg y drws yn cael rhywfaint o effaith ar gost gwasanaethau eraill. Yn arbennig, gallai trefniadau rhawdiau casglu deunyddiau i'w hailgylchu effeithio ar gost casgliadau gwastraff bwyd a gardd, ac mae ailgylchu ar garreg y drws hefyd yn debygol o effeithio ar y defnydd o ganolfannau ailgylchu gwastraff y cartref. Gwyddys bod cyfyngu ar amlder a chapasiti casgliadau gwastraff gweddilliol, o dan y Glasbrint Casgliadau neu drwy ffyrdd eraill, yn aml yn arwain at lai o wastraff gweddilliol ac yn cynyddu'r deunyddiau ailgylchadwy.

1.49 Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn diffinio cost gwasanaethau gwastraff y cartref fel "cyfanswm y gost yn gysylltiedig ag ailgylchu sych ar garreg y drws, gwastraff bwyd ar garreg y drws, gwastraff gwyrdd ar garreg y drws, canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref, safleoedd derbyn a gwastraff gweddilliol'. Mae pob elfen yn cynnwys cost casglu, trosglwyddo, trin a gwaredu gwastraff. Ni chynhwysir costau'n gysylltiedig â gwastraff masnachol, ailgylchu masnachol, a gwastraff clinigol, gwastraff swmpus, caffael gwaith trin gwastraff, gwastraff solid trefol arall na chostau codi ymwybyddiaeth. Mae incwm wedi'i gynnwys er mwyn rhoi adlewyrchiad gwell o gost net y gwasanaethau.

1.50 Yn Nangosyn 6, gwelir bod saith o'r 11 o gynghorau a chanddynt y costau uchaf am ddarparu gwasanaethau i bob aelwyd yn 2016-17 oll yn defnyddio'r Glasbrint Casgliadau. O'r 11 o gynghorau a chanddynt y costau isaf, dim ond pedwar a ddefnyddiai'r Glasbrint Casgliadau. Nododd pedwar o'r chwe chyngor a newidiodd i'r Glasbrint Casgliadau yn 2015-16 ostyngiad mewn costau yn 2016-17, tra nododd cynghorau eraill sydd wedi bod yn defnyddio'r dull hwn ers sawl blwyddyn gostau uwch yn 2016-17. Cafwyd gostyngiad yn y costau ar gyfer cynghorau a ddefnyddiai ddulliau casglu eraill, neu arhosodd y costau hynny'n gymharol sefydlog.

1.51 Mae angen cynnal dadansoddiad pellach er mwyn ystyried effaith costau trosiannol a ffactorau eraill, gan gynnwys y costau cyn trosglwyddo neu effaith prisiau contractau ar gyfer gwasanaethau gwastraff. Mae llawer o gynghorau wedi newid o waredu eu gwastraff gweddilliol mewn safleoedd tirlenwi i drin y gwastraff hwnnw mewn cyfleusterau troi gwastraff yn ynni, neu byddant yn gwneud hynny'n fuan. Wrth i'r newidiadau hynny ddigwydd, gan ddileu'r angen i dalu treth tirlenwi, ac yn sgil cymhwyso cymorthdaliadau Llywodraeth Cymru, bydd y gost o drin gwastraff gweddilliol mewn llawer o gynghorau fymryn yn rhatach na'r gost bresennol.

Dangosyn 6 – cost gwasanaethau gwastraff y cartref mewn cynghorau fesul cartref yn 2016-17, a'r gost ganolrifol fesul dull casglu ar garreg y drws[1, 2, 3]

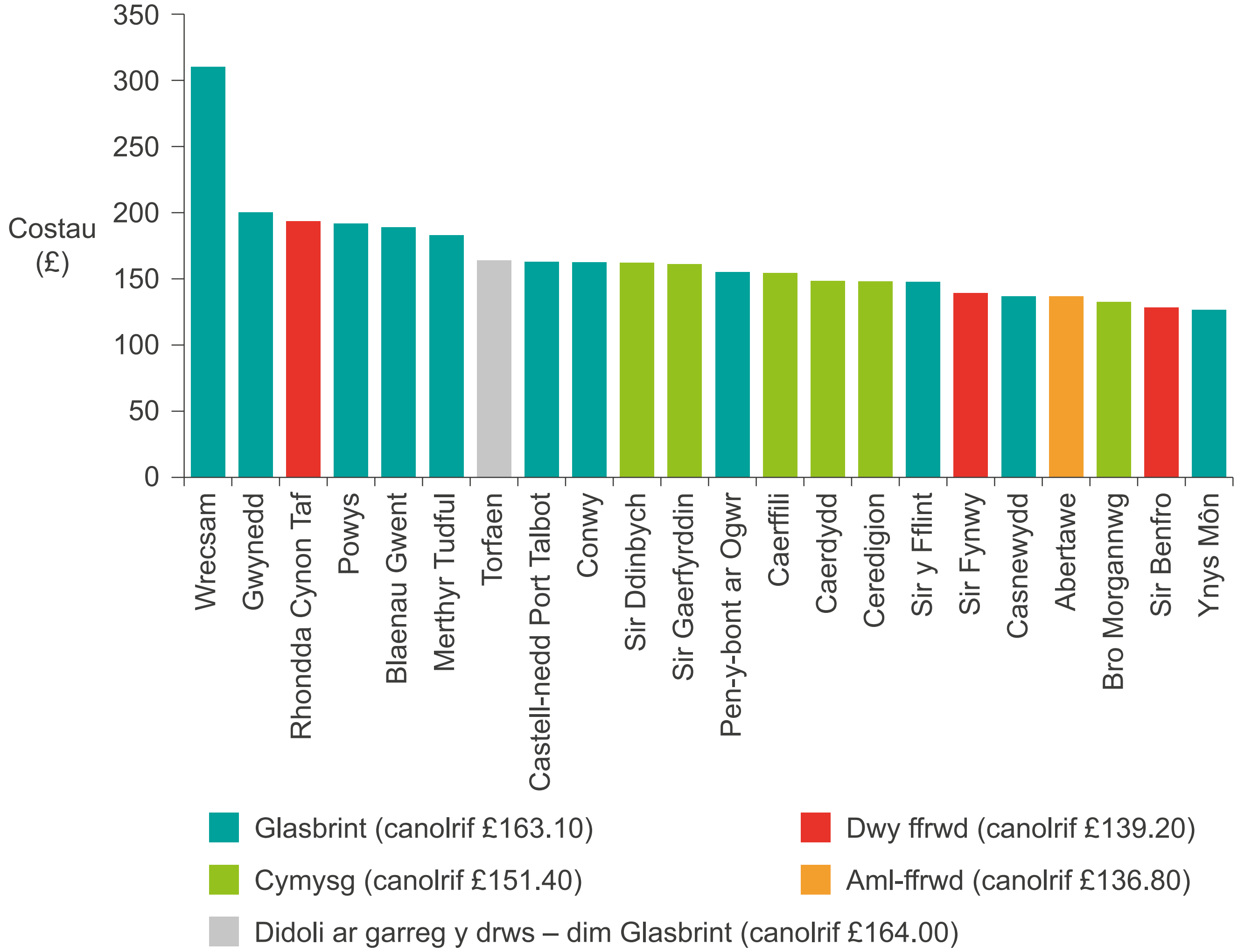

Nodiadau:

1 Gall pob dull casglu gynnwys elfen o amrywiaeth. Er enghraifft, yn achos cynghorau sy'n gweithredu'r Glasbrint Casgliadau lle ceir gwahaniaethau fel maint y criw casglu a thaliadau cwsmeriaid.

2 Efallai y bydd ffactorau eraill yn cael mwy o ddylanwad ar y gost o gyflenwi gwasanaethau gwastraff y cartref na'r dull casglu a ddewisir, gan gynnwys unrhyw gostau untro. Enghraifft o hyn yw'r Fenter Cyllid Preifat a ddefnyddiwyd i gyflenwi gwasanaethau gwastraff yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam, a'r ffaith bod y Cyngor wedi newid ei fflyd ailgylchu yn 2016-17.

3 Mae'r gwerth canolrifol yng nghanolbwynt dosbarthiad amlder o'r gwerthoedd a arsylwyd, felly mae hi yr un mor debygol y bydd gwerth yn uwch neu'n is na'r gwerth hwnnw. Mae defnyddio'r gwerth canolrifol yn ffordd dda o ddadansoddi data lle mae'r sampl yn fach a'r gyfradd amrywio yn uchel.

Ffynhonnell: Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, **Adroddiad Data Cyllid Gwastraff 2016-17**, Mawrth 2018.

Rhan 2

Dros amser, mae targedau statudol sy'n seiliedig ar bwysau wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell - ond gallent roi adlewyrchiad gwell o ystyriaethau ehangach yn gysylltiedig â chynaliadwyedd

2.1 Yn y rhan hon o'r adroddiad, ystyrir y tueddiadau cyffredinol o ran perfformiad ailgylchu. Fodd bynnag, y mae hefyd yn archwilio'r cyfyngiadau'n gysylltiedig â defnyddio targed sy'n seiliedig ar bwysau ar gyfer gwastraff trefol a gaiff ei baratoi i'w ailddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio (y 'targed ailgylchu'), a'r modd y mae mesuriadau carbon yn datblygu'n ddull cynyddol bwysig o fesur rheolaeth gynaliadwy ar wastraff. Yn yr adrannau olaf, ystyrir materion sy'n codi i Lywodraeth Cymru wrth gynllunio i adolygu'r strategaeth gwastraff genedlaethol **Tuag at Ddyfodol Diwastraff**.

Dros amser, mae targedau statudol sy'n seiliedig ar bwysau wedi ysgogi cyfradd ailgylchu llawer gwell – gan gyrraedd ffigur mor uchel â 63.8% ledled Cymru yn 2016-17 – ond mae hyn wedi gostwng rhywfaint yn 2017-18

Cafwyd cynnydd cyson yn y gyfradd ailgylchu i 63.8% yn 2016-17. Cyfrannodd newid i'r dull o fesur o 2012-13 rywfaint at hyn. Fodd bynnag, gostyngodd y gyfradd i 62.7% yn 2017-18, a hynny'n rhannol gan fod ansawdd adroddiadau wedi gwella

2.2 Mesuriad sy'n seiliedig ar bwysau yw'r gyfradd ailgylchu, sy'n gosod pwysau'r gwastraff a gaiff ei ailgylchu yn erbyn cyfanswm pwysau'r gwastraff trefol a gesglir gan y cyngor, a daeth yn darged statudol yng Nghymru o 2012-13. Mae'r dull syml hwn o asesu cynnydd wedi golygu ei bod hi'n bosib mesur ailgylchu trefol yng Nghymru, ac adrodd ar hynny yn erbyn gofynion yr Undeb Ewropeaidd yng Nghyfarwyddeb y Fframwaith Gwastraff. Rhennir targed ailgylchu sy'n seiliedig ar bwysau gan holl wledydd yr Undeb Ewropeaidd, ac yn ehangach na hynny, ac mae'r targed hwnnw wedi bod o gymorth i ysgogi cynnydd mewn cyfraddau ailgylchu. Serch hynny, nid yw targed sy'n seiliedig ar bwysau yn rhoi unrhyw fesuriad uniongyrchol o gynaliadwyedd, nac ychwaith yn rhoi'r flaenoriaeth yn benodol i ailgylchu gwastraff fydd yn cyfrannu fwyaf at leihau ôl-troed carbon Cymru. Nid yw targed ailgylchu sy'n seiliedig ar bwysau ychwaith yn rhoi'r flaenoriaeth i ailgylchu adnoddau sy'n werthfawr am eu bod yn arbennig o brin, a gall y targedau hyn hyd yn oed weithredu'n groes i hynny.

2.3 48.5% oedd cyfradd ailgylchu Cymru yn 2011-12, ac am y tro cyntaf, roedd swm y gwastraff a anfonwyd i'w ailddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio yn fwy na'r swm a waredwyd mewn safleoedd tirlenwi. Roedd cynghorau wedi llwyddo i gynyddu'r gyfradd ailgylchu drwy ddarparu gwasanaethau newydd fel casgliadau ailgylchu ar garreg y drws a threfniadau ar wahân i gasglu gwastraff bwyd. Aeth cynghorau hefyd ati i wella'r seilwaith casglu wastraff, ee, drwy uwchraddio safleoedd gwastraff amwynder dinesig i'w datblygu'n ganolfannau ailgylchu gwastraff y cartref.

2.4 O 2012-13, newidiodd Llywodraeth Cymru y modd y mae'n cyfrifo'r targed ailgylchu i gynnwys rwbel, gweddillion o losgyddion, byrddau plaster a gwastraff ar ôl glanhau traethau. Fodd bynnag, roedd y diffiniad newydd yn golygu bod deunyddiau ailgylchadwy oedd yn cael eu casglu ond a oedd wedyn yn cael eu pentyrru yn hytrach na'u hanfon i'w prosesu, heb eu cynnwys yn y gyfradd ailgylchu nes iddynt gael eu prosesu. Effaith net y diffiniad newydd oedd cynyddu'r gyfradd ailgylchu ar gyfer Cymru yn 2012-13 o 50.4%, o dan yr hen ddiffiniad, i 52.3%. Mewn ugain o gynghorau gwelwyd cynnydd o hyd at 4.8 pwynt canran, ond cafwyd gostyngiad o hyd at 1.9 pwynt canran mewn dau gyngor.

2.5 Mae Cymru yn ailgylchu canran uchel o wastraff trefol - cafodd 63.8% o wastraff trefol ei ailddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio yn 2016-17 (Dangosyn 7). Mae'r gyfradd ailgylchu yng Nghymru yn rhagori ar y gyfradd a gofnodwyd yn Lloegr, Gogledd Iwerddon a'r Alban,[29] ac yn cymharu'n ffafriol â gwledydd yn yr Undeb Ewropeaidd a'r amcangyfrif o gyfraddau ailgylchu yn rhannau eraill o'r byd[30]. Mae gwaith meincnodi bod cyfraddau ailgylchu gwastraff masnachol a gesglir gan gynghorau hefyd wedi gwella, o ychydig llai nag 16% yn 2011-12, i 45.3% yn 2016-17.

29 Yn Lloegr, Gogledd Iwerddon a'r Alban, caiff ailgylchu ei fesur drwy ddefnyddio cyfradd ailgylchu gwastraff y cartref, mesuriad sydd yn eithrio rhai o'r elfennau sydd wedi'u cynnwys yn y gyfradd ailgylchu gwastraff trefol yng Nghymru. Data ar gyfer 2016 yw'r data diweddaraf sydd ar gael, ac mae'n dangos y cyfraddau canlynol ar gyfer ailgylchu gwastraff y cartref: Lloegr (44.9%); Gogledd Iwerddon (43%); Yr Alban (42.8%); Cymru (57.3%).

30 Ym mis Rhagfyr 2017, amcangyfrifodd yr ymgynghorwyr Eunomia fod Cymru bellach yn y pedwerydd safle yn y byd o ran pwysau'r gwastraff trefol a gaiff ei ailgylchu. Wrth iddynt gymharu ar sail 'tebyg i debyg' â gwledydd eraill, roedd y gyfradd ailgylchu ar gyfer Cymru yn gostwng 12 pwynt canran i 52.2% (wrth hepgor rwbel a lludw gwaelodol o losgyddion, ac addasu ar gyfer halogiad wrth gasglu). Addasodd Eunomia hefyd y cyfraddau ailgylchu ar gyfer gwledydd eraill. Eunomia, adroddiad Recycling; who really leads the world? Identifying the world's best municipal waste recyclers, Mawrth 2017, a ddiweddarwyd gyda data 2016-17 yn hwyr yn 2017.

Dangosyn 7 – cyfraddau ailgylchu gwastraff trefol o 2003-04 hyd 2017-18

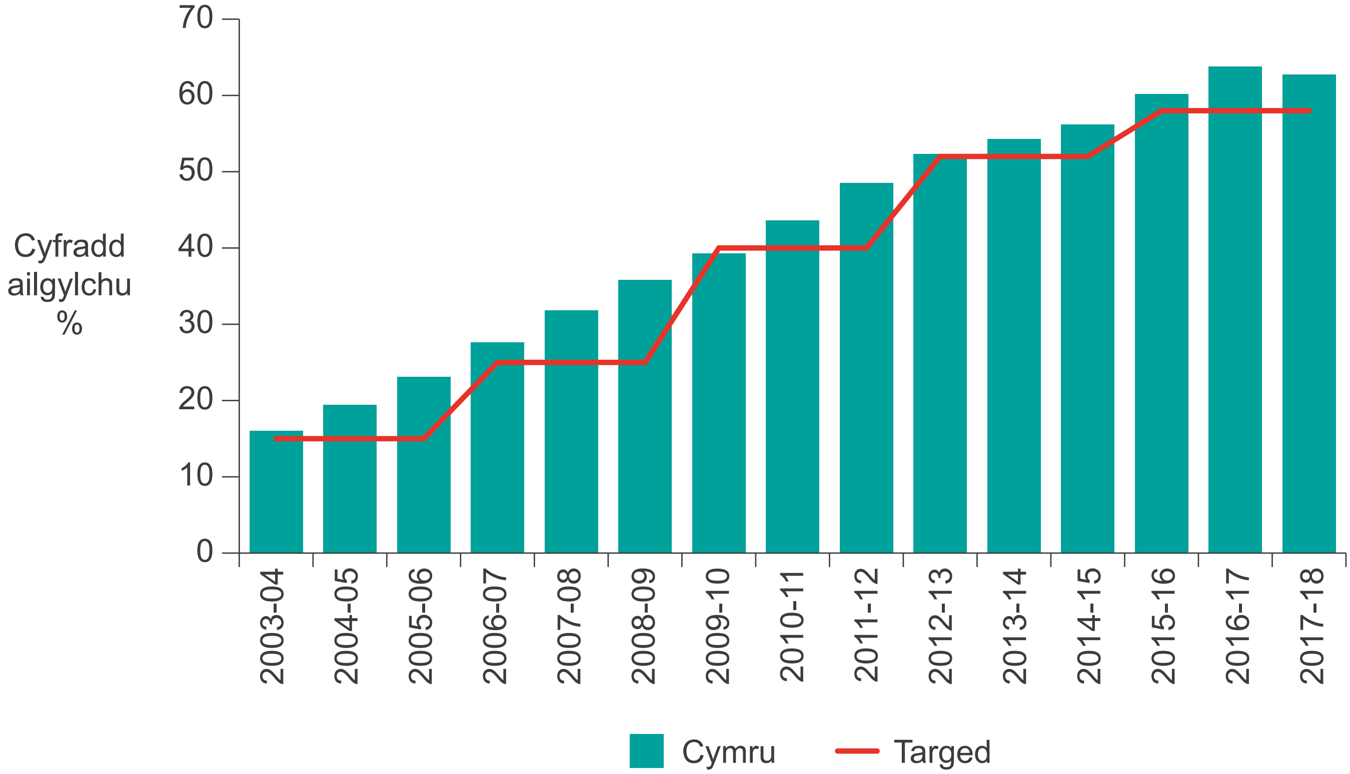

Sylwer: yn sgil newidiadau i'r diffiniad o wastraff trefol, cafodd rwbel, gweddillion o losgyddion, byrddau plaster a gwastraff ar ôl glanhau traethau eu cynnwys o 2012-13. Yn ogystal â hyn, mae data ar gyfer y blynyddoedd cyn 2012-13 yn seiliedig ar wastraff a gasglwyd i'w waredu/drin. Mae data ar gyfer 2012-13 ac ar ôl hynny yn seiliedig ar wastraff a anfonwyd i'w waredu/drin.

Ffynhonnell: Yn seiliedig ar ddata a adroddwyd ym **Datganiad Ystadegol Cyntaf, Rheoli Gwastraff Trefol Awdurdod Lleol Cymru, 2017-18**, Hydref 2018, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru.

2.6 Ym mis Hydref 2018, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru'r data ailgylchu diweddaraf ar gyfer 2017-18. Mae'r data yn dangos gostyngiad bach o'r naill flwyddyn i'r nesaf i 62.7% am y tro cyntaf dros y ddau ddegawd diwethaf. Priodolwyd y gostyngiad i gyfuniad o ffactorau cymhleth, er bod adroddiadau cywirach am ailgylchu pren ymhlith y ffactorau hynny.

2.7 At ei gilydd, llwyddodd 20 o'r 22 o gynghorau yng Nghymru i gyrraedd neu ragori ar y targed ailgylchu statudol o 58% ar gyfer 2017-18. Roedd y cyfraddau ailgylchu yn amrywio rhwng 56.0% ym Mlaenau Gwent a 72.2% ar Ynys Môn (Atodiad 3). I'r gwrthwyneb, ni lwyddodd naw cyngor i gyrraedd y targed ailgylchu o 52% yn 2012-13, y flwyddyn gyntaf pan ddaeth y targed yn statudol. Mae cyfraddau ailgylchu cynghorau yn rhannau eraill o'r DU yn amrywio i raddau helaethach nag yng Nghymru.

2.8 O'r 22 o gynghorau, adroddodd 17 ohonynt ostyngiad yn eu cyfradd ailgylchu ar gyfer 2017-18. Yng nghynghorau Sir Benfro a Cheredigion y gwelwyd y gostyngiadau mwyaf. Roedd Ceredigion cyn hynny wedi cofnodio'r gyfradd uchaf o blith yr holl gynghorau yn 2016-17 (70.1%), ond gostyngodd hyn i 63.7% yn 2017-18, a oedd yn dal yn uwch na'r targed statudol ac yn uwch na chyfartaledd Cymru. Gostyngodd y gyfradd ailgylchu yn Sir Benfro o 65.3% i 57.0%. Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr a adroddodd y cynnydd mwyaf, o 57.9% i 68.6%. Priodolwyd y cynnydd i newidiadau o fewn y Cyngor i'r cynllun casgliadau ar garreg y drws.

2.9 Gall cynnydd wrth wella'r gyfradd ailgylchu mewn cynghorau unigol amrywio, hyd yn oed yn achos cynghorau lle mae'r cyfraddau ailgylchu'n dda ar y cyfan. Mae'n bosibl na fydd cyfradd ailgylchu sydd fymryn yn is na'r flwyddyn gynt o reidrwydd yn arwydd o broblem yn gysylltiedig â pherfformiad. Gallai newidiadau mewn perfformiad ddeillio o newidiadau i wasanaethau, materion yn gysylltiedig â'r tymor a phenderfyniad i ailflaenoriaethu adnoddau, er enghraifft. Fodd bynnag, nid yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent wedi cyrraedd y targed ailgylchu ym mhump o'r chwe blynedd ers i'r targed ddod yn statudol. Methodd y Cyngor â chyrraedd y targed chwe gwaith rhwng 2003-04 a 2012-13 hefyd.

2.10 Caiff Llywodraeth Cymru ddewis gorfodi cosbau ariannol ar gynghorau nad ydynt yn llwyddo i gyrraedd y targed. Cafwyd 20 achlysur lle na lwyddodd cynghorau i gyrraedd targedau ailgylchu rhwng 2012-13 a 2016-17. Yn ymarferol, gallai gorfodi cosb ariannol wneud dim mwy na lleihau'r adnoddau sydd ar gael i gynghorau gefnogi gwelliannau. Am y tro cyntaf, gorfododd Llywodraeth Cymru ddirwy o £77,800 ar Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent am fethu â chyrraedd targed 2016-17.

Mae Llywodraeth Cymru'n parhau i weithredu'r un targed ailgylchu ar gyfer pob cyngor, ond hyd 2017-18, mae'r gyfradd ailgylchu gyfun ar draws ardaloedd gwledig wedi bod yn gyson uwch na'r gyfradd yn ardaloedd y cymoedd ac mewn ardaloedd trefol

2.11 Yn ein hadroddiad yn 2012, ystyriwyd nad oedd cynlluniau ailgylchu cenedlaethol yn rhoi ystyriaeth ddigonol i wahaniaethau daearyddol, cyfansoddiadol ac economaidd-gymdeithasol lleol. Byddai cynghorau gwledig yn sicrhau cyfradd ailgylchu gyfun a oedd yn gyson uwch na chynghorau'r cymoedd, cymaint â saith pwynt canran yn uwch yn 2009-10, ac ychydig bwyntiau'n uwch na chynghorau trefol.

2.12 Gall nifer o ffactorau ffisegol, cymdeithasol ac economaidd fod yn rhwystr i ailgylchu. Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau wedi cyflawni gwaith a awgrymai gyswllt rhwng lefelau uwch o amddifadedd mewn ardaloedd trefol a'r tebygolrwydd o gyfraddau ailgylchu is. Efallai mai rhan o'r rheswm dros y cyfraddau ailgylchu uwch a welwyd yn y gorffennol mewn cynghorau gwledig, ac yn enwedig o gymharu â chynghorau'r cymoedd, yw'r ffaith bod gan breswylwyr gwledig erddi a'u bod yn gallu cynhyrchu llawer o wastraff gardd organig i'w ailgylchu.

2.13 Argymhellwyd yn flaenorol y dylai Llywodraeth Cymru ddadansoddi cyfraddau ailgylchu'r cynghorau er mwyn canfod a oes gwahaniaeth sylweddol rhwng perfformiad awdurdodau lleol o natur drefol yn bennaf, awdurdodau lleol sydd yn y cymoedd, ac awdurdodau lleol gwledig. Gwnaethom hefyd argymell y dylai Llywodraeth Cymru ddefnyddio'r dadansoddiad hwn ynghyd â gwahaniaethau eraill economaidd-gymdeithasol wrth bennu targedau ailgylchu ar gyfer y dyfodol, ac ailgyfeirio a thargedu cefnogaeth tuag at unrhyw gynghorau y dangosir eu bod, drwy'r dadansoddiad, o dan anfantais.

2.14 Wrth ymateb i'r argymhellion hyn, ystyriodd Llywodraeth Cymru ddata ailgylchu dros dro ar gyfer blwyddyn galendr 2015 yn unig. Dangosai'r data hynny fod y gyfradd ailgylchu yn 60% mewn ardaloedd gwledig, yn 58% mewn ardaloedd trefol ac yn 57% yn ardaloedd y cymoedd. Casgliad Llywodraeth Cymru oedd nad oedd amrediad o dri phwynt canrannol yn wahaniaeth o bwys rhwng y cyfraddau ailgylchu hyn. Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi nodi nad yw cyfraddau ailgylchu unigol pob un o'r cynghorau gwledig yn uwch na chynghorau trefol a chynghorau'r cymoedd. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn ei bod wedi gweithredu'r argymhelliad ac nad oes angen iddi gymryd unrhyw gamau pellach drwy ystyried targedau ailgylchu amrywiol neu dargedu cefnogaeth, ond dywed y bydd yn adolygu ei hymagwedd os bydd y bwlch yn cynyddu.

2.15 Ym mhob un o'r pum mlynedd o fis Ebrill 2012 hyd fis Mawrth 2017, llwyddodd cynghorau gwledig i gynnal y gyfradd ailgylchu gyfun uchaf (Dangosyn 8). Yn 2013-14, cyflawnodd cynghorau gwledig gyfradd ailgylchu gyfunol a oedd 4.4 pwynt canran yn uwch na chynghorau trefol neu gynghorau'r cymoedd. Cafwyd gwahaniaeth tebyg yn 2014-15, sef 4.3 pwynt canran. Fodd bynnag, caeodd y bwlch yn raddol yn 2015-16 ac yn 2016-17, ac mae'r data diweddaraf ar gyfer 2017-18 yn dangos darlun gwahanol, gyda'r gyfradd gyfun ar gyfer cynghorau'r cymoedd fymryn yn uwch na'r gyfradd ar gyfer cynghorau gwledig a chynghorau trefol. Cafodd y ffactorau a gyfrannodd at y gostyngiad cyffredinol ledled Cymru fwy o effaith ar gynghorau gwledig, ond mae'n bosib mai byrhoedlog fydd rhai o'r ffactorau hyn.

Dangosyn 8 – y gyfradd ailgylchu trefol gyfun ar gyfer cynghorau gwledig, cynghorau'r cymoedd a chynghorau trefol yng Nghymru rhwng 2012-13 a 2017-18

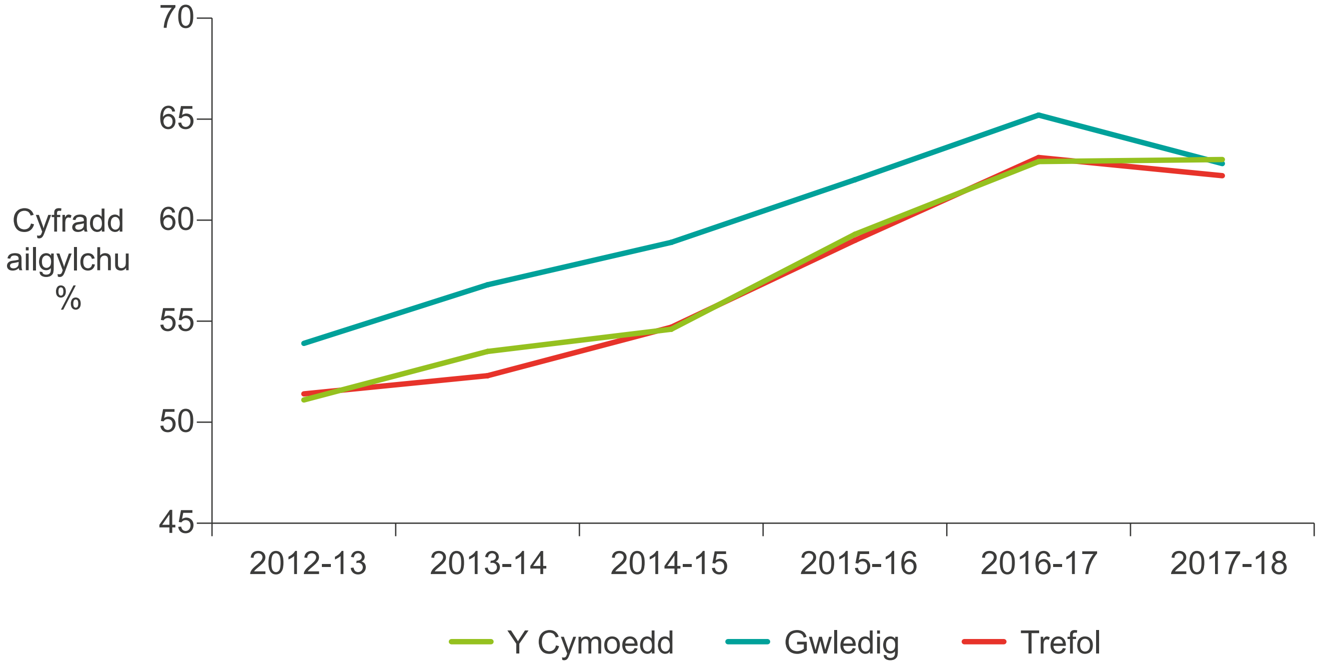

Sylwer: Y cynghorau gwledig: Sir Gaerfyrddin, Ceredigion, Conwy, Sir Ddinbych, Gwynedd, Ynys Môn, Sir Fynwy, Sir Benfro, Powys a Bro Morgannwg. Cynghorau'r cymoedd: Blaenau Gwent, Pen-y-bont ar Ogwr, Caerffili, Merthyr Castell-nedd Port Talbot, Rhondda Cynon Taf a Thorfaen. Y cynghorau trefol: Caerdydd, Sir y Fflint, Casnewydd, Abertawe a Wrecsam.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, **gwefan StatsCymru - Setiau data Dangosyddion Strategol Cenedlaethol, Cyfraddau ailddefnyddio/ailgylchu/compostio fesul awdurdod lleol a blwyddyn**, cyrchwyd Hydref 2018.

Cafwyd ffocws cynyddol ar effeithiau carbon fel ffordd o fesur cynaliadwyedd ailgylchu ochr yn ochr â mesuriadau syml yn seiliedig ar bwysau

2.16 Lleihau'r swm o wastraff a achosir yw'r ffordd orau o leihau effaith rheoli gwastraff yn nhermau carbon, sydd yn difrodi'r hinsawdd. Fodd bynnag, mae gwyro gwastraff o'i waredu mewn safle tirlenwi, i'w drin drwy ddull arall, ee cynyddu ailgylchu neu droi gwastraff yn ynni, hefyd yn lleihau ei effaith carbon.

2.17 Mae gwaith modelu[31] a gyflawnwyd ar ran Llywodraeth Cymru i archwilio effaith casglu deunyddiau ailgylchadwy o ran carbon yn awgrymu y gall systemau casglu deunyddiau wedi'u didoli ar garreg y drws 'greu budd cymharol sylweddol o ran y newid yn yr hinsawdd, o gymharu â pherfformiad cyfatebol systemau cymysg'. Mae ymchwilwyr yn priodoli'r budd hwn i ansawdd gwell y papur a gwydr a gaiff ei ailgylchu, a'r gostyngiad mewn effeithiau trafnidiaeth yn sgil casgliadau ailgylchu deunyddiau wedi'u didoli o garreg y drws.

2.18 Mae amryw o gyrff arbenigol sy'n arwain y blaen ym maes rheoli gwastraff wedi hyrwyddo gwahanol ffyrdd o fesur effaith carbon er mwyn asesu cynaliadwyedd ailgylchu. Yn benodol, mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau yn awgrymu y dylid defnyddio targedau pwysau a charbon gyda'i gilydd ac, ers 2013, mae'r Alban hefyd wedi bod yn defnyddio'r 'Metrig Carbon' i asesu ôl troed carbon cynghorau yn sgil gwastraff, gan gynnwys effaith ailgylchu.

2.19 Mae Eunomia yn cynhyrchu Mynegai Carbon Ailgylchu flynyddol ar gyfer holl gynghorau'r DU, ond nid yw'r fynegai honno ond yn cyfrif yr effaith carbon yn nhermau ailgylchu. Mae hyn yn golygu y byddai cyngor sy'n cynhyrchu llawer o wastraff, ond sy'n cyflawni cyfradd ailgylchu uchel, ar safle uwch na chyngor a chanddo gyfradd ailgylchu debyg ond cyfanswm llai o wastraff. I'r gwrthwyneb mae Metrig Carbon yr Alban yn ystyried effaith oes gyfan gwastraff[32].

31 Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau ac Eunomia, The Climate Change Impacts of Recycling Services in Wales, Medi 2016.

32 Mae Zero Waste Scotland yn rhoi enghraifft dda o'r budd o ailgylchu gwastraff sydd yn cynnwys lefel uchel o garbon ymgorfforedig. Mae Zero Waste Scotland wedi cyfrifo ffactor carbon ar gyfer pob math o ddeunydd, gan gyfleu'r allyriadau carbon ymgorfforedig ar ffurf gyfwerth â kg CO_2 fesul tunnell o ddeunydd. Drwy ddefnyddio eu cyfrifiadau Metrig Carbon, dangosodd Zero Waste Scotland fod pob tunnell o boteli plastig a gaiff ei hailgylchu yn arbed 3.2 o dunelli o allyriadau carbon ymgorfforedig, ond ni fyddai'r un pwysau o rwbel ond yn arbed 16 kilogram o allyriadau carbon ymgorfforedig. Y budd carbon yn gysylltiedig ag ailgylchu cynnyrch yw swm yr allyriadau carbon ymgorfforedig hynny a gaiff eu 'harbed' gan nad oes angen cynhyrchu cynnyrch newydd.

2.20 Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r Fynegai Carbon Ailgylchu wedi dangos bod Cymru eisoes yn sicrhau'r arbedion carbon mwyaf yn sgil ailgylchu trefol fesul pen o'r boblogaeth yn y DU. Yn 2016-17, roedd y 94kg o garbon a arbedwyd yng nghyfrifiad Cymru 36% yn uwch na'r arbedion yn Lloegr a 24% yn uwch na'r arbedion yng Ngogledd Iwerddon. Serch hynny, mae lle i ailgylchu mwy o'r adnoddau gwastraff sydd yn creu'r mwyaf o fudd o safbwynt carbon.

2.21 Yn Nangosyn 9 ceir cymhariaeth o berfformiad saith o'r cynghorau yng Nghymru a berfformiodd orau o ran ailgylchu yn 2016-17 a'u safle ymhlith cynghorau Cymru yn y Fynegai Carbon Ailgylchu. Mae'r gymhariaeth yn amlygu gwahaniaethau clir rhwng perfformiad cymharol yn erbyn y ddau fesuriad. Yn 2015-16, dim ond dau o'r pum cyngor yng Nghymru a berfformiodd orau yn y fynegai carbon a ddefnyddiai ddull didoli ar garreg y drws er mwyn casglu deunyddiau ailgylchadwy, ond ym 2016-17 roedd pob un o'r pump uchaf wedi gwneud. Fodd bynnag, yn 2015-16 ac yn 2016-17, defnyddiai pedwar o'r pum cyngor a berfformiodd waethaf yn y fynegai ddull cymysg neu ddull aml-ffrwd. Yr eithriad i hyn yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent, a symudodd o ddull dwy ffrwd i gasgliadau wedi'u didoli ar garreg y drws yn ystod 2015-16 (Bocs 2).

Dangosyn 9 – safle'r saith cyngor a berfformiodd orau yng Nghymru o ran ailgylchu yn 2016-17, o gymharu â'u sgôr Mynegai Carbon

Cyngor	Safle ar gyfer targed ailgylchu 2016-17 (o blith 22)	Safle ym Mynegai Carbon 2016-17 (o blith 22)
Ceredigion	1	6
Wrecsam	2	8
Sir Fynwy	3	14
Sir y Fflint	4	9
Sir Gaerfyrddin	5	11
Ynys Môn	6	3
Caerffili	7	19

Ffynhonnell: Cymhariaeth Swyddfa Archwilio Cymru o ddefnyddio data o **Fwletin Ystadegol Hydref 2017** Llywodraeth Cymru **a Mynegai Carbon Ailgylchu 2016-17 Eunomia**.

2.22 Mae ymgynghorwyr rheoli gwastraff Ricardo Energy & Environment hefyd wedi awgrymu y dylid mesur cyfraniad carbon gwasanaethau gwastraff ac wedi llunio tabl cynghrair carbon. Er ei fod yn wahanol mewn sawl ffordd i Fetrig Carbon yr Alban, mae'r tabl cynghrair carbon hefyd yn edrych y tu hwnt i weithgarwch ailgylchu yn unig i roi darlun mwy cyfannol o'r perfformiad o ran carbon, ac o 'gryfder amgylcheddol' cyffredinol gwasanaethau gwastraff cynghorau. Mae Ricardo Energy & Environment wedi nodi nad yw lefelau ailgylchu uchel yn arwydd o berfformiad carbon cyffredinol, a bod dulliau mesur sy'n seiliedig ar bwysau wedi annog cynghorau i fynd ar drywydd rhai deunyddiau gwastraff trymach, yn enwedig gwastraff gwyrdd, er y gellid dadlau nad yw hynny o ryw lawer o fudd i'r amgylchedd[33]. Yn achos Cymru, mae Llywodraeth Cymru wedi nodi nad oedd dadansoddiadau o gyfansoddiad y gwastraff a gasglwyd gan awdurdodau lleol yn 2003, 2009 a 2015 yn awgrymu cynnydd yng nghyfanswm y gwastraff gardd o'i addasu hefyd ar gyfer twf yn y boblogaeth.

2.23 Ym mis Mehefin 2015, rhoddodd Ricardo Energy & Environment berfformiad cynghorau'r DU mewn trefn yn erbyn eu cyfradd ailgylchu a'u safle yn y tabl cynghrair carbon. O ddefnyddio data o 2013-14, dangosai eu dadansoddiad y canlynol:

- bod dibyniaeth ar waredu i safleoedd tirlenwi yn cael effaith fawr o ran cynhyrchu swm sylweddol o allyriadau carbon, ond nad yw gwaith troi gwastraff yn ynni yn cael unrhyw effaith bron ar garbon. Gan hynny, o safbwynt allyriadau carbon, mae newid y dull o waredu gwastraff o safleoedd tirlenwi i waith troi gwastraff yn ynni yn gam cadarnhaol.
- nid oedd llawer o'r cynghorau a chanddynt y gyfradd ailgylchu uchaf yn perfformio'n dda yn y tabl cynghrair carbon, a hynny'n bennaf oherwydd y math o ddeunyddiau y maent yn eu hailgylchu.
- Cyngor Sir Ddinbych oedd yr unig gyngor Cymreig yn y DU i gyrraedd y deg uchaf o drefnu'r holl gynghorau yn nhermau eu budd o ran carbon. Cyrhaeddodd y Cyngor y trydydd safle, gan lwyddo i gyrraedd y safle hwnnw gyda chyfanswm budd carbon cyfwerth â 270kg CO_2 fesul tunnell. Roedd y Cyngor hefyd yn y pedwerydd safle oherwydd ei gyfradd ailgylchu. Er cymhariaeth, roedd Cyngor Sir Fynwy yn y pumed safle o ran ei gyfradd ailgylchu, ond yn safle 31 o ran ei fudd carbon.

33 Ricardo Energy & Environment, **Which local authorities would be the winners and losers if we moved to a carbon league table rather than the traditional recycling % table?** Erthygl yn Recycling and Waste World, Mehefin 2015.

2.24 Mae effeithiau carbon gwastraff amrywiol yn deillio o'r gwahanol brosesau a gynhelir er mwyn casglu, defnyddio a gwaredu pob elfen o wastraff. Er enghraifft, mae'r gwaith prosesu sydd angen ei wneud er mwyn echdynnu a gweithgynhyrchu metelau, plastig a thecstilau yn golygu bod llawer o allyriadau carbon yn cael eu cynhyrchu yn ystod y cam hwnnw. Mae hynny'n golygu bod y deunyddiau hyn yn ymgorffori llawer o garbon, ac er mwyn cael rhai newydd yn eu lle bod angen buddsoddi yr un faint o ran prosesu gan gynhyrchu yr un allyriadau carbon. Mae hi felly'n syniad da ailgylchu'r deunyddiau hyn gan y bydd hynny'n osgoi ailadrodd y camau echdynnu a gweithgynhyrchu yn gysylltiedig â chynhyrchu'r deunydd eto. Yn achos rhai o'r deunyddiau hyn hefyd, er enghraifft adnoddau metel fel copr, neu blastigau am eu bod yn deillio o olew, dim ond swm cyfyngedig o'r adnodd sydd ar gael.

2.25 Ond ceir effaith carbon yn gysylltiedig â deunyddiau gwastraff ar ddiwedd eu hoes hefyd, yn sgil eu gwaredu. Oni fyddent yn cael eu compostio gan breswylwyr neu eu llosgi mewn coelcerth gardd cyn i gynghorau ddechrau casglu gwastraff bwyd a gwastraff gardd ar wahân, byddent wedi cael eu hanfon i safle tirlenwi gyda mathau eraill o wastraff gweddilliol, gan greu effaith sylweddol o ran carbon. Ers 2004, mae cynghorau wedi gorfod bodloni deddfwriaeth sy'n[34] mynnu bod swm y gwastraff bioddiraddadwy y gallant ei waredu mewn safleoedd tirlenwi, gan gynnwys gwastraff bwyd a gwastraff gardd, yn gostwng o hyd.

2.26 Yn y deunyddiau a ailgylchir, gall cynghorau hefyd gynnwys gwastraff arall organig o ffynonellau eraill heblaw am gartrefi, fel toriadau glaswellt a dail a 'gesglir' ganddynt o barciau a gerddi trefol, ac mae hyn yn cynnwys rhai deunyddiau organig a gaiff eu clirio oddi ar briffyrdd. Ers diwygio'r diffiniad yn 2012-13, bydd gwastraff organig a gesglir wrth lanhau traethau hefyd yn cael ei gyfrif tuag at y targed ailgylchu os caiff ei gompostio.

34 Cyflwynwyd Rheoliadau Cynllun Lwfansau Tirlenwi (Cymru) 2004 mewn ymateb i Gyfarwyddeb Tirlenwi (Cyfarwyddeb Cynghorau 1999/31/EC. Ceir ysgogiadau eraill deddfwriaethol sydd yn annog cynghorau i beidio ag anfon gwastraff gwyrdd i safleoedd tirlenwi, ee y dyletswydd gofal o dan Ddeddf Diogelu'r Amgylchedd 1990 (adran 34).

2.27 Ac eithrio pan fo problemau'n gysylltiedig â diogelwch priffyrdd ac amwynder, bydd gwastraff planhigion fel dail a thoriadau bob tro yn achosi llai o niwed i'r amgylchedd o'u gadael heb eu casglu gan adael i brosesau pydru naturiol y cylch carbon fynd rhagddynt. Y gwirionedd yw y bydd angen i gynghorau glirio gwastraff planhigion yn aml am resymau oherwydd amwynder[35], ac mae compostio graddfa fach wedi bod yn ffordd o reoli'r gwastraff hwn ers blynyddoedd. Fodd bynnag, o gasglu a phentyrru gwastraff gardd yn y 'rhenciau' compostio a ddefnyddir yn aml gan gynghorau, gallai diffyg awyru digonol gynyddu'r risg o ryddhau crynodiadau sylweddol o nwyon tŷ gwydr, yn enwedig methan ac ocsid nitrus, i'r amgylchedd[36]. Mae'r ddau nwy hyn yn nwyon tŷ gwydr llawer cryfach na charbon deuocsid. Pe bai cynghorau'n gwaredu gwastraff gardd drwy ei losgi mewn cyfleusterau troi gwastraff yn ynni, ni fyddai triniaeth felly yn cyfrif tuag at dargedau ailgylchu[37].

2.28 Yr opsiwn amgylcheddol gorau o bellffordd ar gyfer gwastraff bwyd yw bod deiliaid tai a busnesau yn cynhyrchu cyn lleied ag sy'n bosibl ohono. Y rheswm am hyn yw bod pob tunnell o wastraff bwyd a gynhyrchir yn creu pedair tunnell gyfatebol o allyriadau nwyon tŷ gwydr. Ond gall atal gwastraff bwyd arbed dros 53 gwaith yn fwy o allyriadau carbon nag ailgylchu yr un gwastraff. Fel opsiwn gwell o safbwynt amgylcheddol na safleoedd tirlenwi, mae cynghorau bellach yn anfon y gwastraff bwyd y maent yn ei gasglu i'w drin drwy dreuliad anaerobig, lle bydd y methan a gynhyrchir yn ystod y driniaeth yn cael ei gipio a'i losgi i gynhyrchu trydan. Gostyngir effaith carbon bosibl gwastraff bwyd yn sylweddol o'i thrin drwy dreuliad anaerobig[38].

35 Ceir manteision yn gysylltiedig â chael gwared â deunydd organig am resymau yn gysylltiedig ag amwynder, ac am rai rhesymau'n gysylltiedig â iechyd o bosib, gan fod deunydd organig sy'n pydru yn gallu bod yn lloches i blâu. Fodd bynnag, ceir anfanteision weithiau, er enghraifft gwyddys bod cael gwared â gwymon o draethau tywodlyd yn hyrwyddo erydiad gan wynt.

36 Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi bod risg debyg i hyn ddigwydd mewn biniau compostio cartref.

37 Mae llosgi gwastraff bwyd hefyd yn dechnegol bosibl, ond gall fod yn effeithlon ac yn anodd am resymau ymarferol gan ei fod yn cynnwys llawer o ddŵr.

38 Mae budd carbon treuliad anaerobig a chyfleusterau troi gwastraff yn ynni yn gysylltiedig â dwysedd carbon trydan y maent yn ei ddisodli ar y grid. Wrth i gynnwys carbon y grid barhau i ostwng, ceir gostyngiad ym mudd carbon treuliad anaerobig a chyfleusterau troi gwastraff yn ynni, ac effaith net y dulliau hynny, yn y pen draw, fydd allyrru carbon.

2.29 Mae'n fuddiol defnyddio dulliau dolen gaeedig i ailgylchu gwydr, sydd yn cynnal gwerth y deunydd hwnnw. Er bod swm sylweddol o ynni yn cael ei golli wrth aildoddi'r gwydr, mae angen mwy o ynni eto i greu gwydr newydd. Fodd bynnag, o'i waredu i safle tirlenwi nid yw gwydr yn achosi unrhyw niwed gwirioneddol i'r amgylchedd gan ei fod yn anadweithiol, er y gallai achosi rhai problemau'n gysylltiedig ag amwynder. Nid yw'r cyfiawnhad dros ailgylchu er mwyn cadw adnoddau crai yr un mor gryf â'r cyfiawnhad yn achos deunyddiau eraill, er bod pryderon o hyd ynghylch cyflenwi tywod ac effaith echdynnu tywod ar yr amgylchedd. Y mae hefyd yn llawer mwy ffafriol cadw gwydr allan o'r ffrwd wastraff a'i ailddefnyddio yn hytrach na'i ailgylchu, er nad yw'r trefniadau i ailddefnyddio cynwysyddion gwydr wedi'u datblygu'n ddigonol ar hyn o bryd. Ceir targedau statudol ar gyfer ailgylchu pecynnu gwydr o dan Gyfarwyddeb Gwastraff Pecynnu yr UE.

Mae targedau sy'n seiliedig ar bwysau wedi annog cynghorau i ailgylchu gwastraff y mae eu heffaith carbon fesul tunnell a gesglir yn gymharol fach

2.30 Yn ein hadroddiad yn 2012, nodwyd nad oedd rhai cynghorau yn 'rhoi ystyriaeth lawn i'r amcanion cynaliadwyedd sy'n ategu'r strategaeth genedlaethol' a bod 'targedau....ynghyd â bygythiad cosbau ariannol wedi golygu bod rhai wedi ceisio cyflawni eu lwfans tirlenwi a'u targedau ailgylchu mewn unrhyw ffordd bosibl heb boeni'n benodol am gynaliadwyedd'. Yn 2014, argymhellodd Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd y dylai Llywodraeth Cymru "gynnal ymchwiliad er mwyn canfod a oedd unrhyw dargedau seiliedig ar bwysau yn cael unrhyw effaith anfwriadol o ran lleihau ôl troed ecolegol gwastraff', ac i wneud hynny erbyn diwedd 2015. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi gweithredu'r argymhelliad hwn eto, er bod ei gwerthusiad o gynllun gwastraff Cymru wedi rhoi adroddiad mwy cyffredinol ar ostyngiadau yn ôl troed ecolegol pob math o wastraff a thirlenwi gwastraff yn y cyfnod 2010 hyd 2015.

2.31 Cymharol ychydig y mae ailgylchu rwbel, gwastraff gardd a phren yn ei gyfrannu at arbed allyriadau carbon. Fodd bynnag, y rhain, ynghyd â rhai mathau eraill o wastraff, yw prif gynheiliaid ailgylchu gwastraff trefol yng Nghymru. Gwelwyd yr un patrwm hefyd yn rhannau eraill o'r DU yn y gorffennol. I ddangos y pwynt, gwelir yn Nangosyn 10 sut y cyfrannodd gwastraff gardd, rwbel, pren, lludw gwaelodol o losgyddion a gwydr at berfformiad ailgylchu cyffredinol cynghorau yn 2016-17. Roedd y mathau hynny o wastraff i gyfrif am ychydig dros hanner cyfradd ailgylchu Cymru o 63.8% y flwyddyn honno.

Dangosyn 10 – cyfraniad gwastraff gardd, rwbel, gwydr a lludw gwaelodol o losgyddion at berfformiad ailgylchu Cymru yn 2016-17

Deunydd wedi'i ailgylchu	Pwyntiau canran yng nghyfradd ailgylchu Cymru	Y gyfradd mewn pwyntiau canran a gyfrannodd at gyfraddau ailgylchu cynghorau unigol
Gwastraff gardd[1]	11.4	4.0 to 19.4
Pren[2]	4.2	0.0 to 6.4
Rwbel[3]	9.2	2.0 to 20.6
Gwydr	5.1	3.7 to 8.1
Lludw gwaelodol o losgyddion (gan gynnwys metelau)[4]	6.1	1.0 to 9.3
Cyfanswm	**36.0**	**26.4 to 46.5**

Nodiadau:

1 Mae ein hamcangyfrif wedi'i seilio ar wastraff gardd a gesglir ar wahân, a chan dybio bod gwastraff gardd yn cynrychioli 75% o unrhyw wastraff gardd a bwyd cymysg a gesglir. Yn rhan o waith meincnodi diweddar, mae rhai cynghorau wedi awgrymu y dylid defnyddio canran ychydig yn llai. Mae'r 75% a ragdybiwyd yn seiliedig ar ffigurau a adroddwyd drwy Raglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau o sampl o gasgliadau cymysg wythnosol yn **Dadansoddiad o berfformiad cynlluniau casglu gwastraff bwyd a gwastraff gardd cymysg**, Chwefror 2010. Roedd cyfran y bwyd gwastraff mewn casgliadau cymysg pythefnosol yn uwch.

2 Ar 0.0%, mae Cyngor Sir Ddinbych yn casglu pren ar wahân o barciau ailgylchu. Fodd bynnag, defnyddir y deunydd hwn fel tanwydd biomas ac nid yw felly'n cyfrif at y gyfradd ailgylchu.

3 Mae cyfraniad rwbel (a gesglir fel canran o wastraff sy'n deillio o ailgylchu a ffynonellau gweddilliol) at y gyfradd ailgylchu fymryn yn wahanol i'n ffigurau oherwydd ei fod yn seiliedig ar yr hyn a anfonir i'w ailgylchu yn ystod blwyddyn y cynllun, ac yn cynnwys agreg a gasglwyd wrth sgubo'r strydoedd.

4 Mae cynghorau unigol yn trosglwyddo'n raddol i gyfleusterau troi gwastraff yn ynni.

Ffynhonnell: Dadansoddiad Swyddfa Archwilio Cymru o ddata WasteDataFlow.

2.32 Mae enghreifftiau fel gwastraff gardd, rwbel, pen, gwydr a lludw gwaelodol o losgyddion yn dangos, oddi mewn i gyfyngiadau targed ailgylchu Llywodraeth Cymru, fod rai cymhellion i gynghorau ailgylchu rhai mathau o wastraff sydd ar gael yn rhwydd nad ydynt ond yn gwneud cyfraniad cymharol fach at yr effaith carbon fesul tunnell a gesglir. Mewn cynghorau unigol, roedd y mathau hyn o wastraff i gyfrif am rhwng dwy ran o bump ac ychydig dros ddeuparth eu cyfraddau ailgylchu yn 2016-17.

2.33 Mae cyfraniad rwbel at berfformiad ailgylchu Cymru wedi cynyddu'n gyson ers ei gynnwys wrth fesur y gyfradd ailgylchu. Yn 2012-13, roedd rwbel i gyfrif am 4.4 pwynt canran o fewn y gyfradd ailgylchu gyffredinol o 52.3%. Yn 2016-17, roedd rwbel i gyfrif am 9.2 pwynt canran o fewn y gyfradd ailgylchu gyffredinol o 63.8%. Fodd bynnag, ni ellir cyfrif gwastraff adeiladu o dan dargedau newydd yr UE a'i ddiffiniad newydd o wastraff trefol.

2.34 Roedd swm y lludw gwaelodol o losgyddion a anfonwyd i'w ailgylchu wedi bod yn cynyddu wrth i gynghorau gynyddu'r defnydd o gyfleusterau troi gwastraff yn ynni. Gellir ailgylchu'r lludw gwaelodol i gynhyrchu deunyddiau adeiladu, a bydd metel hefyd yn cael ei adfer. Yn wahanol i Loegr, mae Llywodraeth Cymru yn caniatáu cynnwys lludw gwaelodol o gyfleusterau troi gwastraff yn ynni yn ei tharged ailgylchu, er na ellir cynnwys hynny yn y ffigurau a ddychwelir i'r Undeb Ewropeaidd, nac wrth gyfrifo cyfradd ailgylchu'r DU. Mae Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau yn rhagweld y gallai lludw gwaelodol greu cynnydd o saith neu wyth pwynt canran mewn cyfraddau ailgylchu yn y pen draw. Fodd bynnag, yn ôl Llywodraeth Cymru mae gostyngiad yn y lludw gwaelodol o losgyddion yr adroddwyd ei fod wedi'i ailgylchu, ymhlith y ffactorau a gyfrannodd at ostyngiad yng nghyfradd ailgylchu gyffredinol Cymru yn 2017-18, yn y tymor byr o leiaf.

2.35 Mae hi bellach yn arferol i holl gynghorau Cymru gasglu gwastraff gardd ar wahân i'w rhawdiau casglu gwastraff domestig o garreg y drws, ac eithrio Cyngor Sir Powys a'r cynghorau sydd yn dal i gasglu gwastraff gardd a gwastraff bwyd cymysg. Ar yr un pryd, mae tua 25% o wastraff gardd yn cael ei gludo gan breswylwyr i ganolfannau ailgylchu gwastraff y cartref, ac nid oes rhaid i gynghorau dalu i gasglu'r gwastraff hwnnw.

2.36 Awgrymir codi tâl am gasglu gwastraff gardd o garreg y drws yng Nglasbrint Casgliadau Llywodraeth Cymru, ac mae hynny'n dechrau digwydd ledled Cymru. Am y rhesymau hynny, mae casglu gwastraff gardd ar wahân a'i gompostio'n ganolog yn cynnig ffordd gymharol rwydd i gynghorau wella eu perfformiad ailgylchu, gyda gwastraff sydd yn ddwys ac sydd yn rhatach i'w gasglu a'i drin. O'n profiad ers 2012, gwelwyd bod cynghorau bellach yn rhoi llai o sylw i gompostio gartref. Mae hynny yn sgil ymgyrchoedd cryf i hyrwyddo casgliadau gwastraff gardd o garreg y drws mewn ymateb i'r angen i wella perfformiad ailgylchu.

2.37 Yn achos gwydr, gallai gallu cyngor i ennill deunydd ailgylchadwy i gyfrannu at y gyfradd ailgylchu trefol gyffredinol ddibynnu ar gystadleuaeth o'r sector preifat wrth gasglu o ffynonellau ar wahân i aelwydydd. Gallai hefyd ddibynnu ar argaeledd banciau cyflwyno a'r graddau y caiff y banciau hynny eu defnyddio gan fasnachwyr. Fodd bynnag, dengys amcangyfrifon o gyfanswm y gwydr yn y ffrwd gwastraff trefol ledled Cymru y gallai rhai cynghorau fod yn casglu ac yn ailgylchu cyfran uchel o'r gwydr sydd ar gael.

Mae adolygu Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gyfle i Lywodraeth Cymru ailystyried y dull o fesur perfformiad ailgylchu ac ystyried y gwerth am arian y mae'n ei sicrhau'n gyffredinol wrth gefnogi ailgylchu

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y cyfyngiadau'n gysylltiedig â thargedau sy'n seiliedig ar bwysau, ac wedi ymroi i adolygu ei hymagwedd

2.38 Er ei bod yn cydnabod y cyfyngiadau'n gysylltiedig â tharged sy'n seiliedig ar bwysau, mae Llywodraeth Cymru hyd yma o'r farn nad oes dewis gwell yn lle'r ymagwedd gyfredol. Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn pryderu y gallai symud tag at darged ailgylchu carbon achosi canlyniadau anfwriadol, lle bo cynghorau'n 'hela' gwastraff sydd yn ymgorffori llawer o garbon i'w ailgylchu yn hytrach na rhoi'r flaenoriaeth i atal y gwastraff hwnnw.

2.39 Yn ymchwiliad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd i ailgylchu yn 2014, nodwyd y gallai ymagwedd sy'n seiliedig ar bwysau greu effeithiau anfwriadol, gan annog cynnydd mewn gwastraff. Nododd y Pwyllgor, er enghraifft, pe bai mesurau atal gwastraff yn datblygu'n fwy llwyddiannus, yn unol â'r strategaeth genedlaethol, byddai llai o wastraff yn cael ei gyflwyno i'w gasglu gan gynghorau. Gallai cyfraddau ailgylchu ostwng pe bai mesurau atal gwastraff yn canolbwyntio gormod ar ddeunyddiau a fyddai fel arall wedi bod yn wastraff a fyddai wedi cael ei ailgylchu, yn hytrach na gostwng pob math o wastraff i'r un graddau. Gallai gostyngiad yn swm y gwastraff sydd ar gael i'w ailgylchu hefyd gael effaith negyddol ar yr incwm y bydd cynghorau'n ei ennill o'i werthu. Gofynnodd y Pwyllgor am ddadansoddiad o'r berthynas rhwng ailgylchu ac atal gwastraff, ac effeithiau posibl hynny ar berfformiad ailgylchu'r cyngor. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi bwrw ymlaen â'r argymhelliad hwn eto, gan ddisgwyl ailwampio **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** yn 2018.

2.40 Wrth adolygu **Tuag at Ddyfodol Diwastraff**, mae Llywodraeth Cymru wedi pennu amcan iddi ei hun i archwilio o'r newydd a oes unrhyw ddewisiadau realistig yn lle targedau sy'n seiliedig ar bwysau, a all ddangos yn well a yw'n cyrraedd ei nodau o ran ei hôl-troed ecolegol a lleihau carbon[39].

2.41 Gallai fod yn ymarferol, er enghraifft, creu targed carbon ar gyfer ailgylchu o gymharu â chyfanswm y gwastraff a gynhyrchir, neu dargedau carbon ar gyfer deunyddiau penodol. Mae'n debygol y bydd angen dealltwriaeth barhaus well o gyfansoddiad gwastraff gweddilliol er mwyn mesur carbon, a byddai hynny'n costio mwy, er y dylai dadansoddiad o'r fath hefyd fod o gymorth i oleuo ymdrechion i wella prosesau dal gwastraff. Drwy fabwysiadu ymagwedd wahanol i dargedau ailgylchu, gellid cael dealltwriaeth gliriach o werth deunyddiau y cyfyngir ar y cyflenwad ohonynt, fel copr, neu ddeunyddiau sy'n ddibynnol ar echdynnu olew, fel plastigau. Fel y nodwyd ym mharagraff 1.28, mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i ganolbwyntio mwy ar ddeunyddiau felly mewn gwaith ailgylchu.

2.42 Ym mis Mawrth 2017, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei bod yn bwriadu cynnal ymgynghoriad ar godi'r targed ailgylchu gwastraff trefol i 80% yn 2034-35, a datganodd Gweinidogion hefyd y bwriad mai Cymru fyddai'r genedl ailgylchu orau yn y byd. Gallai Llywodraeth Cymru barhau'n syml i weithredu targedau uwch tebyg, ac mae **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** eisoes yn pennu targed ailgylchu 'uchelgeisiol' seiliedig ar bwysau o 100% erbyn 2050. Mae'n ddealladwy bod Llywodraeth Cymru am gadw dangosydd ailgylchu y gall cynghorau a'r cyhoedd ei ddeall yn rhwydd ac, yn y tymor byr o leiaf, bydd angen iddi barhau i adrodd yn erbyn targedau a ddiffiniwyd gan yr UE. Ond yn hytrach na mesur yr hyn sydd yn hawdd i'w fesur, gallai canolbwyntio ar ansawdd wrth fesur perfformiad, bod hynny'n ychwanegol at faint, neu yn lle hynny, greu mwy o ymwybyddiaeth a chefnogaeth o du'r cyhoedd. Byddai hefyd yn fwy cyson ag amcanion datblygu cynaliadwy ehangach.

39 Fel yr adlewyrchir hefyd, er enghraifft, yng ngofynion **Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016**, a'r dangosyddion a sefydlwyd o dan **Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015**.

2.43 Ar gyfer llawer o adnoddau ailgylchadwy, nid yw'r swyddi gwyrdd, y gweithgarwch economaidd nac unrhyw fanteision eraill o ran cynaliadwyedd sydd yn gysylltiedig â'u rheoli o reidrwydd yn ddibynnol ar gynnwys yr adnoddau hynny mewn targed ailgylchu. Ceir manteision ehangach a rhesymau eraill a allai achosi i gynghorau barhau i gasglu ac anfon llawer o adnoddau gwastraff ailgylchadwy i gael eu trin. Gan hynny, efallai mai ychydig o newid y byddai preswylwyr yn ei weld i'w gwasanaethau casglu gwastraff gweladwy. Y tu allan i darged ailgylchu, gallai cynghorau gasglu a throsglwyddo rhai mathau o wastraff i ailbroseswyr masnachol, nid am eu bod yn ffordd rwydd o sicrhau perfformiad gwell wrth ailgylchu, ond gan fod angen rheoli'r mathau hyn o wastraff am resymau eraill, ee, er mwyn cydymffurfio â deddfwriaeth i osgoi gwaredu mewn safleoedd tirlenwi, i leihau halogiad ffrydiau gwastraff ailgylchadwy, neu oherwydd ystyriaethau'n gysylltiedig ag amwynder, fel tipio anghyfreithlon. Fel hyn, gallai cynghorau ganolbwyntio mwy ar y deunydd sydd yn cyflawni nodau'r strategaeth gwastraff genedlaethol orau wrth ailgylchu.

2.44 Er enghraifft, ac eithrio mewn cyfnodau o ddirwasgiad, ceir marchnad glir i ailddefnyddio ac ailgylchu rwbel fel agreg eilaidd, a phob blwyddyn mae'r sector masnachol yn llwyddo i reoli rhai miliynau o dunelli o wastraff dymchwel heb fod angen targed statudol ar gyfer hynny. Caiff adnoddau gwastraff prin uchel eu gwerth fel metelau hefyd eu hailgylchu'n rhwydd yn y sector preifat heb dargedau statudol, ac mae'r diwydiant sgrap yn creu swyddi a gweithgarwch economaidd yn sgil hyfywedd masnachol y galw yn y farchnad am yr adnoddau hyn.

2.45 Yn debyg i'r gwastraff bwyd a gesglir gan gynghorau, gellir trin gwastraff gardd hefyd i greu cynnyrch compost y ceir galw mawr a pharod amdanynt. Mae Bocs 6 yn dangos bod trin gwastraff gardd a gwastraff bwyd eisoes yn hyfyw yn fasnachol, o gadw'r gefnogaeth ariannol ar gyfer casgliadau cyngor a ffioedd clwyd. Yn ogystal â hynny, mae amcangyfrifon o werth atal allyriadau nwyon tŷ gwydr yn amlygu'r budd ariannol ehangach posibl yn sgil treuliad anaerobig gwastraff bwyd yn unig.

Bocs 6 – hyfywedd masnachol trin gwastraff bwyd a gwastraff gardd

Gellir ailgylchu gwastraff bwyd drwy dreuliad anaerobig a bydd hyn yn creu cynnyrch gwerthfawr fel gwrtaith naturiol. Caiff nwy sy'n seiliedig ar fethan hefyd ei gynhyrchu a'i gipio, a defnyddir hwnnw fel tanwydd adnewyddadwy, ac i gynhyrchu trydan. Yn ôl Llywodraeth Cymru bydd treulio gwastraff bwyd yn anaerobig yn atal 660,000 o dunelli o allyriadau carbon deuocsid sy'n niweidiol i'r hinsawdd erbyn 2020.

Caiff gwastraff bwyd ei gompostio'n fasnachol i gynhyrchu compost a chyflyrwyr pridd. Os cânt eu cynhyrchu hyd at y safon briodol, caiff yr allbynnau hyn eu galw'n gynnyrch yn hytrach na gwastraff, a gellir eu defnyddio heb gyfyngiadau ar y farchnad agored.

Yn ôl Llywodraeth Cymru, 'ceir marchnadoedd helaeth ar gyfer y deunydd hwn, gyda galw posibl wedi'i nodi am fwy na dau filiwn o dunelli....Yn ôl yr arwyddion presennol bydd y galw posibl yn llawer uwch na'r cyflenwad'.

Ffynhonnell: Llywodraeth Cymru, **Cynllun y Sector Casgliadau, Seilwaith a Marchnadoedd**, Gorffennaf 2012.

Mae adolygu Tuag at Ddyfodol Diwastraff yn gyfle i fyfyrio'n fwy cyffredinol ar rôl y sector preifat, ac ar y gwerth am arian a gynigir yn sgil buddsoddiad cyhoeddus i gefnogi ailgylchu

2.46 Yn ein hadroddiad yn 2012, argymhellwyd y dylai Llywodraeth Cymru a'r cynghorau weithio'n agosach â'r sector preifat i gael dealltwriaeth lawnach o'r modd y mae grymoedd y farchnad a datblygiadau technegol yn newid y diwydiant ailgylchu. Argymhellwyd hefyd y dylai Llywodraeth Cymru gydweithio'n agosach â chynghorau i ystyried targedau, cymhellion a deddfwriaeth i lywio'r sector preifat at y deilliannau gorau o ran cynaliadwyedd, gwerth am arian a pharodrwydd y cyhoedd i dderbyn trefniadau ailgylchu trefol.

2.47 Roedd yr argymhellion hyn yn cydnabod bod cyfle i roi mwy o reolaeth i ddiwydiant ailgylchu'r sector preifat dros sicrhau'r deunyddiau ailgylchadwy o ansawdd uchel sydd eu hangen arnynt ar gyfer eu prosesau trin, ac i sicrhau'r incwm uchaf wrth ailwerthu adnoddau. Gall pwysau o du'r sector preifat, gan gynnwys pwysau drwy eu contractau â chynghorau, fod o gymorth i wella ansawdd a maint yr adnoddau a ailgylchir, gan wireddu'n llawnach eu potensial am incwm.

2.48 Hyd yma, mae Llywodraeth Cymru wedi dewis peidio cyflwyno targedau statudol, cymhellion na deddfwriaeth i lywio'r sector preifat tuag at y deilliannau a geisir yn y strategaeth genedlaethol. Fodd bynnag, mae'n rhaid i fusnesau sy'n cyflwyno deunydd pecynnu i'r farchnad fodloni targedau ailgylchu deunydd pecynnu o dan ddeddfwriaeth yr UE a'r DU[40]. Hyd yma, llwyddwyd i ddibynnu ar ymrwymiadau gwirfoddol o du'r diwydiant a'r pwysau o ran y galw am ddeunyddiau a gaiff ei greu mewn marchnadoedd adnoddau, mewn datblygiadau i gynyddu a gwella ansawdd ailgylchu ar draws y sector preifat. Mae **Deddf yr Amgylchedd (Cymru)** bellach yn cynnwys pwerau newydd i Lywodraeth Cymru reoleiddio agweddau ar ailgylchu yn y sector preifat. Mae'r pwerau newydd hyn yn rhoi cyfle i alinio trefniadau rheoleiddio'r cynghorau â rheoleiddio'r sector preifat, yn gofyn i fusnesau masnachol wahanu rhai mathau allweddol o wastraff ailgylchadwy, ac i wneud mwy ddefnydd o rymoedd y farchnad hyd yn oed.

2.49 Yn hwyr yn 2017, effeithiwyd ar farchnadoedd gwastraff pan gyhoeddodd gweinyddiaeth Tsieina nad oedd yn mynd i dderbyn deunyddiau ailgylchadwy o ansawdd uchel a oedd yn cael eu mewnforio yn ystod 2018, ac y byddai cyfyngiadau pellach yn dilyn. Nid yw'r effaith ar gynghorau Cymru yn eglur eto, ond gallai fod yn sylweddol gan mai Tsieina yw'r farchnad fwyaf o bellffordd ar gyfer y gwastraff papur a phlastig a gesglir ganddynt. Mewn adroddiad diweddar ar y system rhwymedigaethau ailgylchu, fel y'i nodwyd yn Rheoliadau Cyfrifoldebau Cynhyrchwyr (Gwastraff Pecynnu), nododd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol y gallai'r camau a gymerwyd gan awdurdodau Tsieina achosi gostyngiad neu ddirywiad mewn perfformiad ailgylchu os na cheir hyd i farchnad oedd eraill i dderbyn y capasiti[41].

2.50 Ers 2001-02, ar ddechrau ei rhaglen gynaliadwy ar gyfer rheoli gwastraff, amcangyfrifwn fod Llywodraeth Cymru wedi gwario cyfanswm o oddeutu £4 biliwn ar wasanaethau gwastraff trefol. Mae'r gwariant hwn yn cynnwys cyllid grant rheoli gwastraff penodol a chostau a dalwyd drwy'r Grant Cynnal Refeniw llywodraeth leol. Wrth ymateb i faterion a godwyd gan Bwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus y Cynulliad Cenedlaethol ar ôl cyhoeddi ein hadroddiad yn 2012, cydnabu Llywodraeth Cymru fod angen gwneud mwy o waith i weld sut y gellid cyrraedd targedau ailgylchu heb wario cymaint, a thrwy ysgogi mwy o fanteision gwerth am arian ochr yn ochr â deilliannau amgylcheddol gwell.

40 Fel y'u pennwyd o dan Gyfarwyddeb Gwastraff Pecynnu'r UE a rheoliadau cysylltiedig y DU.

41 Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, **The packaging recycling obligations**, Gorffennaf 2018.

2.51 Yn 2015, comisiynodd Llywodraeth Cymru adolygiad o'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy. Mae'r grant hwn bellach wedi'i ddisodli gan y Grant Refeniw Sengl, a oedd yn cyfuno cyllid grant ar gyfer ystod eang o waith cysylltiedig â'r amgylchedd[42]. Yn 2015-16, cyfrannodd y Grant Refeniw Sengl tua £59 miliwn at wasanaethau gwastraff cynghorau, neu oddeutu 26% o'u gwariant net cyffredinol o £228 miliwn, gyda'r rhan fwyaf o'r gweddill wedi'i dalu drwy Grant Cynnal Refeniw y cynghorau[43]. Fodd bynnag, ni chafwyd unrhyw gasgliadau cyffredinol clir ynghylch gwerth am arian wrth adolygu'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy (Bocs 7).

Bocs 7 – gwerth am arian y Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy

Wrth adolygu'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy ceisiwyd archwilio a oedd cynghorau wedi defnyddio'r cyllid yn effeithiol i sicrhau gwerth am arian a chyflawni amcanion polisi ehangach yn gysylltiedig â gwastraff.

Gofynnai'r adolygiad a oedd yr holl gyllid grant wedi'i wario er mwyn cyflawni blaenoriaethau polisi Llywodraeth Cymru. Nodai hefyd fod yr ystod eang o weithgareddau a gefnogir drwy gyllid grant yn ei gwneud hi'n anodd priodoli deilliannau i'r buddsoddiadau. Fodd bynnag, casglai'r adolygiad hefyd nad oedd yr angen parhaus am gyllid ynddo'i hun yn arwydd o werth am arian.

Dangosai'r adolygiad hefyd mai'r gost fesul tunnell o wastraff ailgylchadwy a reolwyd oedd £104.82 yn 2013-14. Am y pegwn arall, dim ond £50.64 oed yr un gost i gynghorau Lloegr. Nid yw'r canfyddiad yn rhoi unrhyw sicrwydd ynghylch effeithlonrwydd gwariant gan gynghorau Cymru ar wasanaethau ailgylchu.

Roedd yr adolygiad yn cydnabod nad yw arbedion carbon yn cynrychioli'r holl fudd yn gysylltiedig â gwasanaethau ailgylchu yng Nghymru. Fodd bynnag, nid oedd yn cyfrif y budd ehangach yn sgil defnydd mwy effeithlon o adnoddau prin, mwy o sicrwydd ynghylch adnoddau, creu swyddi a buddion cymdeithasol. Ar gyfer 2013-14, canfu'r adolygiad fod gwerth arbedion carbon yn sgil ailgylchu gyfwerth ag £11.94 fesul aelwyd yng Nghymru. Roedd cyfanswm gwerth yr arbedion hyn gyfwerth ag ond 22.8% o'r cyllid grant blynyddol.

Ffynhonnell: Eunomia, **Adolygiad o'r Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy**, Medi 2015.

42 O 2018-1919, mae rhan helaeth o elfen gwastraff y Grant Refeniw Sengl wedi cael ei throsglwyddo i setliad y Grant Cynnal Refeniw ar gyfer cynghorau. Mae Llywodraeth Cymru wedi defnyddio'r gweddill i ailsefydlu Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy ar wahân gwerth cyfanswm o £18.2 miliwn.

43 O **Adroddiad Data Cyllid Gwastraff 2015-16** Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Ionawr 2017. Mae'r gwariant net hefyd yn cynnwys cyllid a godir gan gynghorau'n bennaf drwy'r Dreth Gyngor.

2.52 Ni ellir dadlau ynghylch budd cyffredinol ailgylchu, ac mae Llywodraeth Cymru yn hyrwyddo, ar raddfa eang, yr hyn a ystyrir ganddi yn fuddion economaidd sylweddol posibl, a buddion eraill yn gysylltiedig â symud tuag at 'economi gylchol' . Fodd bynnag, ceir pwysau parhaus ar gyllid cyhoeddus, ac mae cyllideb gwastraff Llywodraeth Cymru wedi wynebu gostyngiadau mawr ers blynyddoedd. Wrth ailwampio **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** a blaenoriaethu gwariant yn y dyfodol, mae angen i Lywodraeth Cymru allu dangos ei bod hi nid yn unig yn bosibl i ailgylchu mwy o wastraff trefol, ond bod yr enillion mesuradwy yn ei gwneud hi'n werth gwneud hynny yn hytrach na defnyddio dulliau eraill o gyflawni ei hamcanion datblygu cynaliadwy.

2.53 Er enghraifft, ceir opsiynau eraill ar gyfer rheoli gwastraff, gan gynnwys atal gwastraff ac, yn gynyddol, defnyddio technolegau trin gwastraff fel cyfleusterau troi gwastraff yn ynni. Mae'r opsiynau hyn yn cynnig datrysiadau rheoli gwastraff a all fod yn llawer rhatach na safleoedd tirlenwi, yn enwedig gan fod hynny'n golygu osgoi trethi tirlenwi. Yn 2016-17, llwyddodd gwasanaethau ailgylchu i atal 287,500 o dunelli o allyriadau carbon[44], ond gellid sicrhau'r un arbedion carbon yn rhatach drwy gymryd camau eraill ar wahân i ailgylchu.

2.54 Er nad yw Llywodraeth Cymru hyd yma wedi cyhoeddi asesiad cyffredinol o'i chynnydd yn erbyn y deilliannau allweddol a geisiai drwy **Tuag at Ddyfodol Diwastraff** (Dangosyn 2 ar dudalen 9), mae tystiolaeth ar gael o fuddion ailgylchu trefol a rheolaeth ehangach ar wastraff. Er enghraifft, ym mis Ionawr 2017, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru adroddiad[45] a amlygai oddeutu £465 miliwn o allbwn a £104 miliwn o werth gros ychwanegol gan y sector gwastraff trefol yn 2015-16, gyda'r sector yn cefnogi ychydig dros 4,400 o gyfleoedd cyflogaeth. Cyfeiriai'r adroddiad hefyd at y modd y mae allbwn o'r sector yn effeithio ar economi ehangach Cymru.

2.55 Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cynnal adolygiad manwl o Gynllun Gwastraff Cymru. Yn rhan o'r gwaith gwerthuso a gyflawnwyd, ystyriwyd y modd yr oedd y Cynllun yn cyfrannu at nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, a'i gysondeb â'r Ddeddf honno, er nad oedd y Ddeddf wedi'i sefydlu pan ddatblygwyd y Cynllun. Mae'r gwerthusiad wedi amlygu rhai cyfyngiadau ar y data sydd ar gael sy'n atal asesiad llawnach. Fodd bynnag, y mae wedi cynnwys dadansoddiad manwl o gyfraniad economaidd cyllid Grant Rheoli Gwastraff Cynaliadwy, ac ystyriaeth o effaith economaidd gostyngiadau carbon.

44 Eunomia, **Mynegai Carbon Ailgylchu**, Hydref 2018.

45 Llywodraeth Cymru, **Astudiaeth o Gyflogaeth yn y Sector Gwastraff Trefol yng Nghymru**, Ionawr 2017.

Atodiadau

Atodiad 1 – Dulliau archwilio

Atodiad 2 – Ein hasesiad o gynnydd mewn ymateb i argymhellion blaenorol ynghylch ailgylchu

Atodiad 3 – Systemau casglu cynghorau a pherfformiad ailgylchu

Atodiad 4 – Rhestr o'r termau a ddefnyddir yn yr adroddiad hwn

Atodiad 1 – Dulliau archwilio

Yn sail ar gyfer yr adroddiad hwn, cawsom ddata o ffynonellau dilys, fel WasteDataFlow, StatsCymru Bwletinau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru, ac o'r set o Ddangosyddion Strategol Cenedlaethol.

Cawsom hefyd ddata ychwanegol ar gostau a pherfformiad o adroddiadau i'r Bwrdd Rhaglen Gweinidogol ar gyfer rheoli gwastraff ar ran y cynghorau a oedd yn cael eu cynrychioli yng Ngrŵp Meincnodi Rheoli Gwastraff Cymru Gyfan ac Is-grŵp Gwastraff y Gymdeithas Syrfewyr Sirol. Mae staff Swyddfa Archwilio Cymru wedi hwyluso'r broses o lunio'r adroddiadau hynny yn rhan o waith a gomisiynwyd ar ran y grwpiau hyn. Mae'r gwaith meincnodi hwnnw wedi canolbwyntio ar wahanol elfennau o wasanaethau rheoli gwastraff y cynghorau bob blwyddyn, ac rydym wedi defnyddio'r data a gasglwyd yn fwyaf diweddar ym mhob achos.

Yn ogystal â hynny, buom yn ymchwilio i bapurau a gyhoeddwyd gan ymgynghorwyr rheoli gwastraff, gan gynnwys Eunomia a Ricardo-AEA. Cawsom hefyd wybodaeth ariannol a gwybodaeth arall oddi wrth Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Zero Waste Scotland, ac oddi wrth Gyfoeth Naturiol Cymru.

Buom yn siarad â swyddogion rheoli gwastraff Llywodraeth Cymru, a hefyd yn gofyn barn y canlynol:

- Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru;
- Cyfoeth Naturiol Cymru;
- Sefydliad Rheoli Gwastraff Siartredig;
- Cymdeithas Syrfewyr Sirol - y corff sy'n cynrychioli rheolwyr gwastraff awdurdod lleol yng Nghymru;
- Rhaglen Weithredu'r Cynllun Gwastraff ac Adnoddau; a'r
- Gymdeithas Gwasanaethau Amgylcheddol - sefydliad proffesiynol sy'n cynrychioli diwydiant gwastraff ac adnoddau eilaidd y DU.

Atodiad 2 – Ein hasesiad o gynnydd mewn ymateb i argymhellion blaenorol ynghylch ailgylchu

Yn rhan o'n gwaith, rydym wedi ystyried y camau a gymerodd Llywodraeth Cymru i weithredu'r argymhellion yn yr adroddiad a gyhoeddwyd gennym yn flaenorol ym mis Chwefror 2012 ar **Gyfranogiad y Cyhoedd o ran Ailgylchu Gwastraff**. Yn yr un modd, rydym wedi ystyried y camau a gymerwyd mewn ymateb i argymhellion a wnaed gan Bwyllgor y Cynulliad Cenedlaethol ar yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd yn ei adroddiad ym mis Rhagfyr 2014 ar **Ailgylchu yng Nghymru**.

Lle nodir isod fod argymhelliad 'wedi'i weithredu'n rhannol', yr hyn a olygir yw bod Llywodraeth Cymru eisoes wedi rhoi rhywfaint o ystyriaeth i ofynion yr argymhelliad dan sylw, ac wedi gweithredu rhywfaint, ond nad yw holl gamau gweithredu gofynnol yr argymhelliad wedi'u gweithredu. Lle nodir isod fod argymhelliad 'heb ei weithredu', mae'n bosib y rhoddwyd ystyriaeth gychwynnol iddo, ond na chafwyd unrhyw gynnydd sylweddol.

Argymhellion o astudiaeth yr Archwilydd Cyffredinol yn 2012
Cyfranogiad y Cyhoedd o ran Ailgylchu Gwastraff

Argymhelliad blaenorol	Statws
Argymhelliad 1 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol gydweithio'n llawer mwy effeithiol i sicrhau y cynhelir asesiad perfformiad annibynnol o'r dulliau a ddefnyddir i gasglu gwastraff ailgylchadwy wrth ymyl y ffordd ym mhob awdurdod lleol. Yn arbennig, dylai Llywodraeth Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru: **a** sefydlu Bwrdd neu gorff tebyg a all gynllunio a chynnal asesiad annibynnol a gwrthrychol; **b** sicrhau bod yr asesiad yn dilyn arfer da ac yn ystyried pob agwedd ar gynaliadwyedd; ac **c** adeiladu consensws drwy gytuno ar y meini prawf a'r safonau sy'n sail i'r asesiad â rhanddeiliaid allweddol.	**Wedi'i weithredu'n rhannol**

Argymhelliad blaenorol	Statws
Argymhelliad 2 Os nad yw system gasglu awdurdod lleol yn cyrraedd safonau'r asesiad hwn, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru a'r awdurdod lleol gytuno ar gynllun mesuradwy i gyrraedd y safonau asesu perfformiad a bodloni'r amserlen.	**Wedi'i weithredu'n rhannol**
Argymhelliad 3 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ddadansoddi'r cyfraddau ailgylchu a chompostio cyfunol ar gyfer awdurdodau lleol yng Nghymru er mwyn pennu a oes gwahaniaeth sylweddol rhwng perfformiad awdurdodau trefol, awdurdodau gwledig a'r rheini yn y cymoedd yn bennaf. Dylai Llywodraeth Cymru ddefnyddio'r dadansoddiad hwn ynghyd â gwahaniaethau economaidd-gymdeithasol wrth bennu targedau ailgylchu yn y dyfodol. Dylai Llywodraeth Cymru ailgyfeirio a thargedu cymorth ar gyfer unrhyw awdurdodau lleol y mae'r dadansoddiad yn dangos eu bod dan anfantais.	**Wedi'i weithredu'n rhannol**
Argymhelliad 4 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gydgysylltu a chyfeirio awdurdodau lleol i'r wybodaeth a'r canllawiau y mae arnynt eu hangen i ddatblygu'r capasiti i gynyddu cyfranogiad y cyhoedd o ran ailgylchu, ac felly fel eu bod yn gallu rheoli hynt mentrau ailgylchu drwy ymgysylltu'n well â'r cyhoedd a rhanddeiliaid.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 5 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru sefydlu system sy'n dwyn ynghyd arfer da ac yn rhannu dysgu ag awdurdodau lleol ar wella perfformiad ailgylchu drwy gyfranogiad y cyhoedd. Dylai awdurdodau lleol fod yn fwy gweithredol o ran ceisio arfer da ym maes gwella eu gwasanaethau rheoli gwastraff a gwneud gwell defnydd ohono.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 6 Mewn partneriaeth ag awdurdodau lleol, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru lunio dangosyddion perfformiad cyson i fesur cyfraddau ailgylchu ymhlith y cyhoedd.	**Heb ei weithredu**

Argymhelliad blaenorol	Statws
Argymhelliad 7 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol ymgysylltu'n fwy â'r sector preifat er mwyn meithrin dealltwriaeth fwy cyflawn o'r ffordd y mae grymoedd y farchnad a datblygiadau technolegol yn newid y diwydiant ailgylchu. Dylai Llywodraeth Cymru gydweithio'n agos ag awdurdodau lleol i ystyried targedau, cymhellion a deddfwriaeth i lywio'r sector preifat tuag at ganlyniadau gorau posibl cynaliadwyedd, gwerth am arian a derbyn ailgylchu trefol ymhlith y cyhoedd.	**Wedi'i weithredu'n rhannol**
Argymhelliad 8 Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru baratoi cynlluniau wrth gefn fel ei bod yn barod i gymhwyso cymhellion neu gosbau ariannol mewn perthynas â'r cyhoedd os na fydd yn lleihau'r gwastraff a gaiff ei gynhyrchu ganddo neu'n ailgylchu neu'n compostio ei wastraff i raddau digonol mewn ymateb i ymdrechion i ddwyn perswâd ac addysgu pobl. Fodd bynnag, dim ond os bydd pob dull arall o gyflawni targedau dargyfeirio gwastraff yr UE neu ganlyniadau rheoli gwastraff cynaliadwy allweddol Cymru'n Un: Cenedl Un Blaned wedi methu y dylai Llywodraeth Cymru wneud hyn.	**Wedi'i weithredu'n rhannol**

Argymhellion ymchwiliad Pwyllgor yr Amgylchedd a Chynaliadwyedd yn 2014 i **Ailgylchu yng Nghymru**

Argymhelliad blaenorol	Statws
Argymhelliad 1 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn comisiynu adolygiad annibynnol o'r 'Glasbrint Casgliadau' a'r dystiolaeth y mae'n seiliedig arni. Wrth gomisiynu'r adolygiad hwn, dylai'r Llywodraeth: • sicrhau bod Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhan o lunio'r cylch gorchwyl a dewis yr adolygydd; • cynnwys dadansoddiad o'r data diweddaraf ar gyfraddau gwrthod a chyrchfan deunyddiau y gellir eu hailgylchu o bob dull casglu; a • chwblhau'r adolygiad erbyn diwedd mis Mawrth 2016, er mwyn iddo lywio'r dulliau a ddefnyddir gan awdurdodau lleol i gyrraedd y targed o 64% yn 2019/20.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 2 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn annog cydweithio rhwng awdurdodau lleol wrth adnewyddu contractau ar gyfer darparu offer i gartrefi ar gyfer casglu gwastraff y gellir ei ailgylchu.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 3 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn gweithio gydag awdurdodau lleol i sicrhau bod y wybodaeth am ble anfonir gwastraff a gesglir o gartrefi ar gael i'r cyhoedd.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 4 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymchwilio i dargedau sy'n seiliedig ar bwysau ac a ydynt yn cael unrhyw effaith anfwriadol ar leihau ôl troed ecolegol gwastraff. Dylid cwblhau hyn erbyn diwedd 2015.	**Heb ei weithredu**

Argymhelliad blaenorol	Statws
Argymhelliad 5 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn comisiynu ymchwil i'r berthynas rhwng y rhagamcanion ar gyfer lleihau gwastraff; incwm awdurdodau lleol o wastraff; a gallu awdurdodau lleol i gyrraedd eu targedau ailgylchu yn y cyfnod hyd at 2019/20 ac yna 2024/25. Dylid cwblhau hyn erbyn diwedd mis Mawrth 2016.	**Heb ei weithredu**
Argymhelliad 6 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymchwilio i'r achos o blaid sefydlu 'brocer' cenedlaethol ar gyfer gwerthu deunydd ailgylchu ar ran awdurdodau lleol ledled Cymru. Dylai'r Llywodraeth gyhoeddi ei ganfyddiadau erbyn diwedd mis Rhagfyr 2015.	**Gweithredwyd**
Argymhelliad 7 Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ystyried rhinweddau buddsoddi mewn ymgyrch genedlaethol i helpu i gynyddu cyfraddau ailgylchu, gan gynnwys hybu dealltwriaeth o'r angen i leihau ôl troed ecolegol gwastraff a phwysigrwydd mesurau eraill, yn enwedig lleihau gwastraff.	**Gweithredwyd**

Atodiad 3 – Systemau casglu cynghorau a pherfformiad ailgylchu

Dangosyn 11 – y brif system gasglu a ddefnyddir ar hyn o bryd ym mhob cyngor ynghyd â'r perfformiad ailgylchu rhwng 2012-13 a 2017-18

Cyngor	Y prif ddull casglu presennol ar gyfer deunyddiau ailgylchadwy[1]	Cyfradd ailgylchu (%)[2]					
		2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Blaenau Gwent	G	**51.2**	54.8	**50.3**	**48.7**	**56.8**	**56.0**
Pen-y-bont ar Ogwr	G	57.1	56.5	57.1	59.0	**57.9**	68.6
Caerffili	FfG	57.1	57.6	54.6	61.9	65.5	66.7
Caerdydd	FfG	52.2	**49.7**	53.4	58.2	58.1	58.3
Sir Gaerfyrddin	FfG	53.8	55.7	59.6	63.5	66.2	63.6
Ceredigion	FfG	53.6	58.4	61.6	68.1	70.1	63.7
Conwy	G	56.4	56.3	59.1	59.7	62.6	63.7
Sir Ddinbych	FfG	58.0	63.2	65.9	62.4	64.7	64.2
Sir y Fflint	G	54.9	55.1	55.0	58.5	68.2	67.6
Gwynedd	G	**51.2**	54.0	55.1	58.7	61.1	60.3
Ynys Môn	G	55.2	54.4	55.2	59.5	65.8	72.2
Merthyr	G	**49.1**	**48.2**	**51.2**	61.6	65.2	62.7
Sir Fynwy	DFf	55.5	62.9	63.2	61.9	68.7	65.8
Castell-nedd Port Talbot	G	**48.3**	54.0	58.1	58.3	62.8	60.5
Casnewydd	G	**49.2**	**51.7**	52.0	**57.1**	61.4	59.8
Sir Benfro	DFf	53.1	60.3	65.4	64.9	65.3	**57.0**
Powys	G	**50.9**	52.5	52.1	59.1	65.2	60.4
Rhondda Cynon Taf	DFf	**46.2**	**49.3**	53.8	60.5	64.4	61.3
Abertawe	AFf	**47.9**	52.8	56.7	59.5	63.7	63.3
Torfaen	DG	**47.1**	52.3	52.7	**57.4**	63.6	60.6
Bro Morgannwg	FfG	54.5	54.8	56.0	64.5	65.3	63.2
Wrecsam	G	52.8	54.7	56.4	62.3	68.7	65.4
Cyfradd Cymru		**52.3**	**54.3**	**56.2**	**60.2**	**63.8**	**62.7**
TTarged ailgylchu statudol Llywodraeth Cymru		52.0	52.0	52.0	58.0	58.0	58.0
Ystod - y gyfradd ailgylchu isaf i'r uchaf		11.8	15.0	15.6	19.4	13.3	16.2

Nodiadau:

1 Ffrwd sengl gymysg (FfG), dulliau aml-ffrwd (AFf), dwy ffrwd (DFf), Didoli ar Garreg y Drws gan gydymffurfio â'r Glasbrint Casgliadau (G), Didoli ar Garreg y Drws ond heb gydymffurfio â'r Glasbrint (DG) Mae'r data ar gyfer 2016-17.

2 Dangosir y ffigurau mewn print trwm ar yr achlysuron pan fethodd cynghorau unigol â chyrraedd y targed ailgylchu.

Ffynhonnell: daw'r cyfraddau ailgylchu o Fwletinau Ystadegol Llywodraeth Cymru a gyhoeddir yn flynyddol rhwng 2013 a 2018, a daw'r dulliau casglu o'r **Adroddiad Data Cyllid Gwastraff 2015-16** gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Ionawr 2017.

Atodiad 4 – Rhestr o'r Termau a ddefnyddir yn yr adroddiad hwn

Ailbrosesydd – unigolyn sy'n cyflawni un neu fwy o weithgareddau adfer neu ailgylchu.

Ailddefnyddio – defnyddio cynnyrch eto i'r un defnydd neu i ddefnydd gwahanol, efallai ar ôl gwneud rhywfaint o waith trwsio neu ailgyflyru (paratoi i ailddefnyddio).

Ailgylchu – ailbrosesu gwastraff, gan greu naill ai'r un cynnyrch neu gynnyrch gwahanol. Gellir ailgylchu llawer o wastraff diwydiannol nad yw'n beryglus, fel papur, gwydr, cardbord, plastigau a metel sgrap. Gellir defnyddio prosesau arbenigol i ailgylchu gwastraff peryglus fel hydoddyddion.

Ailgylchu dolen gaeedig – ailgylchu lle bydd y deunyddiau a ailgylchir yn cael eu defnyddio'n barhaus i'r un diben, er enghraifft, potel wydr sy'n cael ei hailgylchu i greu cynnyrch gwydr newydd yn hytrach na'i hisraddio (er enghraifft, ei defnyddio fel agreg).

Allyriadau nwyon tŷ gwydr – allyriadau sy'n cyfrannu at newid yn yr hinsawdd drwy'r effaith 'tŷ gwydr' lle bo'u crynodiadau atmosfferig yn uwch na lefelau penodol. Maent yn cynnwys allyriadau carbon deuocsid, methan ac ocsid nitrus, hyfrofflworocarbonau, perfflworocarbonau a sylffwr hecsafflworid.

Canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref - safleoedd a ddarperir gan gyngor i'w breswylwyr, ac weithiau i fasnachwyr, er mwyn ailgylchu a gwaredu gwastraff trefol, gan gynnwys nwyddau swmpus fel gwelyau, poptai a gwastraff gardd.

Casgliad cymysg – gelwir hyn hefyd yn ailgylchu 'un ffrwd'. Mae'n golygu casglu deunyddiau ailgylchadwy mewn cerbyd un gofod cyn didoli'r deunyddiau hynny mewn cyfleuster ar wahân.

Casgliad dwy ffrwd/aml-ffrwd – bydd preswylwyr yn cael dau (neu fwy - gall hyn amrywio'n helaeth) o gynwysyddion ailgylchu i'w llenwi â gwahanol ddeunyddiau - papur a cherdyn yn y naill a phlastigau, gwydr a chaniau yn y llall fel arfer. Bydd y deunyddiau hyn yn cael eu cadw ar wahân, ond fe'u cesglir (fel arfer) ar un cerbyd sy'n cynnwys dwy siambr.

Casgliad wedi'i ddidoli ar garreg y drws – didoli deunyddiau ailgylchadwy ar garreg y drws i wahanol ofodau mewn cerbyd casglu arbenigol (yn cynnwys trefniadau i gasglu deunydd ailgylchu ar garreg y drws nad ydynt yn cydymffurfio â'r Glasbrint Casgliadau).

Compostio – proses aerobig, fiolegol, lle bydd gwastraff organig, fel gwastraff gardd neu wastraff bwyd yn cael ei drosi'n ddeunydd gronynnog sefydlog y gellir ei daenu ar dir i wella strwythur y pridd a'i gyfoethogi.

Compostio mewn rhenciau – cynhyrchu compost drwy bentyrru mater organig neu wastraff bioddiraddadwy mewn rhesi hir. Defnyddir rhenciau compostio er mwyn prosesu gwastraff gardd, fel toriadau glaswellt, tociadau a dail naill ai mewn amgylchedd awyr agored neu mewn ardaloedd mawr dan do lle gall y deunydd bydru ym mhresenoldeb ocsigen.

Cyfradd Ailddefnyddio/Ailgylchu/Compostio (diffiniad o'r targed statudol) – canran y gwastraff trefol a gynhyrchir mewn awdurdod lleol a gaiff ei ailgylchu, ei ailddefnyddio neu ei gompostio, wedi'i chyfrifo wrth ddosbarthu i'w dirlenwi neu i gontractwyr ailgylchu/compostio. Mae hyn felly'n seiliedig ar y swm o wastraff a anfonir i'w ailddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio, yn hytrach na'r swm a gesglir i'w ailddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio.

Cyfradd dal – cyfanswm y gwastraff adferadwy a gaiff ei wyro i'w ailddefnyddio neu ei ailgylchu fel canran o gyfanswm y gwastraff adferadwy a gynhyrchwyd.

Dim Gwastraff – Mae Dim Gwastraff yn nod moesegol, economaidd, effeithlon a gweledigaethol, sy'n llywio pobl i newid eu ffordd o fyw a'u harferion er mwyn efelychu cylchoedd naturiol cynaliadwy, lle bydd yr holl ddeunyddiau a waredir wedi'u dylunio i droi'n adnoddau i'w defnyddio gan eraill. Mae Dim Gwastraff yn golygu dylunio a rheoli cynnyrch a phrosesau er mwyn osgoi a dileu, mewn modd systematig, dwysedd a gwenwyndra gwastraff a deunyddiau, cadw ac adfer yr holl adnoddau, a pheidio â'u llosgi neu eu claddu. Bydd gweithredu Dim Gwastraff yn fodd i ddileu'r holl ddeunydd a gaiff ei ollwng i'r tir, i'r dŵr neu i'r aer sydd yn bygwth iechyd y blaned, iechyd dyn neu iechyd anifeiliaid a phlanhigion. (Cynghrair Ryngwladol Dim Gwastraff www.zwia.org).

Effeithlonrwydd adnoddau – rheoli deunyddiau crai, ynni a dŵr er mwyn lleihau gwastraff a gostwng costau yn sgil hynny.

Glasbrint Casgliadau – y Glasbrint Casgliadau yw'r proffil gwasanaeth a argymhellir gan Lywodraeth Cymru er mwyn casglu gwastraff o aelwydydd. Cyflwynir adnoddau ailgylchadwy wedi'u didoli'n rhannol gan breswylwyr, cyn eu didoli ymhellach wrth eu casglu.

Gwastraff a gynhyrchir – y swm o wastraff a gynhyrchir mewn ardal benodol dros gyfnod penodol o amser.

Gwastraff bwyd – mae’r term hwn yn cyfeirio at yr elfen organig yng ngwastraff y cartref sydd yn deillio o fwyd, ee, croen llysiau, bagiau te, croen banana.

Gwastraff gweddilliol – y gwastraff sydd yn weddill ar ôl tynnu deunydd i’w ailgylchu neu ddeunydd compostio o’r ffrwd wastraff.

Gwastraff masnachol – gwastraff a gynhyrchir ar eiddo neu a ddefnyddir yn gyfan gwbl neu’n bennaf i ddibenion masnach neu fusnes. Mae Rheoliadau Gwastraff a Reolir (Cymru a Lloegr) 2012 yn rhestru gwastraff y dylid ei drin fel gwastraff masnachol.

Gwastraff sych ailgylchadwy – gwastraff trefol sydd fel arfer yn cynnwys poteli gwydr, caniau, tuniau a ffoil, plastigau, cerdyn a phapur a Tetrapaks. Nid yw’n cynnwys gwastraff bwyd a gardd.

Gwastraff trefol – yn yr adroddiad hwn mae hyn yn golygu ‘gwastraff trefol awdurdod lleol’, ac yn cyfeirio at wastraff y cartref (tua 85% fel arfer) a gwastraff arall (tua 15%) y mae cynghorau yn ei gasglu a’i waredu. Mae’n cynnwys casgliadau rheolaidd o aelwydydd, casgliadau ailgylchu penodol, casgliadau arbennig ar gyfer eitemau swmpus, gwastraff a dderbynnir mewn safleoedd amwynder dinesig a gwastraff a gesglir o ffynonellau ar wahân i aelwydydd (ee, rwbel, gweddillion o losgyddion, deunydd a gesglir ar ôl glanhau traethau a byrddau plaster). Nid yw gwastraff trefol awdurdodau lleol yn cynnwys cerbydau wedi’u gadael.

Gwastraff y cartref – yn cynnwys gwastraff o rawdiau casglu o gartrefi (gwastraff yn Atodlen 1 o Reoliadau Gwastraff a Reolir 1992), gwastraff o wasanaethau fel sgubo strydoedd, casgliadau gwastraff swmpus, casgliadau gwastraff peryglus o gartrefi, casgliadau ysbwriel, casgliadau gwastraff clinigol o gartrefi a chasgliadau gwastraff gardd ar wahân (gwastraff yn Atodlen 2 o Reoliadau Gwastraff a Reolir 1992), gwastraff o safleoedd amwynder dinesig a gwastraff a gesglir ar wahân i’w ailgylchu neu ei gompostio drwy gynlluniau cyflwyno/gollwng, cynlluniau o garreg y drws ac mewn canolfannau ailgylchu gwastraff y cartref.

Lleihau gwastraff – mae lleihau gwastraff yn flaenoriaeth o’r broses weithgynhyrchu drwy wneud defnydd optimwm o ddeunyddiau crai (ac eilaidd) a phrosesau ailgylchredeg. Gall fod yn gost-effeithiol, o ran lleihau costau gwaredu, lleihau’r galw am ddeunyddiau crai, ac o ran costau ynni. Gall deiliaid tai leihau gwastraff ee, drwy gompostio gartref, ailddefnyddio cynnyrch a phrynu nwyddau ac arnynt lai o ddeunydd pecynnu.

Newid yn yr hinsawdd – newid graddfa fawr a hirdymor ym mhatrymau tywydd neu dymheredd cyfartalog y blaned.

Ôl-troed carbon – cyfanswm y carbon deuocsid a gafodd ei ryddhau i'r amgylchedd yn sgil gweithgarwch unigolyn, sefydliad neu gymuned neilltuol.

Ôl-troed carbon wedi'i ymgorffori – swm sydd gyfwerth ag allyriad carbon sy'n cyfrifo effaith y defnydd o adnoddau a chanlyniadau yr hyn y bydd pobl yn ei brynu, yn ei ddefnyddio a'i daflu i ffwrdd wedyn o safbwynt yr amgylchedd, gan ystyried y canlyniadau hynny drwy gydol y gadwyn gyflenwi.

Ôl troed ecolegol – mae'r fethodoleg ôl-troed ecolegol yn cyfrifo faint o dir sydd ei angen i fwydo, darparu adnoddau, cynhyrchu ynni ac amsugno'r llygredd (a'r gwastraff) a gynhyrchir gan ein cadwynau cyflenwi.

Safle cyflwyno – man ailgylchu lle gall y cyhoedd gyflwyno deunydd i'w ailgylchu, ee, banciau poteli a chaniau. Maent fel arfer wedi'u lleoli yng nghanolfannau ailgylchu gwastraff y cartref, mewn meysydd parcio archfarchnadoedd a lleoliadau tebyg.

Safleoedd tirlenwi – unrhyw ardaloedd o dir lle caiff gwastraff ei waredu. Bydd safleoedd tirlenwi yn aml wedi'u lleoli mewn hen byllau neu chwareli. Mewn ardaloedd lle nad oes unrhyw ofod ar gael yn y tir, bydd y tir weithiau'n cael ei godi, gan waredu'r gwastraff ar ben y tir a llunio'r dirwedd dros y gwastraff hwnnw.

Treuliad anaerobig – Proses fiolegol lle bydd gwastraff bioddiraddadwy fel gwastraff bwyd, yn cael ei annog i bydru heb ocsigen mewn cynhwysydd caeedig. Mae'n cynhyrchu carbon deuocsid, methan (y gellir ei ddefnyddio fel tanwydd i gynhyrchu ynni adnewyddadwy) a solidau / toddiannau a elwir yn grynodiad, y gellir ei ddefnyddio fel gwrtaith.

Trin gwastraff – prosesau ffisegol, thermol, cemegol neu fiolegol, gan gynnwys didoli, sy'n newid nodweddion y gwastraff er mwyn lleihau ei ddwysedd neu ei wneud yn fwy diogel, ei gwneud hi'n bosibl ei drin neu wella adferiad.

Troi gwastraff yn ynni – technolegau sy'n cynnwys treuliad anaerobig, llosgi uniongyrchol, defnyddio tanwydd eilaidd adferedig (allbwn yn sgil prosesau trin mecanyddol a biolegol), pyrolysis a nwyeiddio. Mae unrhyw dechnoleg benodol yn fwy buddiol os gellir adfer gwres a thrydan. Mae Cyfarwyddeb y Fframwaith Gwastraff yn ystyried bod llosgi gwastraff mewn modd ynni-effeithlon (lle defnyddir gwastraff yn bennaf fel tanwydd neu fel ffordd arall o gynhyrchu trydan) yn weithgarwch adfer ar yr amod y cydymffurfir â meini prawf penodol, sy'n cynnwys effeithlonrwydd ynni.

Wales Audit Office

24 Cathedral Road

Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

We welcome telephone calls in Welsh and English.

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Adroddiad i'r:	**Pwyllgor Craffu Perfformiad**
Dyddiad y Cyfarfod:	**31 Ionawr 2019**
Swyddog Arweiniol:	**Cydlynydd Craffu**
Awdur yr Adroddiad:	**Cydlynydd Craffu**
Teitl:	**Rhaglen Waith Craffu**

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Mae'r adroddiad yn cyflwyno drafft rhaglen waith i'r dyfodol y Pwyllgor Craffu Perfformiad i'r aelodau ei hystyried.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Gofyn i'r Pwyllgor adolygu a chytuno ar ei raglen waith i'r dyfodol, a rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i aelodau ar faterion perthnasol.

3. Beth yw'r Argymhellion?

Bod y Pwyllgor yn ystyried yr wybodaeth a ddarparwyd ac yn cymeradwyo, diwygio neu'n newid ei raglen gwaith i'r dyfodol fel y gwêl yn briodol.

4. Manylion am yr adroddiad.

4.1 Mae Adran 7 o Gyfansoddiad Cyngor Sir Ddinbych yn nodi cylch gorchwyl, swyddogaethau ac aelodaeth pob Pwyllgor Craffu. Mae'r Adran hon hefyd yn cynnwys rheolau gweithdrefnau a thrafodaeth ar gyfer cyfarfodydd pwyllgorau.

4.2 Mae'r Cyfansoddiad yn amodi bod yn rhaid i bwyllgorau craffu'r Cyngor baratoi ac adolygu rhaglen ar gyfer eu gwaith i'r dyfodol. Drwy adolygu a blaenoriaethu materion mae modd i aelodau sicrhau fod y rhaglen waith yn cyflwyno rhaglen dan arweiniad yr aelodau.

4.3 Arfer sydd wedi'i fabwysiadu yn Sir Ddinbych ers nifer o flynyddoedd yw bod pwyllgorau craffu'n cyfyngu ar nifer yr adroddiadau a ystyrir mewn unrhyw gyfarfod i uchafswm o bedwar, yn ogystal ag adroddiad rhaglen waith y Pwyllgor ei hun. Nod y dull hwn yw hwyluso cael trafodaeth fanwl ac effeithiol ar bob pwnc.

4.4 Yn y blynyddoedd diweddar mae Llywodraeth Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru wedi tynnu sylw at yr angen i gryfhau rôl craffu ar draws llywodraeth leol a gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru, gan gynnwys defnyddio craffu fel modd o ymgysylltu â phreswylwyr a

defnyddwyr gwasanaeth. O hyn ymlaen disgwylir i graffu ymgysylltu'n well ac yn amlach â'r cyhoedd gyda golwg ar sicrhau penderfyniadau gwell a fydd yn y pen draw yn arwain at well canlyniadau i ddinasyddion. Bydd Swyddfa Archwilio Cymru yn mesur effeithiolrwydd craffu wrth gyflawni'r disgwyliadau hyn.

4.5 Gan ystyried y weledigaeth genedlaethol ar gyfer craffu ac ar yr un pryd ganolbwyntio ar flaenoriaethau lleol, argymhellodd y Grŵp Cadeiryddion ac Is-gadeiryddion Craffu (GCIGC) y dylai pwyllgorau craffu'r Cyngor, wrth benderfynu ar eu rhaglenni gwaith, ganolbwyntio ar y meysydd allweddol canlynol:

- arbedion ar y gyllideb;
- cyflawni amcanion y Cynllun Corfforaethol (gyda phwyslais arbennig ar y modd o'u cyflawni yn ystod cyfnod o galedi ariannol);
- unrhyw eitemau eraill a gytunwyd gan y Pwyllgor Craffu (neu'r GCIGC) fel blaenoriaeth uchel (yn seiliedig ar y meini prawf profion 'PAPER' - gweler ochr gefn y 'ffurflen gynnig aelodau' yn Atodiad 2) a;
- Materion brys, materion na ellir eu rhagweld neu faterion â blaenoriaeth uchel

<u>Ffurflenni Cynnig ar gyfer Craffu</u>

4.6 Fel y crybwyllwyd ym mharagraff 4.2 uchod, mae Cyfansoddiad y Cyngor yn gofyn i bwyllgorau craffu baratoi ac adolygu rhaglen ar gyfer eu gwaith i'r dyfodol. Er mwyn cynorthwyo'r broses o flaenoriaethu adroddiadau, os yw'r swyddogion o'r farn fod pwnc yn haeddu'r amser i gael ei drafod ar agenda fusnes y Pwyllgor, mae'n rhaid iddynt wneud cais ffurfiol i'r Pwyllgor i ystyried derbyn adroddiad ar y pwnc hwnnw. Gwneir hyn trwy gyflwyno 'ffurflen gynnig' sy'n egluro pwrpas, pwysigrwydd a chanlyniadau posibl y pynciau a awgrymir. Does dim un ffurflen gynnig wedi dod i law oddi wrth swyddog i'w ystyried yn y cyfarfod cyfredol.

4.7 Er mwyn gwneud gwell defnydd o amser craffu drwy ganolbwyntio adnoddau pwyllgorau i graffu testunau'n fanwl, gan ychwanegu gwerth drwy'r broses o wneud penderfyniadau a sicrhau gwell canlyniadau ar gyfer preswylwyr, penderfynodd y GCIGC y dylai'r aelodau, yn ogystal â swyddogion, gwblhau 'ffurflenni cynnig ar gyfer craffu' yn amlinellu pam eu bod yn credu y byddai'r testun yn elwa o fewnbwn craffu. Gellir gweld copi o 'ffurflen gynnig' yn Atodiad 2. Mae ochr gefn y ffurflen hon yn cynnwys siart lif sy'n rhestru'r cwestiynau y dylai aelodau eu hystyried wrth baratoi i gynnig eitem ar gyfer craffu, ac y dylai pwyllgorau eu gofyn wrth benderfynu ar addasrwydd testun arfaethedig i'w gynnwys ar raglen gwaith i'r dyfodol craffu. Os, ar ôl cwblhau'r broses hon, y penderfynir nad yw'r testun yn addas i'w graffu'n ffurfiol gan bwyllgor craffu, yna gellir ystyried dulliau eraill o rannu'r wybodaeth neu graffu ar y mater e.e. darparu 'adroddiad gwybodaeth', neu os yw'r mater yn un o natur leol gellir ei ystyried gan y Grŵp Aelodau Ardal (GAA) perthnasol. Ni ddylai unrhyw eitemau gael eu cynnwys ar raglen gwaith i'r dyfodol heb i 'ffurflen gynnig ar gyfer craffu' gael ei chwblhau, ac i'r testun gael ei

gymeradwyo i'w gynnwys ar y rhaglen gan un ai'r Pwyllgor neu'r GCIGC. Mae cymorth ar gael i lenwi'r ffurflenni gan y Cydlynydd Craffu.

Rhaglen Waith i'r Dyfodol y Cabinet

4.8 Wrth benderfynu ar eu rhaglen waith i'r dyfodol mae'n bwysig fod pwyllgorau craffu yn ystyried amserlen rhaglen waith y Cabinet. Ar gyfer y diben hwn, mae rhaglen waith y Cabinet wedi ei chynnwys yn Atodiad 3.

Datblygiad Penderfyniadau'r Pwyllgor

4.9 Yn Atodiad 4 mae tabl yn crynhoi penderfyniadau diweddar y Pwyllgor ac yn cynghori aelodau am eu gweithrediad.

5. Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu

Dan drefniadau craffu'r Cyngor mae'r Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffu (GCIGC) yn gweithredu fel pwyllgor cydlynu. Cyfarfu'r Grŵp ar 13 Rhagfyr 2018. Ni chyfeiriodd y Grŵp unrhyw byncia u i'r Pwyllgor hwn eu hystyried. Cynhelir cyfarfod nesaf y Grŵp yn ystod prynhawn 31 Ionawr 2019.

6. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Bydd craffu effeithiol yn gymorth i'r Cyngor gynnal y blaenoriaethau corfforaethol yn unol ag anghenion cymunedau a dymuniadau trigolion. Bydd datblygu ac adolygu'r rhaglen waith gydlynol yn barhaus yn cynorthwyo'r Cyngor i ddarparu ei flaenoriaethau corfforaethol, i wella canlyniadau i breswylwyr tra hefyd yn dygymod â thoriadau llym yn y gyllideb.

7. Faint fydd hyn yn costio a sut bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Mae'n bosib y bydd yn rhaid i wasanaethau neilltuo amser swyddog i gynorthwyo'r Pwyllgor gyda'r eitemau a nodwyd yn y rhaglen waith a chydag unrhyw gam gweithredu yn dilyn ystyried yr eitemau hynny.

8. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Les? Gellir lawrlwytho'r adroddiad Asesiad o Effaith ar Les o'r wefan a dylai gael ei gynnwys fel atodiad i'r adroddiad hwn

Nid oes Asesiad o Effaith ar Les wedi ei wneud mewn perthynas â phwrpas neu gynnwys yr adroddiad hwn. Ond bydd y Pwyllgor Craffu, drwy ei waith yn craffu darpariaeth gwasanaethau, polisïau, gweithdrefnau ac argymhellion, yn ystyried eu heffaith neu eu heffaith posib ar yr egwyddor o ddatblygu cynaliadwy a'r amcanion o ran lles a nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

9. Pa ymgynghori sydd wedi digwydd?

Does dim angen cynnal ymgynghoriad ar yr adroddiad hwn. Fodd bynnag, mae'r adroddiad ei hun a'r ystyriaeth a roir gan y Pwyllgor i'w raglen waith ar gyfer y dyfodol yn gyfystyr ag ymgynghoriad gyda'r Pwyllgor o ran ei raglen waith.

10. Pa risgiau sy'n bodoli ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

Nid oes risg wedi ei ganfod o ran y Pwyllgor yn ystyried ei raglen waith. Fodd bynnag, wrth adolygu ei raglen waith yn rheolaidd gall y Pwyllgor sicrhau bod meysydd sy'n peri pryder yn cael eu hystyried a'u craffu arnynt fel y maent yn dod i'r amlwg a bod argymhellion yn cael eu gwneud er mwyn mynd i'r afael â nhw.

11. Grym i wneud Penderfyniad

Mae Adran 7.11 o Gyfansoddiad y Cyngor yn amodi fod y pwyllgorau Craffu a/neu Grŵp Cadeiryddion ac Is-Gadeiryddion Craffuo yn gyfrifol am osod eu rhaglenni gwaith ac y dylent, pan yn penderfynu ar eu rhaglenni roi ystyriaeth i ddymuniadau yr Aelodau hynny o'r Pwyllgor nad ydynt yn aelodau o'r grŵp gwleidyddol mwyaf ar y Cyngor.

Swyddog Cyswllt:
Cydlynydd Craffu
Rhif ffôn: (01824) 712554
e-bost: rhian.evans@sirddinbych.gov.uk

Note: Any items entered in italics have not been approved for inclusion at the meeting shown by the Committee. Such reports are listed here for information, pending formal approval.

Meeting	Lead Member(s)	Item (description / title)		Purpose of report	Expected Outcomes	Author	Date Entered
21 March	***Cllr. Brian Jones***	*1.*	*Draft Sustainable Travel Plan (provisional scheduling – timing may change)*	*To consider the draft sustainable travel plan (including the Council's role in facilitating the locating of vehicle charging points across the county, its work with other local authorities and stakeholders with respect of their availability and in relation to other potential alternative travel modes, and in supporting the community to switch to sustainable fuels)*	*To provide observations and recommendations that will support the delivery of the corporate priorities relating to the environment and connected communities by reducing CO2 emissions and improving travel connectivity*	*Emlyn Jones/Mike Jones*	*By SCVCG June 2018*
	Cllr. Bobby Feeley	*2.*	*Dolwen Residential Care Home*	*To consider the Task and Finish Group's recommendations relating to the future provision of services at Dolwen Residential Care Home, Denbigh*	*Pre-decision scrutiny of the task and finish group's findings and the formulation of recommendations for presentation to Cabinet with respect of the future provision of services at Dolwen with a view to ensuring that everyone is supported to live in homes that meet their needs and are able to live independent and resilient lives*	*Task and Finish Group/Phil Gilroy/Abbe Harvey*	*July 2018*
	Cllrs. Tony Thomas and Bobby Feeley	3.	Housing Services	To outline how the Services are addressing the two proposals for improvement outlined in the WAO Service User Perspective Review – the Welsh Quality Housing Standard (Sept. 2018) in relation to working with tenants:	To ensure compliance with regulatory recommendations whist supporting the delivery of the Council's corporate priorities relating to housing and resilient communities	Geoff Davies/Jamie Groves/Phil Gilroy/Ann Lloyd/Katie Newe	By SCVCG October 2018

Meeting	Lead Member(s)	Item (description / title)		Purpose of report	Expected Outcomes	Author	Date Entered
				(i) to help those experiencing damp and homes that are not adequately heated, fuel efficient, or well insulated; and (ii) to review the long-term impact of the ending of the resident warden service from its sheltered housing schemes			
	Cllr. Brian Jones	*4.*	*Draft Fleet Management Strategy (provisional scheduling – timing may change)*	*To consider the new draft fleet management strategy (including an evaluation of the use of potential alternative fuel sources to run the fleet)*	*To provide observations and recommendations on the strategy that will support the delivery of the corporate priority relating to the environment by reducing CO2 emissions from the Council's own vehicle fleet and the realisation of financial efficiencies*	*Tony Ward/Vincent Russell*	*By SCVCG June 2018 (rescheduled by the Committee Nov 2018)*
2 May	**Cllr. Julian Thompson -Hill**	1.	Corporate Risk Register	To consider the latest version of the Council's Corporate Risk Register	Effective monitoring and management of identified risk to reduce risks to residents and the Authority	Alan Smith/Nicola Kneale/Emma Horan	May 2018
13 June	**Cllr. Bobby Feeley**	1.	Draft Director of Social Services Annual Report for 2018/19	To scrutinise the content of the draft annual report to ensure it provides a fair and clear evaluation of performance in 2018/19 and clearly articulates future plans	Identification of any specific performance issues which require further scrutiny by the committee in future	Nicola Stubbins	May 2018)
		2.	The effectiveness of Well-being Impact Assessments (WIA)	To consider an approach towards evaluating the effectiveness of the Council's WIAs	To an agree an approach to be used across the Council for evaluating and challenging WIAs, which will should realise better, more holistic, decision making	Emma Horan	By SCVCG June 2018 (rescheduled by the

Meeting	Lead Member(s)	Item (description / title)		Purpose of report	Expected Outcomes	Author	Date Entered
							Committee Nov 2018)
18 July	**Cllr. Julian Thompson -Hill**	1.	Corporate Plan (Q4) 2017/2022	To monitor the Council's progress in delivering the Corporate Plan 2017-22	Ensuring that the Council meets its targets to deliver its Corporate Plan and the Council's services in line with its aspirations and to the satisfaction of local residents	Alan Smith/Nicola Kneale/Heidi Barton-Price	May 2018
	Cllr. Bobby Feeley	2.	Draft Director of Social Services Annual Report for 2018/19	To scrutinise the content of the draft annual report to ensure it provides a fair and clear evaluation of performance in 2018/19 and clearly articulates future plans	Identification of any specific performance issues which require further scrutiny by the committee in future	Nicola Stubbins/Ann Lloyd	July 2018
26 Sept	**Cllr. Huw Hilditch-Roberts**	1.	Provisional External Examinations and Teacher Assessments **[Education]**	To review the performance of schools and that of looked after children	Scrutiny of performance leading to recommendations for improvement	Karen Evans/Julian Molloy/GwE	May 2018
	Cllr. Bobby Feeley	2.	Hafan Deg, Rhyl (12 months following the commencement of the contract)	To monitor the effectiveness of the transfer of the facility and services to an external provider and the impact of the transfer on services-users, staff, local residents and the local community (including lessons learnt from the process)	To evaluate the impact of the transfer of the facility and services on all stakeholders and to assess whether the services provided at Hafan Deg are in line with the contract specification, support the Council's vision for adult social care and the five ways to well-being and the requirements of the Social Services and Well-being (Wales) Act 2014	Phil Gilroy/Katie Newe	March 2018
	Cllr. Bobby Feeley	3.	Cefndy Healthcare Annual Report	To consider the company's performance during 2018/19 and its Annual Plan for 2019/20	An assessment of the company's performance in delivering its business within	Phil Gilroy/Simon	July 2018

Meeting	Lead Member(s)	Item (description / title)		Purpose of report	Expected Outcomes	Author	Date Entered
			2018/19 and Annual Plan 2019/20		budget and meeting targets will assist with the identification of future trends and requirements and support the delivery of the Council's priority relating to Resilient Communities	Rowlands/Nick Bowles	
28 Nov	**Cllr. Julian Thompson -Hill**	1.	Corporate Risk Register	To consider the latest version of the Council's Corporate Risk Register	Effective monitoring and management of identified risk to reduce risks to residents and the Authority	Alan Smith/Nicola Kneale/Emma Horan	May 2018
	Cllr. Julian Thompson -Hill	2.	Corporate Plan (Q2) 2017/2022	To monitor the Council's progress in delivering the Corporate Plan 2017-22	Ensuring that the Council meets its targets to deliver its Corporate Plan and the Council's services in line with its aspirations and to the satisfaction of local residents	Alan Smith/Nicola Kneale/Heidi Barton-Price	February 2017
	Cllr. Richard Mainon	*3.*	*Customer Relationship Manager (CRM) System* *(provisionally scheduled – tbc)*	*To review the implementation of the new CRM system and its performance in delivering efficient and effective customer focussed services in line with the product specification and the Council's expectations*	*An efficient and effective customer enquiries system that deals with enquiries quickly, to a high level of customer satisfaction, whilst realising value for money for the Authority*	*Liz Grieve/Ffion Angharad*	*Septemb er 2018*

Future Issues

Item (description / title)	Purpose of report	Expected Outcomes	Author	Date Entered
School Improvement Plans ***[Education]***	*To discuss with representatives of particular schools their progress in achieving their improvement plans*	*Provision of support to the schools to ensure they deliver their plans and improve outcomes for their pupils and the school as a whole*	*Karen Evans/Julian Molloy*	*February 2018*
Implementation of the Donaldson Report 'Successful Futures' – Independent Review of Curriculum and Assessment Arrangements in Wales **[Education]** **Dependent upon the legislative timetable**	To consider and monitor the plans to implement the agreed measures adopted by WG following the consultation on the review's findings	Better outcomes for learners to equip them with jobs market skills	Karen Evans	April 2015

Information/Consultation Reports

Date	Item (description / title)	Purpose of report	Author	Date Entered
October 2018	Data on School Exclusions in Denbighshire **[Education]**	To detail the number of fixed-term (under and over 5 days) and permanent exclusions from the county's schools for the years 2014/15; 2015/16 and 2016/17. The information to include the numbers per individual school in the county and the reasons for excluding pupils	Karen Evans/Julian Molloy	April 2018
March 2019 & September 2019 [Information]	Corporate Plan 2017/22 (Q1) 2018/19 & Corporate Plan 2017/22 Q3 2018/19 To monitor the Council's progress in delivering the Corporate Plan	Ensuring that the Council meets its targets and delivers its Corporate Plan and the Council's services in line with its aspirations and to the satisfaction of local residents	Alan Smith/Nicola Kneale/Heidi Gray	September 2018

Feb/May/Sept/November 2019 [Information]	Quarterly 'Your Voice' complaints performance to include social services complaints	To scrutinise Services' performance in complying with the Council's complaints and identify areas of poor performance with a view to the development of recommendations to address weaknesses. The report to include: (i) a comprehensive explanation on why targets have not been met when dealing with specific complaints, reasons for non-compliance, and measures taken to rectify the failures and to ensure that future complaints will be dealt with within the specified timeframe; (ii) how services encourage feedback and use it to redesign or change the way they deliver services; and (iii) details of complaints which have been upheld or partially upheld and the lessons learnt from them. ***Consideration of the information provided will assist the Committee to determine whether any issues merit detailed scrutiny***	Kevin Roberts/Ann Lloyd/Phil Gilroy	November 2018
Information Report (6 monthly **March & September**)	Customer Effort Dashboard	To monitor the progress achieved in relation to developing the Customer Effort Dashboard. The feedback trend received from the system and how it is used to benefit residents in relation to assisting them to easily access required services and consequently improving the customer satisfaction experience of the Council ***Consideration of the information provided will assist the Committee to determine whether any issues merit detailed scrutiny***	Liz Grieve/Ffion Angharad	

Note for officers – Committee Report Deadlines

Meeting	**Deadline**	Meeting	**Deadline**	Meeting	**Deadline**
21 March	**7 March**	2 May	**18 April**	13 June	**30 May**

Performance Scrutiny Work Programme.doc
Updated 17/01/19 RhE

Mae tudalen hwn yn fwriadol wag

Atodiad 2

Ffurflen Gynnig ar gyfer Rhaglen Gwaith i'r Dyfodol Craffu	
ENW'R PWYLLGOR CRAFFU	
AMSERLEN I'W HYSTYRIED	
TESTUN	
Beth sydd angen ei graffu arno (a pham)?	
Ydi'r mater yn un o bwys i drigolion/busnesau lleol?	**YDI/NAC YDI**
Ydi craffu yn gallu dylanwadu ar bethau a'u newid? (Os 'ydi' nodwch sut rydych chi'n meddwl y gall craffu ddylanwadu neu newid pethau)	**YDI/NAC YDI**
Ydi'r mater yn ymwneud â gwasanaeth neu faes sy'n tanberfformio?	**YDI/NAC YDI**
Ydi'r mater yn effeithio ar nifer fawr o drigolion neu ardal fawr o'r Sir? (Os 'ydi', rhowch syniad o faint y grŵp neu'r ardal yr effeithir arni)	**YDI/NAC YDI**
Ydi'r mater yn gysylltiedig â blaenoriaethau corfforaethol y Cyngor? (Os 'ydi' nodwch pa flaenoriaethau)	**YDI/NAC YDI**
Hyd y gwyddoch, oes yna rywun arall yn edrych ar y mater hwn? (Os 'oes', nodwch pwy sy'n edrych arno)	**OES/NAC OES**
Os derbynnir y testun ar gyfer craffu, pwy fyddai arnoch chi eisiau eu gwahodd e.e. Aelod Arweiniol, swyddogion, arbenigwyr allanol, defnyddwyr y gwasanaeth?	
Enw'r Cynghorydd/Aelod Cyfetholedig	
Dyddiad	

Ystyried addasrwydd pwnc ar gyfer craffu

Ffurflen Gynnig / Cais a dderbyniwyd

(dylid rhoi ystyriaeth ofalus i'r rhesymau dros wneud cais)

Ydi o'n bodloni'r gofynion canlynol?

- **Diddordeb Cyhoeddus** – ydi'r mater o bwys i drigolion?
- **Effaith**– fedr craffu yn gael effaith ar bethau a'u newid?
- **Perfformiad** – ydi o'n wasanaeth neu faes sy'n tanberfformio?
- **Graddfa** – ydi o'n effeithio ar nifer o drigolion neu ardal ddaearyddol fawr?
- **Ailadrodd** – ydi'r mater yn destun craffu/ymchwiliad gan berson neu gorff arall?

YDI

NAC YDI

Dim gweithredu pellach gan y Pwyllgor Craffu. Gellir ei gyfeirio at gorff arall neu ofyn am adroddiad er gwybodaeth.

- Penderfynu ar y canlyniadau a ddymunir
- Penderfynu ar gwmpas a swmp y gwaith craffu sydd ei angen a'r dull mwyaf priodol o graffu (h.y. adroddiad pwyllgor, ymchwiliad grŵp tasg a gorffen neu aelod cyswllt ac ati)
- Os penderfynir sefydlu grŵp tasg a gorffen, dylid penderfynu ar amserlen yr ymchwiliad, pwy fydd yn rhan o'r ymchwiliad, beth yw'r gofynion ymchwilio, a oes angen cyngor arbenigol a thystion, a beth yw'r trefniadau adrodd ac ati.

Cabinet Forward Work Plan   Appendix 3

Meeting		Item (description / title)	Purpose of report	Cabinet Decision required (yes/no)	Author – Lead member and contact officer
26 Feb 2019	1	Denbighshire's Replacement Local Development Plan – Draft Pre Deposit (preferred strategy) for consultation.	To consider a recommendation to Council.	Tbc	Councillor Brian Jones / Angela Loftus
	2	Non-Domestic Rates (NDR) Write-Offs	To seek Cabinet approval to write off irrecoverable NDR (Business rates) as detailed within the report	Yes	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh
	3	North Wales Construction Framework 2	To appoint contractors for the project	Yes	Councillor Julian Thompson-Hill / Tania Silva
	4	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh
	5	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator
26 Mar 2019	1	Implementation of an Alternative Delivery Model for various leisure related activities/functions	To approve the business case	Yes	Councillors Bobby Feeley and Julian Thompson-Hill / Sian Lloyd Price
	2	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh

Cabinet Forward Work Plan

Appendix 3

Meeting		Item (description / title)	Purpose of report	Cabinet Decision required (yes/no)	Author – Lead member and contact officer
	3	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator
30 Apr 2019	1	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh
	2	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator
28 May 2019	1	North Wales Growth Bid Governance Agreement 2	To approve the governance arrangements in relation to the implementation of the growth deal.	Yes	Councillor Hugh Evans / Graham Boase / Gary Williams
	2	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh
	3	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator
25 Jun 2019	1	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh

Cabinet Forward Work Plan

Appendix 3

Meeting	Item (description / title)		Purpose of report	Cabinet Decision required (yes/no)	Author – Lead member and contact officer
	2	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator
30 July 2019	1	Finance Report	To update Cabinet on the current financial position of the Council	Tbc	Councillor Julian Thompson-Hill / Richard Weigh
	2	Items from Scrutiny Committees	To consider any issues raised by Scrutiny for Cabinet's attention	Tbc	Scrutiny Coordinator

Future Issues – date to be confirmed

Item (description/title)	***Purpose of report***	***Cabinet Decision required (yes/no)***	***Author – Lead member and contact officer***
Rhyl Regeneration Programme re-launch	To support the future arrangements regarding the regeneration of Rhyl	Yes	Councillor Hugh Evans / Graham Boase

Note for officers – Cabinet Report Deadlines

Meeting	***Deadline***	*Meeting*	***Deadline***	*Meeting*	***Deadline***

Cabinet Forward Work Plan

Appendix 3

February	***12 February***	*March*	***12 March***	*April*	***12 April***

Updated 22/01/19 - KEJ

Cabinet Forward Work Programme.doc

Appendix 4

Progress with Committee Resolutions

Date of Meeting	Item number and title	Resolution	Progress
29 November 2018	**5. PROVISIONAL EXTERNAL EXAMINATIONS AND TEACHER ASSESSMENTS**	***<u>Resolved</u>*: -** *subject to the above observations –* *(i) to acknowledge the performance of schools against previous performance, and support the areas identified for improvement;* *(ii) that a letter be sent on the Committee's behalf to Qualifications Wales registering members' concerns and disappointment in relation to the significant increase in the 'C' grade threshold for the summer 2018 GCSE English examination in comparison to the 2017 threshold, and its consequential adverse effect on students; and* *(iii) that the report scheduled for presentation to the Committee in January 2019 on the Verified External Examination Results include actual numbers as well as percentage figures, and where possible regional comparative data, along with data on absenteeism and exclusions rates at each of the County's school.*	Lead Member and relevant officers advised of the Committee's observations (ii) letter sent to Qualifications Wales on 4 December 2018 (copy included in the 'Information Brief' for members' information) (iii) report included for discussion on the business agenda of the current meeting
	6. CORPORATE PLAN 2017-22 Q2 2018-19	***<u>Resolved</u>*: -** *subject to the above observations and the provision of the requested information to acknowledge the Council's performance, at the end of Quarter 2 2018-19, in delivering its Corporate Plan and improving outcomes for the county's citizens*	Lead Member and officers informed of the Committee's observations and requests

	7. YOUR VOICE COMPLAINTS QUARTER 2	***<u>Resolved</u>: -*** *(i) to acknowledge the consistent excellent performance in responding and resolving complaints submitted under its 'Your Voice' customer feedback policy and statutory complaints procedure; and* *(ii) that in future the report be submitted to the Committee on a quarterly basis as an 'Information Report' to enable it to continue to monitor policy compliance and call-in any Service who regularly under-performed or failed to comply with the 'Your Voice' policy and procedure*	Lead Member and officers advised of the Committee's observations. Future reports will be submitted to the Committee on a quarterly basis as 'Information Reports' (see Appendix 1 for schedule). Next report due for circulation in February 2019. Committee members should read these reports and consider whether any issue or Service merits being invited to scrutiny to explain any underperformance in compliance with the procedure and/or underperformance in delivering services
	8. CUSTOMER EFFORT DASHBOARD	***<u>Resolved</u>:*** *that following consideration of all the information and data provided -* *(i) to acknowledge the continuous increasing trend in public satisfaction with the Council's performance in dealing with their enquiries; and* *(ii) that in future the Customer Effort Dashboard report be submitted to members on a six-monthly basis as an 'Information Report' to enable them to continue to monitor public satisfaction with Services' performance in dealing with enquiries and facilitate the Committee to call-in any Service that regularly under-performed in this aspect of delivering their services*	Lead Member and officers advised of the Committee's comments. Future reports scheduled into the Committee's forward work programme as 'Information Reports' (see Appendix 1 attached) next report due for circulation during March 2019